

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**1968-2018 YILLARI ARASINDA SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINDA
TARİH İÇERİĞİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA ESRA BAŞTUĞ

DANIŞMAN

PROF. DR. MUHAMMED SARI

AKSARAY -2024

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

1968-2018 YILLARI ARASINDA SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINDA
TARİH İÇERİĞİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA ESRA BAŞTUĞ

DANIŞMAN: PROF. DR. MUHAMMED SARI

JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. FATMA GÜLTEKİN

JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. MUSTAFA SALEP

AKSARAY-2024

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : KÜBRA ESRA

Soyadı : BAŞTUĞ

Bölümü : SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 1968-2018 Yılları Arasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Tarih İçeriğinin İncelenmesi

İngilizce Adı : Investigation Of Historical Content In Social Studies Teaching Programs and Textbooks Between 1968-2018

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Kübra Esra BAŞTUĞ

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Kübra Esra BAŞTUĞ tarafından hazırlanan “1969-2018 Yılları Arasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Tarih İçeriğinin İncelenmesi” başlıklı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Muhammed SARI

İmza

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi, Aksaray Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Fatma GÜLTEKİN

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi, Aksaray Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Mustafa SALEP

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Kayseri Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/06/2024

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR SAYFASI

Yüksek Lisans tez çalışmam boyunca desteği ve yol göstericiliği ile her zaman yanımda olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Muhammed SARI'ya, bu süreçte beni hiç yalnız bırakmayan ve her zaman arkamda olduklarını bildiğim çok sevgili aileme ve beni her zaman yüreklendiren kıymetli dostum Gizem'e teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 1968-2018 yılları arasında yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan tarih içeriğinin değişim sürecinin incelenmesidir. Bir nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesine göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Talim ve Terbiye Kurulu kararları ile 1968-2018 yılları arasında yayınlanan Tebliğler Dergisi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda “Sosyal Bilgiler” ve “İnkılap Tarihi” içerisinde verilen tarih konu başlıkları yıllar içerisinde aynı kaldığı, konu başlıklarında bazı dönemler ekleme ve çıkarmalar yapıldığı, bu eklemlerin ve çıkarmaların daha çok milliyetçi bir çerçevede gerçekleştiği anlaşılmıştır. Amaç ve kazanımların ilk programdan son programa bir azalma eğiliminde olduğu, program ve ders kitapları son yayımlanan programlarda benzer bir çizgide olduğu, 2000’li yıllar öncesinde farklılaştığı zamanalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Sosyal Bilgiler Öğretimi, Öğretim Programı, Tarih

Bilim Kodu: 11009

Sayfa Adedi:130

Yazar: Kübra Esra BAŞTUĞ

Danışman: Prof. Dr. Muhammed SARI

ABSTRACT

The purpose of this research; It is an examination of the change process of history subjects included in social studies curriculum published between 1968 and 2018. It was carried out according to document analysis, which is a qualitative research method. The Journal of Announcements, published between 1968 and 2018 with the decisions of the Board of Education and Discipline, was used as a data collection tool in the research. The data obtained as a result of the research were analyzed with the descriptive analysis technique. As a result of the research, it was understood that the history subject headings given in Social Studies and History of Revolution remained the same over the years, and that some additions and deletions were made in the subject headings in some periods, and these additions and deletions were mostly realized within a nationalist framework. It was concluded that the objectives and achievements tended to decrease from the first program to the last program, the program and textbooks were in a similar line in the last published programs, and there were times when they differed before the 2000s.

Keyword: Social Studies Teaching, Curriculum, History

Science Code: 11009

Number of Pages: 130

Author: Kübra Esra BAŞTUĞ

Supervisor: Prof. Dr. Muhammed SARI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Sosyal Bilimler	6
2.1.2. Sosyal Bilimler Kavramı	6
2.1.3. Sosyal Bilgiler Kavramı.....	8
2.1.4. Sosyal Bilgilerin Gelişimi ve Türkiye’deki Yeri	11
2.1.5. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki.....	13
2.1.6. Tarih	14
2.1.7. Tarihin Tanımı ve Kapsamı.....	14

2.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihin Yeri ve Önemi	15
2.2. 1965-2018 Arası Eğitim Politikaları	16
2.2.1. 1965-1980 Arası Dönem Eğitim Politikaları	16
2.2.1.1. Siyasi Parti Programlarında Eğitim.....	16
2.2.1.2. Hükümet Programlarında Eğitim	20
2.2.1.2.1. I. Demirel Hükümeti (27 Ekim 1965-3 Kasım 1969).....	20
2.2.1.2.2. II. Demirel Hükümeti (3 Kasım 1969-6 Mart 1970).....	21
2.2.1.2.3. III. Demirel Hükümeti (6 Mart 1970-26 Mart 1971).....	21
2.2.1.2.4. I. Erim Hükümeti (26 Mart 1971-11 Aralık 1971).....	21
2.2.1.2.5. II. Erim Hükümeti (11 Aralık 1971-22 Mayıs 1972).....	22
2.2.1.2.6. Melen Hükümeti (22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973).....	22
2.2.1.2.7. Talu Hükümeti (15 Nisan 1973-26 Ocak 1974).....	23
2.2.1.2.8. I. Ecevit Hükümeti (26 Ocak 1974-14 Kasım 1974).....	23
2.2.1.2.9. Sadi Irmak Hükümeti (17 Kasım 1974-31 Mart 1975)	24
2.2.1.2.10. IV. Demirel Hükümeti (I. Milliyetçi Cephe Hükümeti) (31 Mart 1975-21 Haziran 1977).....	24
2.2.1.2.11. II. Ecevit Hükümeti (21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977).....	25
2.2.1.2.12. Demirel Hükümeti (II. Milliyetçi Cephe Hükümeti) (21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978).....	25
2.2.1.2.13. III. Ecevit Hükümeti (5 Ocak 1978-12 Kasım 1979)	25
2.2.1.2.14. VI. Demirel Hükümeti (III. Milliyetçi Cephe Hükümeti) (12 Kasım 1979-12 Eylül 1980).....	26
2.2.1.2.15. Hükümet Programlarındaki Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi	26
2.2.2. 1980-2002 Arası Dönem Eğitim Politikaları	28
2.2.2.1. Siyasi Parti Programlarında Eğitim.....	28
2.2.2.2. Hükümet Programlarında Eğitim	31
2.2.2.2.1. Ulusu Hükümeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)	31
2.2.2.2.2. I. ve II. Özal Hükümeti (13 Aralık 1983-9 Kasım 1989)	32
2.2.2.2.3. Akbulut Hükümeti (9 Kasım 1989-23 Haziran 1991)	33
2.2.2.2.4. I. Yılmaz Hükümeti (23 Haziran 1991- 20 Kasım 1991).....	33
2.2.2.2.5. VII. Demirel Hükümeti (20 Kasım 1991-25 Haziran 1993)	33
2.2.2.2.6. Çiller Hükümetleri (I-II-III) (25 Haziran 1993-6 Mart 1996).....	34

2.2.2.2.7. II. Yılmaz Hükümeti (6 Mart 1996-28 Haziran 1996).....	34
2.2.2.2.8. Erbakan Hükümeti (28 Haziran 1996-30 Haziran 1997).....	35
2.2.2.2.9. III. Yılmaz Hükümeti (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999).....	35
2.2.2.2.10. IV. ve V. Ecevit Hükümeti (11 Ocak 1999-18 Kasım 2002).....	36
2.2.2.2.11. Hükümet Programlarındaki Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi	36
2.2.3. 2002-2018 Arası Dönem Eğitim Politikaları	38
2.2.3.1. Siyasi Parti Programlarında Eğitim.....	38
2.2.3.2. Hükümet Programlarında Eğitim	41
2.2.3.2.1. Gül Hükümeti (18 Kasım 2002-14 Mart 2003).....	41
2.2.3.2.2. Erdoğan Hükümetleri (I-II-III) (14 Mart 2003-29 Ağustos 2014).....	42
2.2.3.2.3. Davutoğlu Hükümetleri (I-II-III) (29 Ağustos 2014-24 Mayıs 2016).....	43
2.2.3.2.4. Yıldırım Hükümeti (24 Mayıs 2016-9 Temmuz 2018).....	43
2.2.3.2.5. Hükümet Programlarındaki Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi	44
2.3. İlgili Araştırmalar	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	47
YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Verilerin Toplanması	48
3.3. Verilerin Analizi.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	56
BULGULAR VE YORUMLAR	56
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	56
4.1.1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi	56
4.1.2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi	58
4.1.3. 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi	59
4.1.4. 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi	60
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	63
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	63
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	66
4.4.1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları	67
4.4.2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları	73
4.4.3. 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları	83

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	85
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	88
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	90
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	93
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	93
5.1. Sonuç ve Tartışma	93
5.2. Öneriler	96
EKLER.....	103
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	112

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programları	48
Tablo 2. Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kitapları	49
Tablo 3. Tarih Dersi Konu Başlıkları Listesi.....	54
Tablo 4. 6. Sınıf SBDÖP İçerisinde Yer Alan Tarih Üniteleri	56
Tablo 5. 7. Sınıf SBDÖP İçerisinde Yer Alan Tarih Üniteleri	58
Tablo 6. 8. Sınıf SBDÖP İçerisinde Yer Alan Tarih Üniteleri	60
Tablo 7. 8. Sınıf İTADÖP İçerisinde Yer Alan Üniteler	60
Tablo 8. 1969 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları.	64
Tablo 9. 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları.	64
Tablo 10. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları	65
Tablo 11. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları	66
Tablo 12. 6. Sınıf Yurdumuzda Bizden Önce Kim Yaşadı Ünitesi Açıklamaları	67
Tablo 13. 6. Sınıf Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu Ünitesi Açıklamaları.....	68
Tablo 14. 6. Sınıf Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu Ünitesi Açıklamaları	69
Tablo 15. 6. Sınıf Türkiye Tarihi Ünitesi Özel Amaçları.....	69
Tablo 16. 6. Sınıf Moğollar ve Diğer Türk Devletleri Ünitesi Özel Amaçları.....	70
Tablo 17. 6. Sınıf Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Ünitesi Özel Amaçları	70
Tablo 18. 6. Sınıf Yeryüzünde Yaşam Ünitesi Kazanımları	71
Tablo 19. 6. Sınıf İpek Yolunda Türkler Ünitesi Kazanımları	71
Tablo 20. 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları	72
Tablo 21. 7. Sınıf Orta Çağ'da İslamıktan Önce Başlıca Türk Devletleri ve Uygarlıkları Ünitesi Açıklamaları	73
Tablo 22. 7. Sınıf İslamı Nerede ve Nasıl Doğdu, Nerele ve Nasıl Yayıldı? Ünitesi Açıklamaları.....	73
Tablo 23. 7. Sınıf Müslüman Türk Devletleri Ünitesi Açıklamaları.....	74
Tablo 24. 7. Sınıf Onuncu Yüzyıldan Sonra Anadolu Ünitesi Açıklamaları	74

Tablo 25. 7. Sınıf Ünitesi Yeni Bir Çağ Başlıyor Ünitesi Açıklamaları	75
Tablo 26. 7. Sınıf Osmanlıların Yükselme Devri Ünitesi Açıklamaları	76
Tablo 27. 7. Sınıf Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama ve Gerileme Devirleri (1579-1699, 1699-1792) Ünitesi Açıklamaları	76
Tablo 28. 7. Sınıf İstanbul'un Fethi ve Sonrası Ünitesi Özel Amaçları	77
Tablo 29. 7. Sınıf Avrupa'da Yenilikler Ünitesi Özel Amaçları	78
Tablo 30. 7. Sınıf 17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti Ünitesi Özel Amaçları	78
Tablo 31. 7. Sınıf 19. Ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti Ünitesi Özel Amaçları	78
Tablo 32. 7. Sınıf Osmanlı Kültür ve Uygarlığı Ünitesi Özel Amaçları	79
Tablo 33. 7. Sınıf Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi Kazanımları	79
Tablo 34. 7. Sınıf Zaman İçinde Bilim Ünitesi Kazanımları	80
Tablo 35. 7. Sınıf Ülkeler Arası Köprüler Ünitesi Kazanımları	80
Tablo 36. 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları	80
Tablo 37. 7. Sınıf Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımları	81
Tablo 38. 7. Sınıf Etkili Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımları	81
Tablo 39. 8. Sınıf XIX ve XX Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, İmparatorluğun Yıkılması ve Başlıca Dünya Olayları Ünitesi Açıklamaları	83
Tablo 40. 8. Sınıf Yeni Türkiye Devletinin Kurulması Ünitesi Açıklamaları	84
Tablo 41. 1969, 1998, 2005 ve 2018 SBDÖP İçerisinde Yer Alan Konu Başlıkları	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1985 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı	103
Şekil 2. 1985 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı	103
Şekil 3. 2018 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı	104
Şekil 4. 2018 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı	104
Şekil 5. 2006 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	105
Şekil 6. 2006 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	105
Şekil 7. 1972 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	106
Şekil 8. 1972 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	106
Şekil 9. 1972 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	107
Şekil 10. 1972 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	107
Şekil 11. 1973 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	108
Şekil 12. 1973 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	108
Şekil 13. 2018 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	109
Şekil 14. 2018 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	109
Şekil 15. 2018 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	110
Şekil 16. 2002 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	110
Şekil 17. 2002 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	111
Şekil 18. 1976 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	111

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP:	Anavatan Partisi
AP:	Adalet Partisi
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP:	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DSP:	Demokratik Sol Parti
DTP:	Demokrat Türkiye Partisi
DYP:	Doğru Yol Partisi
HDP:	Halkların Demokratik Partisi
İTADÖP:	İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı
MC:	Milliyetçi Cephe
MÇP:	Milliyetçi Çalışma Partisi
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP:	Milli Nizam Partisi
MSP:	Milli Selamet Partisi
NCSS:	National Council for the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)
RP:	Refah Partisi
SBDÖP:	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SHP:	Sosyaldemokrat Halkçı Parti

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TİP: Türkiye İşçi Partisi
YÖK: Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Toplum içerisinde aktif bir şekilde varlığını sürdüren insanın, çevresi ile teması her geçen gün artmaktadır. Bu temas en çok bireyler arasındadır. İnsanın birbiri ile sürekli teması sorunların ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu sorunlara çözüm arama çalışmaları sosyal bilimleri meydana getirmiştir (Sağlam & Başkan İşler, 2022, s. 55).

Sosyal bilimlerin en önemli amacı “ideal insan” oluşturmaktır. Bunun yanı sıra bireyin içinde yaşadığı toplumu ve bu toplumdaki insan ilişkilerini bulmak, araştırmalarla bilgiyi geliştirmek de yer alır (Bilgili, 2008, s. 2-3). Bu amaçlar doğrultusunda Sağlam ve Başkan İşler (2022, s. 57)’e göre “Sosyal bilimler insan ortak paydasında buluşmaktadır”.

Sosyal bilimler içerisinde birçok disiplini barındırır. Bu disiplinlerin bütünleştirilmesi ile sosyal bilgiler dersi ortaya çıkmıştır. Bu dersin amacı; iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmektir.

Sosyal bilgiler dersinin konusunu sosyal bilimlerin verileri oluşturur. Sosyal bilgiler dersi programlarında yer alan ve öğretilen bütün konular sosyal bilimcilerin çalışmalarının sonucunda ortaya çıkan verilerdir (Bilgili, 2008, s. 4).

Temelini sosyal bilimlerden alan sosyal bilgiler içerisinde sosyal disiplinleri barındırır. Bunlar; Tarih, Coğrafya, Hukuk, Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Psikoloji, Ekonomi gibi sosyal bilim dallarıdır.

Sosyal bilim dallarından bir tanesi olan “Tarih”, ilkokul düzeyinde cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren farklı ders çatısı altında da olsa verilmiştir. 1968 itibari ile sosyal bilgiler dersi çatısı altına girmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 1969).

Tarih disiplini uzun yıllar sosyal bilgiler dersi içerisinde baskın bir şekilde yer almış ancak dünyada ve ülkedeki değişim ve gelişimler bu baskın etkinin yıllar içerisinde azalmasına neden olmuş ve program içerisindeki tarih konularının yoğunluğu yıllar içinde azalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Araştırmanın bu bölümünde; problem durumuna, araştırmanın amacına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlara yer verilmiştir. Her bir başlık aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyasına toplumların ayak uydurmaları gereklidir. Bunun sağlanması için eğitimin, çağın gereklerine uygun verilmesi gerekir. Eğitim, dersler ve programlar aracılığıyla belli amaçlar doğrultusunda bireye verilir (Gökdemir, 2013, s. 16). Verilen bu derslerden biri olan sosyal bilgiler; etkili vatandaş yetiştirmeyi amaçlar. Bunun için çeşitli sosyal bilim dallarından yararlanır. Bu sosyal bilim dallarından bir tanesi olan tarih disiplini, sosyal bilgiler dersinin içerisinde uzun yıllardır yer alır.

Diğer sosyal bilim dalları gibi temeline bakıldığında insanın yer aldığı tarih disiplini, insanların geçmişte bıraktığı izleri bilim süzgecinden geçirerek bugünü aydınlatır ve yarına yön vermeyi amaç edinir. Kısacası, tarihi gerçeklerin bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarılması sosyal bir bilim olan tarihin görevidir (Bilgili, 2008, s. 167). Collingwood (1990, s. 40)’a göre ise tarih; tetkik ve tahkikat işidir ve geçmişteki insan eylemlerini, emareler yardımıyla açıklar.

Sosyal bilgiler dersi vatanını milletini seven ve milli bilince sahip vatandaşlar yetiştirmeyi hedefler. Bu hedefler doğrultusunda uzun yıllar tarih disiplini sosyal bilgilerin iskeletini oluşturmuştur (Bilgili, 2008, s. 5).

Türkiye’de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi; cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren verilmiştir. 1968 yılı itibarıyla sosyal bilgiler dersi içerisine dâhil edilen tarih disiplini, 1985 sonrası dönemde “Milli Tarih” adı ile verilmeye başlanmıştır. 1981 yılında “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersi okutulmaya başlanmış, 1998 yılından günümüze ise 6. ve 7. sınıflar için sosyal bilgiler, 8. sınıflar için ise inkılap tarihi dersi içinde verilen bir eğitim söz konusu olmuştur (Sağlam & Başkan İşler, 2022, s. 62-71).

Bu çerçevede 50 yıllık süreçte sosyal bilgiler dersi içerisindeki tarih konularının değişim seyrinin nasıl olduğu önem kazanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 1968-2018 yılları arasında yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan tarih içeriğinin incelenmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. 1968-2018 yılları arasında yayınlanan Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında yer alan tarih içeriği nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programlarına dâhil edilmeyen konular var mıdır? Varsa bunlar hangileridir?
3. 1968-2018 yılları arasında yayınlanan programlardaki amaçların tarih konuları açısından değişimi yıllara göre farklılık göstermiş midir?
4. Yayınlanan Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programlarında tarih kazanımlarının yıllar içindeki ağırlığı değişmiş midir?
5. Öğretim programlarında belirtilen ünitelerdeki tarih konularının içeriğinde bir değişme söz konusu olmuş mudur?
6. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programları ile ders kitapları arasında tarih içeriği doğrultusunda farklılık var mıdır?
7. Değişen hükümet politikalarının, öğretim programlarına bir etkisi olmuş mudur?

1.3. Araştırmanın Önemi

Yaşanılan dünyada; ülkelerin ve bireylerin standartlarını belirleyen en önemli etmen eğitim olarak görülmektedir. Bu durum göz önüne alındığında eğitim sistemlerinin milli ve bireysel amaçların bütünleşerek oluşturulması gerekliliği doğmuştur. Arayış ve çalışmalar bu doğrultuda devam etmektedir (Şişman, 2015, s. 5).

Eğitim sisteminin bir parçası olan öğretim programları gelişen ve değişen dünya içinde sürekli bir değişim içindedir. Öğretim programı okulda okutulan derslerin bir toplamı olarak düşünüldüğünde değişimin dersleri doğrudan etkilediği görülmektedir.

Eğitim sistemleri içinde yer alan programlar istenilen vatandaş oluşturmak amacındadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için en uygun ders “sosyal bilgiler” dir. Bazı zamanlarda kendi içinde ayrılan bazı zamanlarda tek bir çatı altında birleşen bu ders içinde bulunduğu dönemin şartlarına göre vatandaş yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Sosyal bilgiler dersinin içinde en fazla paya sahip olan tarih disiplini hiçbir dönem sosyal bilgilerden ayrı düşünülmemiştir. Etkili vatandaşın yetiştirilmesinin yolu tarihi öğrenmekten geçmektedir ki bu yüzden tarih sosyal bilgilerle iç içe geçmiş durumdadır.

Bu çalışma 1968 yılından 2018 yılına kadar sosyal bilgiler öğretim programı içindeki tarih konularının ve bu yıllar arasında yayınlanan ders kitaplarının inceleyerek, meydana gelen değişimlerin izlenmesi ve karşılaştırılması bakımından önemlidir.

Bu çalışmada, daha önceden incelenen sosyal bilgiler programı çalışmalarından farklı olarak 6-7-8. sınıf sosyal bilgiler derslerindeki tarih konularının ve ders kitaplarının yıllar içindeki değişimi ve karşılaştırılması ele alınmıştır. Öğretim programı ile ilgili bu çalışma daha sonra yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler dersi içinde yer alan tarih konuları üzerinde yapılan çalışmaların kısıtlı olmasından dolayı bu çalışmanın bundan sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmanın bazı varsayımları bulunmaktadır. Bu varsayımlar aşağıda verilmiştir:

- ✓ Elde edilen politika metinleri, ders programları ve ders kitaplarından araştırmanın amacı kapsamında yeterli içeriğe ulaşıldığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Bu sınırlılıklar aşağıda verilmiştir:

- ✓ Bu araştırma, 1968-2018 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları ve ders kitapları ile sınırlıdır.
- ✓ Bu araştırma, öğretim programı içerisinde yer alan amaçlar, kazanımlar ve içerik ile sınırlı olup eğitim durumları, yöntem ve materyaller açısından ele alınmamıştır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilimler: Toplumların ve insanların hareketlerini ve içinde yaşadıkları ortamı etkileme ve bu ortamdan etkilenme tarzını düzenli ve tarafsız olarak anlamayı ve açıklamayı deneyen bir disiplinler topluluğudur (Ataman, 2022).

Sosyal Bilgiler Dersi: Sosyal ve beşerî bilimlerin bir araya getirilmesiyle oluşmuş multidisipliner bir alandır (Bilgili, 2008, s. 4).

Eğitim Programları: Okulda yapılacak eğitim ve ğretim faaliyetlerini düzenleyen, belirli gayelere erişmek üzere ayarlanmış okul içi ve dışını içeren planlı çalışmaların hepsidir (Akpınar, 2022).

Tarih: Sosyal bilimler boyutunda incelenen tarih; önceden meydana gelen hadiseleri ya da hadiselerle ilgili dokümanların malumatıdır (Köstüklü, 2014, s. 167)

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde; kuramsal çerçeve, eğitim politikaları ve ilgili araştırmalar yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırmanın bu bölümünde; sosyal bilimler, sosyal bilimler kavramı, sosyal bilgiler kavramı, sosyal bilgilerin gelişimi ve Türkiye’deki yeri, sosyal bilimler ve sosyal bilgiler arasındaki ilişki, tarih, tarihin tanımı ve kapsamı, sosyal bilgiler öğretiminde tarihin yeri ve önemi ile ilgili literatür kısımlarına yer verilmiştir.

2.1.1. Sosyal Bilimler

İnsan varoluşundan bugüne kadar belirli bir çevrede yaşama ihtiyacı içerisinde olmuştur. Bu ihtiyaç toplulukları meydana getirmiştir. Buna bağlı olarak insanlar ve toplumlar arasında bazı sorunlar meydana gelmiştir. Bu sorunları çözüme ulaştırma çabaları sosyal bilimlerin doğuşuna neden olmuştur. Bu sebeptendir ki sosyal bilimler denildiğinde “sorun çözücü bilim” akla gelmektedir (Bilgili, 2008, s. 2).

Sosyal bilimlerin birbirleri ile ilgili ancak birbirlerinden bağımsız disiplinlerinin bütünleştirilmesi sosyal bilgileri meydana getirmiştir. Sosyal disiplinlerden seçilen konular, öğretim düzeyine göre sadeleştirilmiş ve düzenlenmiştir. Bunun sonucunda toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir ders oluşturulmuştur. Bu ders ilköğretim düzeyinde olup iyi vatandaş yetiştirmeyi hedeflemektedir (Akdağ, 2009, s. 2).

2.1.2. Sosyal Bilimler Kavramı

Durmaksızın değişim ve gelişim içindeki dünyada, sosyal bilimlerin önemi her geçen gün artmaktadır. Bilimsel bir çaba ve değişik açılardan insanı anlamlandırmaya çalışan sosyal bilimler insanlık için değerli verileri ortaya koymaktadır. Bu sunulan değerli verilerin yeni nesillere aktarılması ise ancak içinde yaşadığı toplumu ve kendini tanıyan, ortak yaşama bilincine ve demokrasi kültürüne sahip iyi eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesi ile mümkündür

(Demircioğlu, Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), 2004).

Yaşadığımız zaman diliminde sanayileşmenin artması insan kitlelerinin kentlere göç etmesine yol açmış ve bu da toplum içinde oluşan sosyal birçok problemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bireyin bütün bu değişimlerle baş etmek zorunda kalması kendi niteliklerini değiştirip geliştirmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Özoğlu, 1987).

Bireyin etkileşimde bulunduğu iki çevresi vardır: Bunlar, toplumsal ve doğal çevredir. Tabii ve coğrafi dünya ile etkileşimini tetkik eden doğa bilimleri, birey ve toplumla etkileşimini inceleyen ise sosyal bilimlerdir. Sosyal bilimleri, beşerin ürettiği hakikatle kanıtlamaya çalışılan ilişki kurma durumu ve durum sonucunda ulaşılan derinlemesine veriler olarak açıklamıştır. Genel anlamda, beşer ilişkilerini inceleyen disiplinler bütünüdür (Dönmez, 2003, s. 32).

“İnsan bilimi” olarak da nitelendirilebilen “sosyal bilim” hakkında birçok tanım mevcuttur. En genel anlamıyla, sosyal yaşamda ortaya çıkan sorunların çözüme ulaşması için uğraş veren bilim dallarıdır. İşte, bu tanımlamadan yola çıkarak sosyal bilimin yalnız başına bir ilim olmadığı içinde birçok disipline yer verdiği anlaşılr. Türkiye’de bu disiplinleri Bilgili (2008, s. 2)’in belirttiği üzere “sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, antropoloji, eğitim, halk bilimi (folklor), iletişim, etnoloji, sanat tarihi ve arkeoloji” oluşmaktadır. Sosyal bilimler; biricik bir ilim olmadığından yaygın bir sosyal bilim kuramı ve sistemi kurulamamış, her disiplin kendi teori ve yöntemini oluşturmuştur (Bilgili, 2008, s. 3).

Gardner, Demirtaş ve Doğanay (1997, s. 1) “sosyal bilimler” kavramını “Bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir, ilgilendiği esas konu gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşerî anlayışın gelişmesidir.” şeklinde açıklamıştır.

Köstüklü (2014, s. 1) ise “Sosyal bilimler, bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplindir. İlgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşerî anlayışın gelişmesidir”. Toplumsal gerçekler ve fenomenler sosyal bilimlerin ilgilendiği konulardır. Sosyal bilimler; matematik, güzel sanatlar, fen ve felsefe dışında kalan, bireyin oluşturduğu olguları konu alan disiplinlerden oluşur (Köstüklü, 2014, s. 17).

Duverger (1961, s. 14)’e göre ise, “Sosyal bilimler bir toplum içinde yaşamını sürdüren insanları; Aristo’nun “siyasal hayvan” dediği insanları incelemekte; bu bakımdan insan gruplarının, topluluklarının ve toplumlarının irdelenmesi ile ilgilenmektedir”.

Temelinde insan olan sosyal bilimler tanımlamalar çerçevesinde bakıldığında; bilgiyi araştırmak ve geliştirmek, ideal insanı yaratmak, bireyin içinde yaşadığı toplumu ve insan ilişkilerini anlamak ve bu ilişkiler arasındaki bağı bulup çıkarmak, sorunlara çözüm bulmak gibi misyonlara sahip multidisipliner bir alana sahiptir (Bilgili, 2008, s. 3).

Sosyal bilimlere dair yapılan tanımlamalara bakıldığında hepsinin ortak noktasının insan olduğu anlaşılmaktadır. İnsanı etkinliklerini ve toplumu anlamlandırmaya çalışan sosyal bilimler, bilgiyi üretir ve toplumsal hayatta sorunlarla karşılaşan bireye yardımcı olmaya çalışır.

Sosyal bilimlerin öğretiminin amacı, insanlığın geçirdiği değişmelere ve gelişmelere bağlı olarak yıllar içerisinde değişim göstermiştir (Köstüklü, 2014, s. 17).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Kavramı

Bireysel ve toplumsal sorunları çözüme kavuşturma çabaları “Sosyal Bilimleri” ortaya çıkarmıştır. Sosyal Bilgiler ise “sosyal bilimler” kapsamı içerisinde olan alanların birleştirilmesi ve çocuğun düzeyine uygun olarak tasarlanması ile oluşturulmuş bir öğretim programıdır. Bu öğretim programının bireye yaşayışı ile alakalı veri, yeterlilik ve faziletleri aktarması beklenir (Sağlam & Başkan İşler, 2022, s. 58).

1916 senesinde Amerika Birleşik Devletleri’nde bir ders olarak okutulmaya başlanan sosyal bilgiler; başlangıçta tarih, coğrafya ve yurttaşlık derslerinin birleşiminden oluşmuştur. 1960’lı yıllar sonrası itibarıyla çok disiplinli bir yapı halini almış ve sosyal bilimlerin içerisinde yer alan birçok disiplini içerecek şekilde gelişim göstermiştir. 1990’lı yıllarda ise disiplinlerarası bir yaklaşımla içeriğindeki sosyal bilimlere ait bilgileri vatandaşlık eğitimi ekseninde birleştiren bir öğretim programı olmuştur (Tay, 2022, s. 22).

“Sosyal bilgiler” ifadesi; bütün otoritelerin kabul ettiği müşterek bir tanımının olamamasıyla beraber, birtakım tanımlar mevcuttur. Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS, 1994)’e göre;

“Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek için sosyal ve beşerî bilimlerin entegre edilmesi ile oluşmuş bir çalışma alanıdır. Sosyal Bilgiler, okul programları kapsamında, beşerî, matematik ve doğa bilimlerinden aldığı uygun içeriğin yanı sıra antropoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji gibi disiplinler üzerine dayalı sistematik ve koordineli bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgiler öğretiminin temel amacı, birbirlerine bağımlı bir dünyada kültürel olarak çeşitli demokratik toplumun vatandaşları olarak genç bireylere kamu yararına, bilgiye dayalı ve mantıklı kararlar verme yeteneğini geliştirmelerinde yardımcı olmaktır”.

şeklinde açıklanmıştır (NCSS (1994)'den aktaran Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 3).

Sosyal bilgilerin ülkede kullanılan en geçerli tanımı, 2005 senesinde hazırlanan sosyal bilgiler programı içerisinde verilmiştir. Bu tanımlamaya bakarak sosyal bilgiler dersi;

“Sosyal Bilgiler; bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler; bireyleri içinde yaşamını sürdürdüğü ortama ve beşeriyete karşı yükümlü birer yurttaş olmalarını sağlama teşebbüsü anlamında kullanılmaktadır. Yurttaşlık temasıyla direkt ilgili veri, yetenek ve tavırları kazandırmak esas amaçtır (Gardner, Demirtaş, & Doğanay, 1997, s. 1).

Diğer bir görüşe göre sosyal bilgiler; sorumluluklarının bilincinde olan vatandaşları topluma kazandırmak için beşerî münasebetin araştırılması ve geçmişten aktarılan kültürel birikimin açıklanmasını sağlayan ders olarak tasvir edilir (Garcia, Jesus; Michaelis, John U. (2001)'den akt. Kılıçoğlu, Gökçe, 2009, s. 4).

Sosyal bilgileri tüm bölümleriyle dünyaya bağlı olayları açıklayan, meydana geliş nedenini izah eden yurttaşlık hak ve ödevlerini belirten kısaca beşer ve onun toplumsal ve maddesel çevresiyle geçmiş günümüz ve gelecekteki ilişkisini açıklayan verilerdir biçiminde ifade etmiştir (Dönmez, 2003, s. 35).

Sosyal bilgiler ilk ve orta dereceli okullarda düzgün ve bilinçli yurttaş oluşturmak hedefiyle farklı alanlardan belirlenen verilere dayanarak çocuğun temel değer, bilgi ve tutumu edindiği bir alandır (Bilgili, 2008, s. 4).

Sosyal bilgiler ile ilgili alan yazını incelendiğinde birçok tanımın yapıldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda verilen tanımlar incelendiğinde Sosyal bilgiler; sosyal bilimlerden alınan disiplinlerin sadeleştirilerek öğrenci düzeyine uygun hale getirilmesiyle ortaya çıkmış bir ilköğretim dersidir yorumu yapılabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2018 programında sosyal bilgiler dersi içerisindeki disiplinleri; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk olarak açıklamıştır. Sosyal bilgiler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konularının bütünleştirilmiş olarak ele alınacağı; konuların tarih, coğrafya, insan hakları ve

vatandaşlık diye ayrı ayrı değil disiplinler arası yaklaşımla işleneceği belirtilmiştir (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler dersi yedi öğrenme alanı çevresinde yapılandırılmıştır. Bunlar: “Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkili Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar” şeklinde sıralanmıştır (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler dersinin öğretimi; “Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler’, Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler’ ve Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler” olarak üç yaklaşımla kategorize edilmiştir (Barr, Barth, & Shermis , 2013, s. 15).

Vatandaşlık anlamıyla sosyal bilgiler öğretimine bakıldığında vatandaşlık anlayışını geliştirmek amacıyla toplum için önemli kültür örneklerini detaylı bir şekilde ele alması ve aktarması olarak açıklanabilir (Barr, Barth, & Shermis , 2013, s. 16). En eski öğretim yaklaşımıdır ve gençlerin hangi tip veri ve beceri ile hazırlanacağını erişkinlerin farkında olduğu hipotezinden yola çıkar (Safran, 2011, s. 6).

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi; sosyal bilimler içerisindeki veri, yetenek ve faziletlerin aktarılmasının efektif yurttaşlık için en kazançlı tutum olduğu hipotezine dayanır (Öztürk, 2007, s. 6). Bu yaklaşım yöntem olarak; soruşturma, tetkik ve keşif yoluyla öğrenme yollarını kullanır (Barr, Barth, & Shermis , 2013, s. 17).

Yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler ise John Dewey’in fikirlerinden ilham alır. Temel yöntemi soruşturma ve incelemedir (Öztürk, 2007, s. 5). Hedef; bireylerin içtimai ve ferdi sorunlar durumunda, akıllıca, anlamlı ve planlı mutabakata ulaşmasıdır. Kişisel görüş ve sosyal problemler bu yaklaşımda önemli bir yere sahiptir (Barr, Barth, & Shermis , 2013, s. 18).

Sosyal bilgiler dersi dört boyutta ele alınabilir: Birincisi bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirme, ikincisi; sosyal bilimler ve vatandaşlık konularını yansıtması, üçüncüsü; sosyal ve fiziki çevre ile etkileşimi zaman boyutunda ele alması ve son olarak dördüncüsü; bütüncül öğretim anlayışından hareketle oluşmuş bir ders olduğu şeklinde açıklanabilir (Safran, 2011, s. 5).

Sosyal bilgiler dersinin yapılan tanımlar çerçevesinde bazı amaçları vardır. Sosyal bilgiler dersinin amacı basit bir şekilde bireyin içinde yaşadığı topluma ve dünyaya uyum sağlaması şeklinde açıklanabilir (Akdağ, 2009, s. 6). Detaylı bir şekilde incelendiğinde öncelikle iyi

bir vatandaş ve birey yetiştirmek, aktarılan bilgiler ışığında bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırmak, problemi tasvir ve tahlil etmek, mutabakat sürecini iyileştirmek amacındadır (Bilgili, 2008, s. 4).

Türk Milli Eğitiminin amaçlarına baktığımızda;

“I. Genel Amaçlar Madde 2: Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, 1. (Değişik: 16/6/1983-2842/1 Md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;” (Resmi Gazete, 1973)

şeklinde açıklanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bakıldığında ilköğretimde direkt olarak işaret edilen ders “sosyal bilgiler” dersidir. Sosyal bilgiler dersinin hedefleri ile örtüşen bu hedefler, sorumluluğu sosyal bilgiler dersine yüklemiştir. Bütün bunlardan anlaşılan sosyal bilgilerin hedefleri itibariyle ilköğretim kademesindeki önemi ortadadır (Akdağ, 2009, s. 5).

Sosyal Bilgiler dersi, uyumlu bireyler ve istenilen vatandaş yetiştirme amacına sahip bir ders olduğu için bazı temel prensiplere sahiptir. Bunlar; etkili vatandaşlık, kültürleme, yöntem ve zaman (geçmiş, bugün, gelecek) olarak açıklanabilir. Bu başlıklar incelendiğinde; etkili vatandaşlık, dersi en önemli özelliği ve temel amacıdır. Kültürleme, değerlerin ve kültürel mirasın aktarılması ve sürdürülmesinde etkilidir. Yöntem, sosyal bilimlerden alınan disiplinlerin öğrencilere aktarımı bağlamında önemlidir. Zaman, dersin içinde yer alan konular geçmiş bugün ve gelecek bağlamında incelenir öğrenci olaylara bu açıdan yaklaşması için önemlidir (Safran, 2011, s. 8).

2.1.4. Sosyal Bilgilerin Gelişimi ve Türkiye’deki Yeri

Sosyal bilgiler eğitimin nerede ve hangi dönemde verildiği net bir biçimde öğrenilememiştir. Lakin beşerin olduğu ilk günden itibaren sosyal bilimler tahsili başlamıştır denilebilir. Sosyal bilgiler terimine ilkin Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) rastlanmıştır. 1892 yılında yapılan Milli Eğitim Konseyinde ele alınan Sosyal Bilgiler, milli toplum anlayışının oluşturulması için düzenlenmiştir. Sosyal bilgiler düşüncesinin onaylanması ise ABD’de 1916 senesinde gerçekleşmiştir. (Dönmez, 2003, s. 35).

Amerikan toplumunun çok kültürlü yapısı birçok soruna yol açmış ve bu sorunları ortadan kaldırıp, yeni Amerikan toplumunu oluşturma çabaları Sosyal Bilgiler öğretiminin

doğmasına zemin oluşturmıştır. 1900'lü yıllardan bugüne uzanan Sosyal Bilgiler kavramı, yıllar içerisinde içerik açısından değişim göstermiştir. İkinci Dünya Harbi dönemlerinde kahramanlık konusu baskınken, 1950'li yıllar sonrası soğuk savaşın etkisiyle komünizm tehdidine karşı bir yön verilmiştir. 1970'li yıllar değişimin başlangıcı olmuş, yeni bilim dalları sosyal bilim programlarına girmiş tarih ve coğrafya içeriklerinin ağırlığı azaltılmaya başlanmıştır (Bilgili, 2008, s. 25).

Türkiye'de sosyal bilgiler; 1952 senesinde "Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri" taslağına, önceki dönemlerde tek başına okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerini disiplinler arası bir yaklaşımla ortaya koyan bir terim olmuştur. 1952'de bir araya gelen V. Millî Eğitim Şûrası Sosyal Bilgiler dersinin ilk ve ortaöğretim düzeyinde de okutulmasını kararlaştırmıştır. Ancak 1962 İlkokul Programı taslağında multidisipliner bir yaklaşım benimsenerek tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında toplanmıştır. Bu oluşumla sosyal bilgilerin temeli atılmıştır (Bilgili, 2008, s. 26-29).

1968 yılına gelindiğinde sosyal bilgiler dersi ilkokul programında yerini almıştır. Türkiye'de ilk kez sosyal bilgiler bir ders olarak verilmeye başlanmıştır. Çok yönlü ve bütün olarak dersin verilmesi üzerinde durulmuştur (MEB, 1968). 1969 yılına gelindiğinde Talim ve Terbiye Kurulunun kararı ile 1970-1971 döneminde ortaokul ders programında yerini almıştır. Orta I ve II için 5 saat, orta III için ise 4 saat verilmesi şeklinde düzenlenmiştir. (MEB, 1969). 1970-1971 öğretim yılı sonrasında yurt genelinde 136 ortaokulda denemeye konulan programın olumlu sonuçlar vermesi ile 1973-1974 öğretim yılı itibarıyla bütün ortaokullarda uygulanmasına karar verilmişti (MEB (1973)'ten aktaran Turan, 2016, s. 258).

1985-1986 öğretim yılında sosyal bilgiler ortaokul ders programından çıkartılarak, onun yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adı ile üç ayrı dersin müfredata eklenmesi kararlaştırılmış ve yürürlüğe konulduğu yıl olmuştur. Bu uygulama ile ortaokulların bir ve ikinci sınıflarında 2 saat Milli Tarih, Milli Coğrafya ve üçüncü sınıflarında 2 saat Vatandaşlık Bilgisi derslerinin verilmesine başlanmıştır (MEB (1985)'ten akt. Turan, 2016, s. 259). 1981-1982 öğretim yılında ortaokul üçüncü sınıf müfredat programına aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi dersi eklenmiştir. (MEB, 1981).

18 Ağustos 1997 senesi 23084 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 4306 sayılı yasa ile "ilkokul" ile "ortaokul" deyişleri "ilköğretim okulu" şeklinde düzenlenmiş, ilköğretim

kurumları sekiz yıllık okullar haline getirilerek, kesintisiz 8 yıllık eğitim sağlanmıştır. (Resmi Gazete, 1997). Bu düzenleme ile Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri yeniden Sosyal Bilgiler başlığında birleşmiş 6 ve 7. Sınıflarda okutulmaya başlanmıştır (MEB, 1998). Böylece 1998-1999 öğretim dönemiyle sosyal bilgiler 4. sınıftan 7. sınıfa kadar haftalık üç saat okutulmaya başlanmıştır. Programda 8. sınıflar için ise haftalık 2 saat Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi yer almıştır (Sağlam & Başkan İşler, 2022, s. 66).

2.1.5. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki

Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler fikirleri çoğu zaman aynı mana içerisinde kullanılmaktadır. Lakin incelendiğinde, bunların birbirlerinden farklı iki kavram olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretimi için içerik sosyal bilim disiplinlerinden seçilmektedir. Bu sebeple sosyal bilimler ve sosyal bilgiler aynı anlama sahip olmadığı ancak birbirine bitişik anlamlı olan iki kavram olduğu anlaşılmaktadır (Sözer, 1998, s. 10).

Sosyal bilimler, birey ve yaşamına dair bilgi üreten disiplinler bütünüdür. Sosyal Bilgiler ise Sosyal bilimlerden alınan bilgileri öğrenme ve öğretme sürecinde kullanan bir alandır. İki kavram birbiri ile etkileşim halindedir (Sever, 2015, s. 15).

Sosyal bilgiler eğitim alanı için oluşturulmuş bir ders iken Sosyal Bilgiler insan davranışlarını objektif bir tutumla ele alan konulardan oluşmaktadır. Sosyal bilgiler disiplinler arası ve bütüncüdür ancak sosyal bilimler tek başına bilim dalı biçiminde ve üniversite eğitiminde ve ortaöğretim sürecinde verilir (Dönmez, 2003, s. 38).

Köstüklü (2014, s. 18) sosyal bilimler ve sosyal bilgiler arasında net bir ayrım yapmanın mümkün olmadığını ancak eğitim ve öğretim açısından bu iki içeriğin farklı olarak incelendiği, hedef yöntem ve içerik açısından farklı olduklarını söylemiştir.

Amaçlar açısından bakıldığında Bilgili (2008, s. 29)'e göre “Sosyal bilimler beşerî anlayışı geliştirmeyi, sosyal bilgiler bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmayı amaçlar”. Sosyal bilgilerin amacı fevkalade bir vatandaş yetiştirmek iken sosyal bilimlerin amacı düzgün insan oluşturmaktır. Hedef kitle olarak sosyal bilgiler belirli bir yaş grubuna hitap ederken sosyal bilimler her yaştan insana hitap eder (Bilgili, 2008, s. 29).

2.1.6. Tarih

Tarih, vatandaşlık eğitimini gerçekleştirmede ve modern dünyanın gerektirdiği bilgi ve becerileri bireye kazandırmada oynadığı önemli rol nedeniyle bazı zamanlar tek başına bir ders olarak bazı zamanalar ise başka bir dersin çatısı altında okul ders programlarında yerini almıştır. Cumhuriyet döneminde Tarih disiplini bütün öğretim düzeylerinde ayrı bir ders olarak okutulmuş, 1962 yılında “toplum ve ülke İncelemeleri”, 1968 yılında ise sosyal bilgiler” dersi içerisinde verilmiştir. Orta dereceli okullarda ise 1973-1974 itibariyle sosyal bilgiler kapsamına alınmıştır. 1985 itibariyle sosyal bilgiler dersinin uygulamadan kaldırılması ile tekrar ayrı bir ders olarak verilmeye başlanmış ve 1998 yılında tekrar sosyal bilgiler dersinin uygulamaya koyulmasıyla bu ders kapsamında öğretilmeye devam edilmiştir (Turan, 2016, s. 88).

2.1.7. Tarihin Tanımı ve Kapsamı

Tarih kavramı en genel tanımı ile “geçmişin bilimi” olarak ifade edilebilir. Doğan Özlem (1999, s. 15)’a göre “İnsan topluluklarının, toplumlarının geçmişi ve bu geçmişi inceleyen bilgi disiplini.”, Edward Hallet Carr (2022, s. 109) ise “Tarihçinin yaptığı araştırma ve tarihçinin geçmişte araştırdığı olgulardır.” şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal bilgilerin önemli parçası olan tarih; evvelde yaşanan durumları yer, zaman ve özne göstererek, delillere dayanarak, neden ve netice içinde araştırıp sorgulayan bilim dalıdır (Karaköse, 2003, s. 326). Önceden yaşanmış olaylar ve bu olaylarla ilgili dokümanlardan elde edilen bilgilerdir (Köstüklü, 2014, s. 19).

Carr (2022, s. 61), “Tarih nedir?” sorusunu “Tarihçi ile olguları arasında kesintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalogdur.” şeklinde açıklamıştır.

Yukarıda verilen tanımlamalarda anlaşılacağı üzere tarih, geçmişteki insan faaliyetleri ile ilgilenir ve bu faaliyetleri açıklamak için uğraşır. Tarih, bir çeşit araştırma ya da soruşturma işidir; geçmişte yapılmış eylemlere ilişkin soruları cevaplama çabası içindedir ve ortaya çıkarılan kanıtların yorumlanması işidir (Collingwood, 2019, s. 39).

Tarih disiplininin başka bilimlerle etkileşim içinde olmadan gelişmesi düşünülemez. Tarihin konusu insandır o halde insanla ilgili olan hemen bütün bilimler tarih ile ilişki içerisindedir. Bu bilim dalları; coğrafya, paleografya (dil bilimi), diplomatik (belge bilimi), nümismatik (sikkecilik), antropoloji, sosyoloji, psikoloji, kronoloji ve edebiyattır (Turan, 2016, s. 100).

Tarihin hedefi; önceki beşer eylemlerini akademik yollar yardımıyla keşfetmek, şimdiyi aydınlatmak ve ileriye biçim vermektir. Bu sayede geçmiş ve bugün neden ve sonuçları çerçevesinde birlikte görülüp anlaşılır (Çapa, 2008, s. 5).

Ulus devletlerin kurulması ile tarihin bir ders olarak okutulması aynı zaman dilimlerine denk gelmiş ve bu da tarih disiplininin ulus devlet inşasında önemli bir araç olmasına neden olmuştur. Devletin ortak geçmiş yaratma kaygısı, ulus bilinci ve kimliği yaratma isteği tarih sayesinde gerçekleştirilmiştir (Turan, 2016, s. 101).

Tarih tedrisatının amaçları; tarihsel veri, içtimai ve kültürel aktarım için, dünü ve şimdiyi anlamak için, siyasi yapının içselleştirilmesi için, tecrübe ve bilimsel düşünme yeteneği kazandırmak için, tarihin içerisinde yer alan kavramların anlaşılması için tarih öğretimi yapılır (Demircioğlu, 2010).

Tarih disiplini sosyal bilimler içerisinde yer alan bir bilim olduğuna göre, sosyal bilimler için geçerli olan amaçlar tarih içinde geçerlidir. Fakat sosyal bilim kavramından daha özel bir alan olan tarihin kendi içerisinde bazı genel amaçları vardır. Bu genel amaçlar; öğrencinin ilgisini geçmişe yönlendirmek, ferdin dünya üzerindeki memleketleri ve onların kültürlerini öğrenmesi, evvelki zamanın rehberliğinde şimdiki zamanı anlamak, müfredatta diğer bölümleri güçlendirmek, sıkı bir gayret ile bilinci eğitmek, çocuğu erişkin düzenine hazırlamak ve çocuğun hüviyet duygusunun zenginleşmesine yardımcı olmaktır (Köstüklü, 2014, s. 27).

2.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihin Yeri ve Önemi

Sosyal bilgiler içeriğinin en önemli hedefi fevkalade vatandaş yetiştirmektir. Bu amaca ulaşmak için sosyal bilgiler, tarih disiplininin önemli ölçüde yararlanır. Çünkü Tarih öğretimi kendi yöntemleri ile üretilen bilgi ve fikirler ile iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlar. Böylece Sosyal Bilgiler ile aynı amaç ekseninde buluşur. Bu sebeptendir ki 2004 yılına kadar tarih disiplini, sosyal bilgiler dersinin ana iskeletini meydana getirmiştir (Bilgili, 2008, s. 181).

Sosyal bilgiler dersi içerisinde tarih disiplinin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu anlamak için sosyal bilgiler öğretim taslağında bulunan amaçlara bakmak yeterlidir. Çünkü taslakta bulunan 18 amaç maddesinden 7'si tarih disipliniyle direkt ya da dolaylı şekilde ilgilidir (MEB, 2018).

Hedefler incelendiğinde tarih disiplininin sosyal bilgiler içerisindeki omurgayı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak sadece program içerisinde yer alan amaçlar değil beceriler ve değerler incelendiğinde de tarih ile ilgili olan birçok nokta vardır. Bunlara örnek verilecek olursa “zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ve tarihsel duygudaşlık” becerileri ile “vatanseverlik ve barış” gibi değerlerdir (Turan, 2016, s. 102).

2.2. 1965-2018 Arası Eğitim Politikaları

Araştırmanın bu kısmında, 1965 yılından 2018 yılına kadar siyasi partilerin ve hükümetlerin eğitim politikalarına ve parti programlarının eğitim programları açısından karşılaştırılmalı değerlendirmesine yer verilmiş. Her başlık kendi içinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.2.1. 1965-1980 Arası Dönem Eğitim Politikaları

1961 anayasasının getirdiği özgürlük ortamı birçok farklı görüşe sahip partinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca bu döneme genel itibarıyla bakıldığında Türkiye’nin en çalkantılı yıllarının yaşandığı dönemdir. 27 Mayıs sonrası oluşan özgürlük ortamı öğrenci olaylarıyla devam etmiş ardından 1971 muhtırası yaşanmıştır. Bu süreçte ülke karışıklıklarla boğuşmuş ve dönem 12 Eylül darbesi ile son bulmuştur (Balci, 2020; Kaplan, 2019).

2.2.1.1. Siyasi Parti Programlarında Eğitim

Döneme yön veren 5 önemli siyasi partinin programı aşağıda incelenmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) programında eğitim “Milli Eğitim Meseleleri ” başlığı ile verilmiştir. CHP, ulusunu ileri seviyedeki beşer topluluğuna uyacak bilim ve kültür düzeyine çıkaracak yurttaşları yetenekleri doğrultusunda yetiştirme imkânı sağlayacak önlemlerin devlet tarafından alınmasını elzem görür (CHP, 1969).

CHP’nin eğitim politikası; Türk milletinin tüm bireylerini, yazgıda, sevinçte ve kederde aynı paydada buluşturmak, milli bilinç oluşturmak, beşerî, milli ve erdem değerlerini yükseltmek, özgür düşüncenin ve demokratik rejimin etkin olduğu bireysel atılıma ve sosyal vazifeye önem veren, çağdaş uygarlık ulaştırmaktır (CHP, 1965).

CHP’nin amacı, milleti modern topluma yaraşır bilim ve kültür seviyesine ulaştırmaktır. Eğitimin dayandığı esasları; yurt ve ulus sevgisi, inkılaplara bağlılık ve demokrasi eğitimi olarak açıklamışlardır (CHP, 1969).

Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın en etkili yolu Atatürk ilkelerine ve planlı kalkınma hedeflerine uygun bir eğitim sistemi olduğu vurgulanır. İlkokul eğitimi herkes için olacak, orta öğretim yaygınlaşacak, fırsat eşitliği sağlanacak, İmam Hatipler anayasaya ve devrimlere uygun eğitim vereceği belirtilir (CHP, 1965).

1976 yılına gelindiğinde CHP Demokratik Sol düzende bir eğitim sistemi kuracağını ilan eder. Eğitim; özgür, insancıl ve barışçıl olmalı. Eğitim; manevi açıdan da insanı geliştirmeli, çağdaş uygarlığa uygun olmalı ve milli kültürü geliştirmesi gerektiği vurgulanır (CHP, 1976).

Eğitimde birlik, eşitlik, yaygınlık ve sürekliliğin sağlanması gerektiği vurgulanır. Üniversiteler özerk olacak, öğretmenlere sendika hakkı tanınacağı açıklanmıştır (CHP, 1976).

Adalet Partisi (AP) parti programında eğitim ile ilgili konuları “Milli Eğitim” başlığı altında vermiştir ve eğitim politikasını şu şekilde açıklamıştır: Özgür ve demokratik işleyişin devam etmesinin koşulu olan, ahlaklı, düzeyli, karakter sahibi, kültürlü ve engin görüşlü kişiler olarak yetiştirilmesini sağlayacak bir eğitim sistemi oluşturmak temel hedeftir. Karşılıklı sevgi ve anlayışın olduğu, haklarını bilen yurttaşların yetiştirilmesi Türkiye’nin kurtuluşunu sağlayacaktır (AP, 1966).

AP’nin açıkladığı eğitim politikasında bilimsel ve özgür düşünceli, kişilikli vatandaşlar yetiştirmesinin yanında ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde vatandaş yetiştirilmesini ister. Pozitif bilimlerin yanı sıra sosyal ve manevi bilimlerin de öğretimi vurgulanır. Tarih, kültürel miras ve geleneklerin ihmal edilmemesini vurgular (Balcı, 2020, s. 132).

AP’nin 1969 programına bakıldığında gençlerin okul içi ve dışında yetişmelerine özel önem verilmiş; izcilik, gençlik kulüpleri ve dernekleri gibi gençlerin kendini yetiştirmesi önemsenmiş ve bu yönde çalışmaların yapılmasını vurgulamıştır (AP, 1969).

Program incelendiğinde eğitimde eşitliğe vurgu yapılmış bunun “Sosyal Adalet” ilkesinin gereği olduğu vurgulanmış ve bunun için geniş bir burs sisteminin oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Bütün eğitim kademeleri demokratik toplum ve ekonomik kalkınma için koordineli bir şekilde yürütülmesi gerektiği belirtilir. Eğitimin hayat boyunca devam ettiği bunun içinde halk eğitiminin önemli olduğu vurgulanır. Eğitim sistemimizin batı standartlarına göre düzenlemesi ve bunun için batı ile iş birliğinin artırılmasından bahsedilmiştir (AP, 1969).

AP'ye göre milli sistemin bel kemiğini “vasıflı ve ülkücü öğretmenler” oluşturur. Bunun eğitim meselelerinin başında geldiği ve acil çözüme kavuşturulması gerektiği vurgulanır (AP, 1969).

1969'a kadar Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını taşıyan (Kaplan, 2019) Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) milli eğitim amacı; kültür ve uygarlığın değişiminin sonucu oluşan krizden hızla ve salimen çıkarılmalı, milli varlığımızın ve kültürümüzün çağdaş seviyenin üstüne çıkarılması, muhafaza edilmesi ve geliştirilmesidir (CKMP, 1965).

CKMP ulusal eğitim ideolojisine ihtiyacın olduğu görüşünü savunur ve milli eğitim ideolojisini; anayasada bulunan amaçlar ve bu amaçlardan ilham alan ilkeler olarak tanımlar. Milli eğitimin devletin öncelikli ödevi olduğu ve bu eğitimin beşikten mezara kişinin hayatının her döneminde devam ettiğini ifade eder (CKMP, 1965).

Toplumun yeniden teşkilatlandırılmasını ve yeni hayat tarzına hazırlanması gerektiği vurgulanır. Milli eğitim planlarının milli kalkınma planlarından ayrı olamayacağı söylenmiştir. Türk Akademisinin kurulması gerekliliğinden bahsedilir. Milli Savunma ve Silahlı Kuvvetler konusu detaylı olarak ele alınır. Orduyu büyük bir halk okulu olarak tanımlar (CKMP, 1965).

Türkiye İşçi Partisi (Birinci TİP) 20 Temmuz 1971 tarihinde kapatılmıştır (Salep, Milli Nizam Partisi ve Türkiye İşçi Partisi'nin Ara Rejim (1971-1973) Döneminde Kapatılması, 2021). 1975 yılında 1974 affından sonra yeniden kurulmuştur (Kaplan, 2019, s. 298).

TİP eğitimin amacını, tek başına bilgili bireyler değil, bunun yanında hadiseleri tarafsız ve rasyonalist kriterlerle analiz edebilen bireyler yetiştirmektir. Eğitim sayesinde bireye düşünce özgürlüğü, sosyal dayanışma ve bütün bir vatandaş olabilmek için gerekli olan yetkinlikler verilir (TİP, 1964).

Eğitim alanında büyük eşitsizlikler olduğu, altı yaşından sonra herkesin eğitilmesi gerektiği ve eğitimin parasız olması vurgulanır. Bütün imkânların yurttaşlara sağlanması gerektiği, köy enstitülerinin yeniden kurulacağını ve bu enstitüye öğretmen yetiştirmek için “yüksek köy enstitüleri” kurulacağını ve bunun yanında “halk akademileri” açılacağı belirtir. Gençlerin gelişiminin önündeki her türlü engelin kaldırılacağı vurgulanır (TİP, 1964).

II. TİP ise; bütün halkın eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerinden yararlanmasını, eğitim faaliyetlerinin ülkenin ekonomik yapısı ile birlikte ele alınmasını, gençlerin her alanda desteklenmesi ve onlar için imkânlar yaratılmasını ön görmüştür (TİP, 1979).

Milli Selamet Partisi (MSP), Refah Partisi (RP) ve Fazilet Partisinin (FP) öncülü olan bu parti 20 Mayıs 1971 tarihinde, 12 Mart rejimi döneminde kapatılan ilk parti olmuştur (Salep, Milli Nizam Partisi ve Türkiye İşçi Partisi'nin Ara Rejim (1971-1973) Döneminde Kapatılması, 2021). Bu partinin kapatılması sonucu yerine MSP kurulmuştur (Kaplan, 2019, s. 289).

MNP eğitim politikasının temel hedefini yeni nesillerin ahlaklı bir hayat tarzını benimsemesini sağlamak olarak belirlemiştir (MNP, 1970).

MNP için en önemli dava maarif kalkınmasıdır. Milli kültür mücadelesinin başlamasının gerektiği söylenir. Eğitim programının her kademesinde ders programlarının düzenlenmesi gerektiği ve yeni kuşağı vatanperver, inançlı, aile düzenine ve disiplinine ait, çalışkan şeklinde yetiştirilmesi gerektiği vurgulanır. Marksist düşüncelerin yayılmasını zararlı ve yıkıcı bulur (MNP, 1970)

MSP eğitimde temel ilkesinin devletin görevi olarak anayasada verilen, bireyin ruhani varlığını geliştirmek ve yeni kuşağın ahlaklı olmasını sağlamak olarak açıklamıştır (MSP, Tarihsiz).

Kuramsal bilgi bir kenara itilmiş ve uygulama becerisi olan ilme yönelmiştir. Gençlerin zararlı yollara yönelmesi engellenecek faydalı bir birey olmaları için her türlü önlem alınacak. Din eğitimi geliştirilecek, din görevlilerinin gelir ve statüsü yükseltilecek. Askeri eğitimin milli eğitim kadar önemli olduğu vurgulanmış ve ikisini koordineli olması gerektiği söylenmiştir (MSP).

Yukarıda dönemin önemli siyasi partilerinin parti programları incelenmiş ve siyasi parti programlarının oluşmasında etkili olan temel unsurların sosyal ve siyasal meseleler olduğu anlaşılmıştır. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği partilerin ortak noktada birleştiği bir konudur. Ayrıca temel eğitimin tüm yurda yayılması konusunda da aynı görüş etrafında toplanmışlardır.

CHP programı, uygar toplumu yaratmayı hedeflediğini açıkça belirtmiş ve bunun devletçe yapılmasının gerekli olduğunu açıklamıştır. Bu CHP'nin "Devletçilik" ilkesini benimsemesinin bir sonucu olarak görülebilir. CHP programı 60'lı yıllarda daha ortada söylemler içerisindeyken 70'li yıllar itibarıyla daha sol söylemler içermektedir. 76 programında bunu açıkça ilan etmiştir.

AP programı, ideolojisi itibariyle daha sağ söylemler üretmiştir. Ancak bu söylemler çok keskin değildir. Gelenekçi bir yapıya sahiptir, ahlak eğitimi ve manevi bilimlerin öğretilmesi parti için önemlidir. Eğitim için en önemli koşulun ülkücü öğretmenler yetiştirilmesi olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu; partinin muhafazakârlığının yanında milliyetçi yanının yansımasıdır, denilebilir.

MHP programları, milliyetçi söylemin açıkça yer bulduğu programlardır. Bu amaçla milleti yeniden teşkilatlandırmayı amaçlar, ulusal canlanışı eğitimle gerçekleştirmeyi düşünürler. Ordunun halk okulu olarak görülmesi, Milli Savunma ve Silahlı Kuvvetlerin detaylıca incelenmesi dikkat çeken noktalardandır.

TİP programları sosyalist söylemlere sahiptir. En önem verdiği konu fırsat ve imkân eşitliği olarak ifade edilir. Ayrıca diğer partilerden ayrılan yanı ise programın çok detaylı ve geniş kapsamlı bir şekilde eğitim konularını ve sorunlarını ele almasıdır.

MSP programları ise inançlı nesiller yetiştirmeyi ve onları zararlı ideolojik düşüncelerden korumayı hedefler. Devletçi-İslamcı bir çizgide olan MSP, askeri eğitimin önemli olduğu görüşünü savunmuştur.

2.2.1.2. Hükümet Programlarında Eğitim

Bu dönem kurulan hükümetlere bakıldığında çok uzun ömürlü olmadığı görülmektedir. Kimisi bir ay kimisi bir yıl görevde kalmıştır. 15 senede 14 hükümet kurulmuştur (TBMM). Aşağıda kurulan hükümetlerin eğitim programları incelenecektir:

2.2.1.2.1. I. Demirel Hükümeti (27 Ekim 1965-3 Kasım 1969)

10 Ekim 1965 tarihinde yapılan genel seçimleri AP'nin kazanması ile 27 Ekim 1965 tarihinde Süleyman Demirel'in önerdiği kabinenin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından kabul edilmesiyle ilk AP Hükümeti kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 141).

Kasım 1965'te Meclis'te okunan hükümet programında Demirel eğitim politikasını; yurttaşın bir bütün şeklinde kalkınabilmesine, maddi ve manevi yaşamını donatma ve milli bilinci etkinleştirmek olarak belirlemiştir (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 2179).

Milli eğitimin kalkınma için temeli oluşturduğu, temel eğitimin düzenlenerek okuryazar oranının artırılması gerektiği ve bunun yanında tüm eğitim kademelerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İmam-Hatip Okulları, Mesleki Orta ve Teknik Okul diplomalılarına üniversite imkânı sağlanacağı, üniversite gençliğinin her türlü sorunu çözüme kavuşturmak

için uğraşacaklarını ve din eğitime önem vereceklerini açıklarlar (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 2178).

2.2.1.2.2. II. Demirel Hükümeti (3 Kasım 1969-6 Mart 1970)

12 Ekim 1969 tarihinde yapılan genel seçimlerde AP'nin çoğunluğu yeniden elde etmesiyle Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tek başına iktidarı kurma görevini Demirel'e verir. Kasım 1969'da "II. Demirel Hükümeti" denilen Demirel'in ikinci dönemi başlar (Aydın & Taşkın, 2022, s. 178).

Herkes için eğitim milli eğitimin temel amacı olarak açıklamışlar ve programda; her bireyin kabiliyetine göre eğitim fırsatı sunulmalı ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun eğitim verilmesi gerektiği belirtilir. Eğitim sisteminin düzeltilmesi gerektiği, ihtiyaçlara cevap veren bir sistemin oluşturulması gerektiği açıklanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 2601).

Gençlerin eğitiminde iktidarın asıl söz sahibi olduğu, üniversite gençliğinin sorunlarını hızla düzelteceklerini, devletin dayandığı ilkelere karşı birey yetiştirmeye müsaade edilmeyeceği ve üniversitelerin özerkliğine karşı çıkılmıştır. Bu amaçla "Üniversiteler arası Yüksek Kurul" kurulmasının gerekli olduğunu açıklar. İlkokul çağındaki bütün çocukların okula kavuşacağı söylenir (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 2602).

2.2.1.2.3. III. Demirel Hükümeti (6 Mart 1970-26 Mart 1971)

1970 yılına gelindiğinde parti içinde yaşanan olumsuz gelişmeler Demirel'i istifaya zorladı. Ancak Demirel dışında bir alternatif olmaması nedeniyle Mart 1970'te "III. Demirel Hükümeti" kuruldu (Zürcher, 2022, s. 290).

Bu programda insan gücü kaynağının önemi vurgulanmış bunun için aynı derecede eğitim hakkı ve herkesin katılabildiği yaygın bir eğitim verileceği belirtilmiş, gençlik "Milli Ümit" olarak görülmüştür. Tarihi değerlerimizin muhafaza edilmesi ve ulusal kültürün yeni nesillere taşınmasının önemle üzerinde durulacak bir konu olarak gösterilmiş ve kültür işleri için ayrı bir bakanlığın kurulması öngörülmüştür (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 2941).

2.2.1.2.4. I. Erim Hükümeti (26 Mart 1971-11 Aralık 1971)

12 Mart 1971 muhtırası sonrası istifa eden Demirel yerine Cumhurbaşkanı Sunay 19 Mart 1971'de Nihat Erimi, hükümeti kurmakla görevlendirdi. Böylelikle Mart 1971'de "Ara Hükümet" de denilen "I. Erim Hükümeti" kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 220).

Kendini reform hükümeti olarak tanımlayan Erim Hükümeti ‘‘Milli Eğitim Reformu’’ başlığında ilk olarak ‘‘Atatürk’ün, eğitimde birlik (Tevhid-i Tedrisat) ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verilecektir.’’ açıklamasını yapar ve din işlerinin laik esaslara göre yapılacağı vurgulanır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3279).

İmam-Hatip Okulları, ortaokul sistemine göre ıslah edilecek, ilk ve orta öğretimde tek kitap kullanılacak, Atatürk ülküsüne bağlı öğretmenler yetiştirilecek, zorunlu eğitimi beş yıldan sekiz yıla çıkarmak için çalışmalar yapılacaktır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3280).

2.2.1.2.5. II. Erim Hükümeti (11 Aralık 1971-22 Mayıs 1972)

Ülkede yaşanan olaylara hükümetin tutumu tepkilere yol açmış, reformlar gerçekleştirilememesi ve bazı bakanlar istifasını sunması ile de Erim istifasını vermek zorunda kalmıştır. Cumhurbaşkanı, istifa eden bakanları kınamış ve hükümeti kurma görevini tekrar Erim’e vermiştir. Aralık 1971’de ‘‘II. Ara Hükümet’’ de denilen II. Erim dönemi başlamıştır (Aydın & Taşkın, 2022, s. 232).

Milli eğitimin amacı; öğrencilerin inkılaplara uyan bir anlayışla yetiştirilmesi sağlanmalı, aşırı uç fikirlerden gençlerin korunması ve hangi düzeyden mezun olursa olsun her bireyin ekonomik kalkınmaya bir katkısının olacağı bir düzenin oluşturulması olarak açıklanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3474).

I. Erim döneminde yapılanlar anlatılır ve önceki hükümet programında yer alan reformların yapılacağı açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3475).

2.2.1.2.6. Melen Hükümeti (22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973)

Erim Hükümeti’nin 72’de istifa etmesi üzerine Cumhurbaşkanı Sunay, kabineyi kurma yetkisini Suat Hayri Ürgüplü ’ye verdi. Lakin Ürgüplü ’nün kurduğu kabine, Sunay cephesinde kabul görmedi ve Ürgüplü istifa etti. Sunay, bu kez hükümeti kurma yetkisini Ferit Melen’e verdi. Haziran 1972’de ‘‘III. Ara Hükümet’’ de denilen ‘‘Melen Hükümeti’’ göreve başladı (Aydın & Taşkın, 2022, s. 238).

Kalkınma için insan gücü ihtiyacı vurgulanır. Milli Eğitim Temel Kanununun çıkarılacağı ve Atatürk Akademisinin kurulacağı açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3638).

Eğitimin amacı; programların ilkelere, laik ve sosyal devlet anlayışına, özgür demokratik yaşayışa inanan bireyler oluşturulacak biçimde dönüştürülecek ifadesi ile belirtmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3639).

2.2.1.2.7. Talu Hükümeti (15 Nisan 1973-26 Ocak 1974)

1973 yılında Melen Hükümeti'nin istifası ile Cumhurbaşkanı, hükümeti kurma yetkisini Naim Talu'ya verdi. Böylece "IV. Ara Hükümet" de denilen "Talu Hükümeti" kuruldu ve nisanda göreve başladı (Aydın & Taşkın, 2022, s. 244).

Milli Eğitim politikası; eğitim insan gücü ve teknoloji gereksinimine cevap verecek ve aynı zamanda laik, sosyal hukuk devleti düşüncesiyle donatılmış, cumhuriyete, insan hak ve özgürlüklerine ve milliyetçiliğe inanan, inkılapları koruyacak nesil oluşturmak hedeflenmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3809).

"Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı" ve "Üniversiteler Kanunu Tasarısı" yasalaştırmaya çalışacaklarını bildirir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3810).

2.2.1.2.8. I. Ecevit Hükümeti (26 Ocak 1974-14 Kasım 1974)

Ekim 1973 seçimleri sonrası oluşan tabloda hiçbir parti tek başına hükümet kurma görevini üstlenecek ve iktidar olacak oyu alamamıştı. Türkiye'de koalisyonlar döneminin yeniden açıldığı anlaşılmaktaydı. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, hükümeti kurması için önce en çok oyu alan CHP'nin genel başkanı olan Bülent Ecevit'i ardından Demirel'i görevlendirdi; bir sonuç çıkmayınca tekrar Talu'ya hükümeti kurma yetkisi verdi ancak buradan da bir sonuç çıkmayınca aralık ayında yapılan yerel seçimlerden galip çıkan Ecevit'i tekrar hükümet kurmakla görevlendirdi. Ocak ayında CHP-MSP koalisyonu ile "I. Ecevit Hükümeti" kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 251).

Ecevit Hükümeti; eğitimle ilgili olarak açıkladığı ilk maddede kalkınma planının öngördüğü eğitilmiş insan gücü amacına ulaşmak için orta öğretim kademesinde teknik konulara ağırlık verileceği açıklar. Bireyin milli değerlerimize uygun yetişmesi amacıyla mecburi ahlak derslerinin konulacağı açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3996).

Üniversiteye girişte hiç kimsenin önünün tıkanmayacağı ve üniversite öğretiminin parasız olacağı, öğretim programlarının taklitçilikten kurtarılıp milli bir program oluşturulacağı, ezberci eğitim yerine araştırma incelemeye dayalı eğitime ağırlık verileceği açıklanır. Öğrencileri zararlı yayınlardan koruyacak yeni ve milli duyguları güçlendiren bir yayın programı hazırlanacağı belirtilir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 3997).

2.2.1.2.9. Sadi Irmak Hükümeti (17 Kasım 1974-31 Mart 1975)

Koalisyonda yaşanan sorunlar Ecevit'in istifası ile sonuçlandı. Bunun üstüne Cumhurbaşkanı Korutürk, Sadi Irmak'ı kabineyi kurmakla görevlendirdi. 450 milletvekilinden sadece 18'i oy kullandı ve Irmak güvenoyu alamadı. Buna karşın bu hükümet, 4,5 ay görevde kaldı (Aydın & Taşkın, 2022, s. 265).

Irmak Hükümeti; eğitim sisteminin çağdaşlaşması, çocuğun kabiliyet ve ilgilerine ve insan gücü ihtiyacına göre yönlendirilmesi gayreti devam edecektir. Mesleki ve teknik eğitime önem verilecektir şeklinde eğitim ile ilgili görüşlerini ortaya koyar (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4384).

Genç kuşakların Atatürkçü, uygar ve nitelikli olarak yetiştirileceği, fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması, gençlik ve spor sorunlarının Atatürk ilkeleri ve milli eğitimin amaçlarına göre ele alınacağı açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4385).

2.2.1.2.10. IV. Demirel Hükümeti (I. Milliyetçi Cephe Hükümeti) (31 Mart 1975-21 Haziran 1977)

Irmak Hükümetinin güvenoyu alamaması üstüne Demirel, hükümet kurma görevini alır. Dört partinin katılımı ile I. Milliyetçi Cephe Hükümeti (I. MC) diğer adıyla "IV. Demirel Hükümeti" kurulur. Bu koalisyonu Adalet Partisi (AP)-Milli Selamet Partisi (MSP)-Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP)-Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) oluşturmuştur (Aydın & Taşkın, 2022, s. 269).

MC Hükümeti milli eğitimdeki amacını; ailesini, vatanını ve milletini her daim seven ve yükselten; inkılaplara ve milliyetçiliğe tabi, devlete karşı görev ve sorumluluklarını bilen, tarihi ile gurur duyan yurttaş yetiştirmek şeklinde açıklanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4596).

Öğretimde fırsat ve imkân eşitliğine önem verileceği, müfredat programında milli değerlere uymayan kısımlar değiştirilecek, milletimizin insanlığa yaptığı hizmetler öğretilecek, milli bir dil politikası izleneceği açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4597).

Ülkemizin geleceği olan gençlerin milli ve manevi değerlere bağlı faydalı bireyler olmaları teşvik edilecek, sorunları ele alınacak, ahlak dersleri yeniden düzenlenecek ve uygun öğretmenler okutacağı açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4597).

2.2.1.2.11. II. Ecevit Hükümeti (21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977)

Haziran genel seçimlerinde CHP birinci parti çıktı ancak Meclis'te salt çoğunluk sağlanamadı. Korutürk kabineyi kurma görevini Ecevit'e verdi. Ecevit güvenoyu alamadı ve azınlık hükümeti oluştu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 282).

II. Ecevit Hükümeti; önceliği can güvenliğinin oluşturduğunu ve eğitim özgürlüğü sağlanacağını açıklamıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4961).

Siyasal düşünceye göre ayırım yapılması ve okulların çatışma ortamına çevrilmesi engellenecek, gençlerin arkadaşlıkları yeşertilecek, yurtlar savaş alanı olmaktan çıkartılacak, sokaklarda gençlerin vurulmadığı bir Türkiye ilk hedef olarak belirlenmiştir (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4961).

İzlenecek olan eğitim politikasının insancıl, demokratik anlayışı güçlendiren, inkılaplara bağlı, milliyetçi, kültürü, uygar insanlık kültürüyle uyumlu şekilde geliştirici özellikte olacağı belirtilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 4961).

2.2.1.2.12. Demirel Hükümeti (II. Milliyetçi Cephe Hükümeti) (21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978)

Ecevit'in hükümeti güvenoyu alamayınca görev, Demirel'e verilmiş ve Demirel AP-MSP-MHP katılımı ile II. Milliyetçi Cephe Hükümeti denilen V. Demirel Hükümetini kurmuştur (Aydın & Taşkın, 2022, s. 284).

II. MC Hükümeti milli eğitim amacını; bir önceki MC Hükümeti'nin amaçlarıyla birebir aynı olarak açıklamıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 5108).

Ahlak dersleri; amacına uygun olarak yeniden düzenlenecek, sosyal bilimler ders kitaplarının ulusal ve manevi faziletlerle bağlı olarak tekrar yazılacak ve gençlerin yetişmesinde yabancı ideolojik akımlara müsaade edilmeyecektir. İslam Enstitülerini akademiye dönüştürecekleri ve Manevi İlimler Üniversitesinin kurulacağı ifade edilmiştir İmam Hatip Lisesi ve diğer meslek lisesi mezunlarının istedikleri bölüme girme imkânı tanınmıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 5109).

2.2.1.2.13. III. Ecevit Hükümeti (5 Ocak 1978-12 Kasım 1979)

Ülkedeki karışıklıklar, 11 AP vekilinin istifası ve verilen gensoru oylaması ile "II. MC Hükümeti" 31 Aralık 1977 tarihinde düştü. Korutürk, hükümeti kurma görevini ana

muhalefet lideri Ecevit'e verdi. Böylece "III. Ecevit Hükümeti" kuruldu. Bu hükümet kurulurken 13 vekilin eksik olması, bazı pazarlıkların yapılmasına yol açmış, AP vekilleri istifa etmiş ve diğer partilerden destek alınmıştır. Hükümetin kurulma sürecinde pazarlıklar Güneş Motel'de geçtiği için bu olaya "Güneş Motel Olayı" denmiştir (Aydın & Taşkın, 2022, s. 286).

III. Ecevit Hükümeti milli eğitim amacını; milliyetçi, çağdaş, inkılapları özümsemiş, vatanına, milletine, insanoğluna ve ailesine karşı görevlerinin bilincinde olan, özgürlük ve barış içerisinde yaşayan nesiller oluşturmak ve Türk milletini çağın üstüne çıkarmak olarak açıklamıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 5415).

Can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü, siyasal ve ideoloji çatışmalara son verileceği açıklanmıştır. Son yıllarda okutulan çağ dışı okul kitapları kaldırılacak, İmam Hatip Liselerinin müfredat eksikleri giderilecek şeklinde açıklanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 5416).

2.2.1.2.14. VI. Demirel Hükümeti (III. Milliyetçi Cephe Hükümeti) (12 Kasım 1979-12 Eylül 1980)

1979'da yapılan ara seçimde AP'nin zaferi Ecevit Hükümetini istifaya götürmüştür. Demirel MSP ve MHP'nin dışardan desteği ile III. MC Hükümeti de denilen "VI. Demirel azınlık Hükümeti" kurulmuştur (Aydın & Taşkın, 2022, s. 308).

III. MC Hükümeti eğitimin yeniden millileştirilmesi gerektiğine inanır, okulların ilim yuvası olacağı, eğitimin Marksist etkilerden uzaklaştırılacağı, öğretmenler öğrencileri milliyetçi bir ruhla ve devlete, millete, aileye, değerlerimize sadakat ile bağlı bireyler olarak yetiştirecekler (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 5601).

2.2.1.2.15. Hükümet Programlarındaki Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi

Daha önce belirtildiği gibi incelenen bu dönemde 14 hükümet kurulmuştur. 1965-1980 yılları arasında Türkiye sıkıntılı ve sancılı günler geçirmiştir. İşte bu zor dönemler hükümet politikalarında kendini göstermiş ve hükümetler kuruldukları siyasal zemin çerçevesinde eğitim konusunu ele almışlar ve söylemler üretmişlerdir.

Demirel'in kurduğu ilk üç hükümet programı incelendiğinde birçok konuda benzerlik gösterir. Din eğitimi, İmam Hatip mezunlarının üniversiteye gidebilme imkânı, gençlerin sorunlarının çözülmesi gibi konular bunlardan bazılarıdır. I. Hükümet, askeri vesayetin

gölgesini üstünde hisseder. Bunu Atatürk devrimlerini korumanın temel görevi olduğu beyanından anlayabiliriz. Sonraki hükûmetlerde böyle bir beyan yoktur. II. Hükümet, diğerlerine göre daha güçlü bir yapı kurmayı hedefler. Bu iktidar eğitim konusunda asıl söz sahibidir, üniversitelerin özerkliği eleştirisi gibi beyanlardan açıkça anlaşılır. III. Hükümet ise anayasanın getirdiği özgürlüklerden şikâyetçidir. Sivri uçların gücünü anayasadan aldığını dile getirmişlerdir.

“1971 Muhtırası” sonrası kurulan Erim Hükümetleri incelendiğinde; kurduğu I. hükümetin partiler üstü bir oluşum olduğunu ve reform hükümeti olduğunu sıklıkla ifade etmiştir. I. Hükümet’in üzerinde askeri vesayetin gölgesi olduğu hükümet programından açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Çünkü Erim’in I. hükümeti, 1971 muhtırasında belirtilen ikazları oluşturduğu hükümet programında özellikle belirtmiştir (Salep, 2017). Kendini reform hükümeti olarak tanımlayan I. hükümet parti programında belirtilen reformları gerçekleştirememiştir. Bu kurduğu II. Hükümetin parti programında reformların gerçekleştirileceği beyanından açık bir şekilde anlaşılır. Her iki hükümet programı da benzer şeyleri söyler. Gençlerin sorunlarının ele alınması ve gençlerin zararlı düşüncelerden korunması, laik esaslara göre din işlerinin görülmesi gibi söylemler mevcuttur.

Melen hükümeti, önceliğini komünizm ile mücadeleye vermiştir. Eğitimin insan gücü ihtiyacını karşılaması üstünde durulur. Atatürk ilkelerine bağlılık esastır. Talu Hükümeti ise; cumhuriyete, insan haklarına, Türk milliyetçiliğine, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışı içerisinde, devrimlerin koruyucusu bir nesil yetiştirmeyi esas almıştır. İki hükümete bakıldığında cumhuriyet ilkelerine bağlı gençlik yetiştirmek amaçlanmıştır.

Ecevit’in ilk hükümeti MSP ile yaptığı koalisyonun etkisiyle laiklik çizgisinden ödünler vermiştir. Mecburi ahlak dersleri, çocuklarımız töre ve geleneklerle milli ve insani duyguları güçlendirilecek biçimde yetiştirilecektir şeklindeki beyanları örnek olarak gösterilebilir.

Irmak Hükümeti için gelenekselleşmiş ilkeler benimsenmiştir denilebilir. Bunlar; Atatürkçü gençlik, işgücü ihtiyacı, fırsat eşitliği gibi söylemlerdir. Din ve milli duygularla ilgili fazla bir söylem yoktur. İmam Hatip okullarından bahsedilmez.

MC hükümetlerine (I-II-III) bakıldığında; milliyetçiliğin ön planda olduğu açık bir şekilde söylenebilir. Milli manevi değerler ön plandadır. Milli değerlerimize uymayan müfredat programının değiştirileceği, eğitimin Marksist etkiden kurtulacağı, din ve Kur’an kurslarına verilen önem mevcuttur. Hemen hemen aynı söylemleri içerirler.

Ecevit'in II ve III. hükümetleri ise kuruldukları dönem itibari ile önceliği can güvenliği ve öğrenim özgürlüğüne vermiştir. Birçok konuda benzer çizgide olan programlarda değişen tek şey; II. Hükümetin eğitim ideolojisi insancıl, barışçıl ve çağdaştır. Din milli birliğin sağlanması için kutsal kaynak sayılmıştır. III. Hükümet'te ise insancıl ve barışçıl hedefi çıkarılmış ve aile, vatan ve ulusa karşı görev ve sorumluluklar ve milli ve manevi değerlere bağlılık olarak değiştirilmiştir.

Görüldüğü gibi dönemin hükümetleri sürekli olarak yenilikler sunmuş ve birtakım kararlar almıştır. Kimisi bulunduğu ideolojik çizgiden beklenen yönde kararlar almış, kimisi ise içinde bulunulan şartlar dolayısıyla beklenen yönde kararlar almamıştır. Ancak genel anlamda bakıldığında hükümetler programlarında genel olarak gençler dönemin zararlı ideolojik fikirlerinden korunmak istenmiştir, milli ve manevi kültürü korumayı hedeflemişler ve Atatürk ilkelerine bağlı nesiller yetiştirmeyi önemsemiş ve bu yönde söylemler geliştirmişlerdir.

2.2.2. 1980-2002 Arası Dönem Eğitim Politikaları

12 Eylül darbesi ile Türkiye'de asker tekrar yönetimi ele almış 1961 Anayasası rafa kaldırılmıştır. Askeri cunta yönetimi bütün ülkede sıkıyönetim ilan etmiş siyasi partiler, sendikalar, dernekler kapatılmıştır. On binlerce insan tutuklanmış ve yargılanmıştır. Yeni bir anayasa oluşturulmuş ve yeni birçok parti kurulmuştur (Kaplan, 2019, s. 305). 1961 Anayasası temel hak ve hürriyetler başta olmak üzere birçok alanda esneklik tanımış ve yasama ve yargıyı etkin kılınıp yürütmeyi sınırlandırmıştır (Salep, 2019). 1980 darbesi sonrası oluşturulan Anayasa ile 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamı kısıtlanmış, devlet otoritesi esas alınmıştır (Kaplan, 2019, s. 305)

2.2.2.1. Siyasi Parti Programlarında Eğitim

Döneme yön veren yedi siyasi partinin programları aşağıda ele alınmıştır:

Anavatan Partisi (ANAP) eğitimin amacını; yarının garantisi evlatlarımızın çağdaş Türkiye ülküsüne, inkılaplara bağlı ulusal ve ruhani değerleri özümsemiş, bilgili, bilimsel düşünen medeni insan yetiştirmek olarak belirtmiştir (ANAP, 1983).

Fırsat eşitliğinin sağlanması, devletin belirlediği kurallar çerçevesinde özel okul açılabilceği, pozitif bilimlerle, manevi ve sosyal bilimler birlikte kuramsal ve uygulamalı olarak araştırılacak, mesleki ve teknik okullar geliştirilecektir denilmiştir (ANAP, 1983).

Doğru Yol Partisi'ne (DYP) göre; Türkiye'nin en önemli meselesi eğitimidir. Sorgulama yeteneğine sahip bireyler yetiştirmeyi hedefler. Tek taraflı telkin ve saplantılara izin vermeyen bir sistemin uygulanacağı açıklanır (DYP, 1983).

Eğitim; özgür düşünceye sahip, sağlıklı karar veren, ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan birey yetiştirme işidir. Akılları yıkamak yerine, onları geliştirmek hedeflenmiştir (DYP, 1983).

Yurttaşlık eğitiminin çok önemli olduğu devletin görevinin; milliyetçi, laik, özgürlükçü fikirlerin eğitim aracılığıyla Türk vatandaşına aktarmak olduğu belirtilir. Temel eğitimin şart olduğu, halk eğitiminin milliyetçi anlayışla yapılması gerektiği, fırsat eşitliğinin sağlanmasının devletin görevi olduğu açıklanır. Bilimsel özerkliğin önemli olduğu ancak bunun devlete karşı bağımsızlık ve denetimsizlik olmadığı ifade edilmiştir.

Demokratik Sol Parti (DSP) (2003) eğitim alanında "Demokratik Sol'un özgürlükçü, eşit ve demokratik kurallarına göre düzenlemeler yapılacağı" açık bir şekilde belirtilir.

Çağdaş eğitim yöntemlerinin uygulanması, üniversitelerin özerk olması, parasız eğitim, alan ve ders seçme özgürlüğünün sağlanması ve çağdışı, anti-demokratik eğitim programlarına karşı çıkıldığı açıkça ifade edilmiştir (DSP, 2003).

CHP (1994) göre eğitimin hedefi: "Atatürk'ün öngördüğü gibi, "fikri hür, vidanı hür, irfanı hür" genç nesiller oluşturmaktır." şeklinde açıklanmıştır. Laik bir eğitim sistemi kurulacak, sosyal devlet anlayışı ile eğitimde fırsat eşitliği gerçek manada sağlanacak, kız çocuklarının okullaşması artırılacak, gençlerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitileceği ifade edilir (CHP, 1994).

Eğitim sistemi çağdaş reformlarla yenilenecek, eğitim birliği ilkesinden ödün verilmeyecek, devlet tekelindeki tek tip sistemden çoğulcu sisteme geçilecek ve tek ders kitabı yerine çok kitap uygulaması başlatılacak. Değişik kültürlerle özgürlük tanınması "Kültürel mozağımızın zenginliğini oluşturan özelliklerin eğitim sürecimize yeterince yansıtılmasına özen gösterilecektir" şeklindeki ifade ile belli belirsiz bir dille ima edilir (CHP, 1994).

CHP; dini eğitimin kişilerin istekleri doğrultusunda yapılması gerektiğini, YÖK'ün kaldırılacağını ve üniversitelere bilimsel özerklik tanınacağını, öğretmene sendikalaşma hakkı tanınacağını beyan etmiştir (CHP, 1994).

1980 darbesi sonrası MHP'nin ardılı olarak kurulan Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP), Türk Milli Eğitim Politikasının iki temel amaca yönelmesi gerektiğini vurgular. Bu amaçlar; ilki

Ülkücü ve Müslüman Türk aydını yetiştirmeli, ikincisi ise kabiliyetli aydınlar yetiştirmek olarak açıklanmıştır (MP, 1988).

Bu amaçlara ulaşmak için sosyal kültür derslerinin programlarının milliyetçi bir müfredata kavuşturulmasının gerekliliğinden söz edilir, din ve ahlak derslerinin temel eğitim düzeyinden başlatılacağı belirtilir (MP, 1988).

Kültürlü ve inançlı nesiller yetiştirmek eğitimin temel amacı olarak belirlenmiş, 12 yıllık zorunlu eğitim vurgulanmış, yabancı dilde eğitime son verileceği belirtilmiştir (MHP, 2000).

1983 yılında kurulan Halki Parti (HP) ve Sosyal Demokrasi Partisinin (SODEP) 1985 yılında birleşmesi ile Sosyal Demokrat Halki Parti (SHP) kurulmuştur (Kaplan, 2019, s. 330).

SHP (1985)'e göre eğitim: "SHP; yurdun her yöresinde tüm çocukların ve gençlerin eşit olanaklar içinde olduğu, bilime dayalı, düşündüren, bilinçlendiren, laik ve demokratik bir eğitim öngörür." Mesleki ve teknik eğitime önem verir, özerk üniversitelerden yanadır, halk kitaplıklarını yaygınlaştırmayı hedefler (SHP, 1985).

Refah Partisi (RF), eğitim politikasının kalkınmaya cevap verecek şekilde planlanmasını ve şekillenmesini hedefler ve bireyin manevi eğitim ve gelişimine de hizmet etmesi gerektiğini belirtir (RP, 1986).

Gençlerin anarşik olaylara karışmamaları için mücadele edilmesi gerektiği söylenir ve gençleri korumak için onları milli ve manevi değerleri aşılamanın gerek olduğu açıklanır (RP, 1986).

Yukarıda dönemin önemli siyasi partilerinin programları incelenmiştir. Partiler, sahip oldukları siyasi ideolojileri çerçevesinde programlar hazırlamışlardır. Programlara bakıldığı zaman partilerin birçok konuda aynı görüşte oldukları görülmüştür. Buna benzer konulara örnek olarak okullaşmanın ülke genelinde artırılması ve eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması gibi konularda görüş birliğindedirler.

Sağ ve sol görüşlü parti programları kendi ilerinde birbirlerine daha çok benzemekte ve farklı ideolojideki partilerden daha çok ayrılmaktadırlar. Örneğin; sol görüşe sahip CHP ve DSP'nin ideolojileri gereği "sosyal-demokrat" izgide olduğu, sağ görüşe sahip DYP ve MHP'nin ise daha çok "milliyetçi-muhafazakâr" izgide olduğu incelenen parti programlarından anlaşılmaktadır.

ANAP programları incelendiğinde gelenekçi ve liberal politikanın izlerine rastlanır. Milliyetçi, manevi değerlere bağlı ve Atatürk ilkelerine bağlı bir oluşumdur. Kalkınmanın eğitim ile sağlanacağı görüşü liberal yanını yansıtır.

DYP programları “milliyetçi-muhafazakâr” çizgide olduğu anlaşılır. Tek taraflı telkin ve sapmalara izin verilmeyeceğinin ifade edilmesi çağdaş bir eğitim yapısı için önem arz eder. Devlet denetiminden bağımsız bir eğitim hayatı düşünülmemesi, devlet gücünü her anlamda hissettirmek istemenin bir sonucudur.

DSP programları “sosyal-demokrat” bir yapının eseridir. Çağdaş eğitimi savunur, gerici ve despotik eğitime karşı olduğunu gençleri gerici ve anti-demokratik kültür koşullandırmalarından uzak tutulacak şeklindeki ifadeden açıkça anlarız.

CHP programları, Atatürkçü çizgide ve onun ilkeleri ekseninde ilerleme isteği program incelendiğinde açıkça görülür. Tek tip insan yetiştirmeye karşı çıkması dönemin siyasi partileri içinde bir ilktir. Çağdaş ve laik eğitim sistemi parti için önemlidir.

MHP programları “Müslüman-Türk milliyetçisi” bir anlayışa sahiptir. Bu söylemler programın birçok yerinde dile getirilmiştir. Yabancı dilde eğitim istemeyen tek partidir.

SHP programları, sosyal-demokrat yapısını korur. Fırsat eşitliği parti için önemlidir ve eğitimin çağdaş düzeyde yapılması gerekliliği programda dile getirilen bir konudur.

RP programları ise muhafazakâr çerçevesinde kendine yer bulur. Gençleri milli ve manevi değerler ile donatarak onları zararlı oluşumlardan korumayı hedefler. Bu da onun muhafazakâr yanının bir yansımasıdır.

2.2.2.2. Hükümet Programlarında Eğitim

Bu dönem, doksanlı yıllara kadar Türkiye siyasi hayatının istikrar yıllarıdır. Bir süre askeri vesayet devam eder sonrasında Özal dönemi başlar. Doksanlı yıllar Türkiye’nin çalkantılı yıllarına denk gelmektedir. Hızla artan terör, faili meçhul cinayetler, irtica, 28 Şubat’a giden süreç ve ekonomik krizle uğraşan bir Türkiye portresi vardır (Aydın & Taşkın, 2022, s. 325).

2.2.2.2.1. Ulusu Hükümeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)

12 Eylül 1980 tarihinde ordu yönetime el koydu, parlamento dağıtıldı, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırıldı ve siyasi partilerin faaliyetleri durduruldu. Darbenin liderliğini Milli Güvenlik Konseyi (MGK) üstlendi. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren Devlet

Başkanı sıfatıyla bir hafta içerisinde “Bülend Ulusu” önderliğinde bir kabine atadı (Aydın & Taşkın, 2022, s. 327).

Atatürk milliyetçiliği tekrardan ülkenin her yerine yayılacak, Türk bayrağına ve marşına saygının vatanseverliğin gereği olduğu vurgulanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 5959).

Ulus Hükümeti eğitimin amacını; devrimlere bağlı, milletin kültürel, manevi, ahlaki, milli bütün değerlerini benimsemiş ve korumayı ve geliştirmeyi hedef edinmiş, vatanını, ailesini ve milletini seven ve her zaman yükselmeye çalışan; insan haklarına saygılı, laik, demokratik, Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı olan ödev ve sorumluluklarının farkında vatandaş yetiştirmek olarak açıklamıştır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 5960).

Mesleki ve teknik eğitime ağırlık verileceği, eğitimcilerin politikadan uzak tutulacağı, Türk dilinin zenginleştirileceği, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Üniversiteler Kanunun düzenleneceği, Atatürkçü aydın din adamı yetiştirileceği ve yurt dışındaki çocukların milli ve dini eğitim görmesinin sağlanacağı ifade edilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 5960).

2.2.2.2.2. I. ve II. Özal Hükümeti (13 Aralık 1983-9 Kasım 1989)

1980 darbesi sonrası Turgut Özal tarafından kurulan ANAP, 1983 genel seçimlerinden askerin gölgesi altında galip çıktı. Cumhurbaşkanı Evren, hükümeti kurma görevini Özal’a verdi ve böylece “I. Özal Hükümeti” kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 342). 1987 genel seçimlerinden oy kaybetse de birinci parti olarak çıkan ANAP, lideri Özal’ı kabineyi kurmakla görevlendirdi. Böylelikle “II. Özal Hükümeti” kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 359).

Özal hükümetleri eğitimin temel amacını; modern Türkiye düşüncesine, inkılaplara bağlı, değerlerimizi özümsemiş, bilimsel düşünceli bireyler yetiştirmek önceliklidir şeklinde açıklamıştır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 5999).

Eğitimde imkân eşitliğinin esas olduğu, gençlerin yabancı dili öğrenmelerinin gerekli olduğu, bireyin ve toplumun maddi ve manevi kalkınması ve ulusal ve erdemli değerlerin korunmasının önemli olduğu belirtilir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 6130). İki hükümetin de eğitim konusunda söylemleri hemen hemen aynıdır.

2.2.2.2.3. Akbulut Hükümeti (9 Kasım 1989-23 Haziran 1991)

ANAP lideri Özal'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle boşalan hükümet koltuğu Yıldırım Akbulut'u başbakan olarak atamasıyla doldurulur. Böylelikle Akbulut Hükümeti kurulur (Aydın & Taşkın, 2022, s. 372).

Milli eğitimin amacı Özal hükümetlerinde olduğu şekliyle aynen tekrarlanmıştır. Eğitime fazlasıyla önem verileceği belirtilir. Diğer maddelerde Özal hükümetleri halleriyle tekrarlanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 6316).

2.2.2.2.4. I. Yılmaz Hükümeti (23 Haziran 1991- 20 Kasım 1991)

14 Haziran'da yapılan ANAP'taki genel başkanlığı Mesut Yılmaz'ın kazanmasıyla birlikte "I. Yılmaz Hükümeti" kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 376).

Milli eğitimin devletin en önemli politikası olarak gördüklerini açıklanır. Milli eğitimin yeni dünyada yeni bir anlayış ve düzene kavuşması gerektiği çağdaş gelişmelerin takip edileceği, milli kültürümüzün daha fazla biçimde aşılacağı, laiklik ilkesinin eğitim meselesinde önemli bulunduğu, eğitime daha fazla bütçe ayırmaya çalışılacağı, zorunlu eğitimin kademeli bir şekilde artırılacağı belirtilir. İslam dini, milli birlik ve bütünlük için önemli olduğu ve bu yüzden din öğretiminin artırılacağı açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 6425).

2.2.2.2.5. VII. Demirel Hükümeti (20 Kasım 1991-25 Haziran 1993)

Yılmaz, siyasi meşruiyet kazanmak için erken seçime gitti. Lakin partilerin hiçbiri tek başına kabineyi oluşturabilecek çoğunluğu sağlayamadı. Bu, Türkiye için yeni bir dönemi başlatıyor; ANAP'ın tek parti iktidarı sona eriyor ve koalisyonlar dönemi tekrardan başlıyordu. Cumhurbaşkanı Özal, hükümeti kurma görevini en fazla oyu alan Demirel'e verdi. Demirel Sosyal Halkçı Parti (SHP) ile bir koalisyon hükümeti kurdu. Böylelikle "VII. Demirel Hükümeti" kurulmuş oldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 380).

Demirel'in koalisyon hükümeti (2013) "Çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır." şeklinde eğitim konusu dile getirilmiştir.

Çağdaş eğitimin önemli olduğu, eğitimin parasız ve zorunlu en az 8 yıl olduğu, eğitimin temel amacının laik, evrensel ve özgür düşünceye sahip birey yetiştirmek olduğu açıkça belirtilmiştir. Ders kitaplarının ve programların evrensel bir çerçevede demokratik ve özgürlükçü anlayışla yeniden düzenlenmesi, üniversitelere özerkliğin verilmesi ve YÖK'ün

kaldırılması, üniversitelerde tüm görüşten insanların görüşlerini belirttiği bir bilim yuvası yapılması gerekliliği belirtilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 6539).

2.2.2.2.6. Çiller Hükümetleri (I-II-III) (25 Haziran 1993-6 Mart 1996)

1993 yılında Özal'ın beklenmedik ölümüyle boşalan “Cumhurbaşkanlığı” koltuğuna Demirel'in seçilmesi ile DYP'nin liderlik koltuğuna Tansu Çiller oturur. 25 Haziran'da Çiller I. Hükümeti'ni kurar SHP ile koalisyon devam eder (Aydın & Taşkın, 2022, s. 392). 1994 yılında CHP ve SHP'nin birleşmesi koalisyon hükümetinin dağılmasına neden oldu Çiller istifa etti. Cumhurbaşkanı Demirel, tekrar hükümeti kurma görevini Çiller'e verdi ancak bir koalisyon ortağının bulunamaması sonucunda bir azınlık hükümeti kurma yoluna gidildi. Kurulan II. Çiller Hükümeti'nin güvenoyu alamaması sonucu Çiller istifa etti. CHP'nin yeni lideri Deniz Baykal ve Çiller, erken seçim şartıyla bir koalisyon hükümeti kurma konusunda anlaştı. Böylelikle “III. Çiller Hükümeti” kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 421).

I. Çiller Hükümeti (2013) “Laik, evrensel, cumhuriyetçi, millî kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır.” amacını açıklamıştır. Üniversitelerin özerk olacağı belirtilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 6760).

II. Çiller Azınlık Hükümeti, eğitime ilişkin başlıkta daha önce açılan okulların dökümü verilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 6925).

III. Çiller Hükümeti, eğitime ilişkin tek konu üniversite öğrencilerinin ve öğretim görevlilerinin siyasete katılımını sağlayacak kanun tasarısıdır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7070).

2.2.2.2.7. II. Yılmaz Hükümeti (6 Mart 1996-28 Haziran 1996)

1995 genel seçimlerinde hiçbir parti tek başına hükümet kurabilecek oyu alamadı. Uzun uğraşlar sonucu “ANAYOL” koalisyonu oluştu ve “II. Yılmaz Hükümeti” kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 424).

ANAYOL Koalisyonu eğitimdeki amacını; inkılaplara sadık, ulusal, ruhani ve ahlaki değerleri özümsemiş, bilimsel düşünen, saygılı ve anlayışlı, laik ve demokrasiyi benimsemiş, sorumluluklarının bilincinde, bilgili ve teknoloji yapımına yatkın, kabiliyeti

yüksek, çağın gerektirdiği özelliklere sahip insan yetiştirmek olarak ifade edilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7239).

Zorunlu eğitimin 8 yıl olacağı, öğrencilerin yeteneklerine göre yönlendirilmesine ortaokul döneminden başlanacağı, lisede meslek eğitimine ağırlık verileceği, özel üniversitelerin açılması için yasal düzenlemeler yapılacağı ifade edilir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7239).

2.2.2.2.8. Erbakan Hükümeti (28 Haziran 1996-30 Haziran 1997)

Çiller ve Yılmaz arasındaki anlaşmazlıklar başlamışken Anayasa Mahkemesi II. Yılmaz Hükümeti'nin yönetsel bir sebeple güvenoyu alamadığını açıklamasıyla hükümet düştü. Bunun sonucunda Çiller, Necmettin Erbakan ile koalisyon kurdu. "REFAHYOL Koalisyonu ile "I. Erbakan Hükümeti" kurulmuş oldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 425).

Erbakan Hükümeti eğitimin amacını; ahlaki, manevi, milli değerleri özümsemiş, bilimsel düşünceye sahip, laik, inkılaplara bağlı birey yetiştirmeyi hedeflenmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7418).

Eğitimin zorunlu 8 yıl olacağı, ortaokuldan itibaren öğrencilerin çeşitli alanlara yönlendirileceği, YÖK'ün yeniden düzenleneceği ve sadece koordinasyonu sağlamakla görevlendirileceği, liseler yeniden yapılandırılacağı, mesleki ve teknik öğretime önem verileceği belirtilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7418).

2.2.2.2.9. III. Yılmaz Hükümeti (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999)

Erbakan Hükümeti ile ordunun arası her geçen gün açılmıştır. Yapılan konuşmalara, aşırılıklar, anayasayı zorlayıcı tutumlar süreci hızlandırdı. Bunun sonucunda 28 Şubat'ta Silahlı Kuvvetler, Bakanlar Kuruluna anti-laik hareketlere karşı uzun bir talep listesi sundu. Hükümet, talep listesini onayladı ve bir süre daha bir şey yapmadan direndi. Gensoru ve kapatma davaları ile karşı karşıya kalmasıyla birlikte 18 Haziran'da istifa etti. Cumhurbaşkanı Demirel, hükümeti kurma görevini Yılmaz'a verdi. Böylece ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisi (DTP)'nden oluşan ANASOL-D Koalisyonu ile "III. Yılmaz Hükümeti" kurulmuş oldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 433).

Eğitimin amacını; yarının ve uygarlığın öncüsü olan çocukların olanak eşitliğinden faydalanacağı, eğitimin her sınıfında inkılapları benimsemiş, değerlerimize bağlı, bilimsel

düşünen, çağın gerektirdiği özelliklere sahip insan yetiştirmek olarak açıklamışlardır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7583).

8 yıllık zorunlu eğitim uygulanacağı, ilk ve orta öğretimde din kültürü derslerinin devam edeceği, mesleki ve teknik eğitime önem verileceği, üniversitelerin tam özerkliğe kavuşturulacağı ve YÖK'ün koordinasyon kurumu olacağı açıklanmıştır (Neziroğlu & Yılmaz , 2013, s. 7584).

2.2.2.2.10. IV. ve V. Ecevit Hükümeti (11 Ocak 1999-18 Kasım 2002)

İktidar olduğu süre içinde yaşanan skandallar, Yılmaz hükümetinin sonunu getirdi ve gensoru önergeleri ile hükümet düşürüldü. Cumhurbaşkanı Demirel, hükümeti kurma görevini mecliste 4. Parti konumunda bulunan DSP Genel Başkanı Ecevit'e verdi. Bir azınlık hükümeti kuruldu ve mayıs ayında yapılacak seçimlere kadar ülkeyi "IV. Ecevit Hükümeti" yönetti (Aydın & Taşkın, 2022, s. 443). Genel seçimlerden birinci olarak DSP çıktı ancak hükümeti kurmak için yeterli oyu alamadı. Ecevit DSP, ANAP, MHP koalisyonu ile V. hükümetini kurdu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 447).

IV. Hükümet'te eğitimle ilgili çok bir şey söylenmemiş, sorunlara çözüm bulunduğu bahsedilmiştir (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 7772).

V. Ecevit Hükümeti ise eğitime yatırımların süreceği, üstün yetenekli çocukların erken yaşlarda belirleneceği, okulöncesi eğitimin tüm çocuklara ulaştırılacağı, üniversite ve mesleki-teknik eğitim yeniden yapılandırılacağı, YÖK'ün koordinasyon kurumu olacağı ve üniversitelerin çağdaş bir şekilde özerk olacağı belirtilir. Okullarda ideolojik çatışmaya izin verilmeyeceği, 5. Sınıfı bitiren öğrenciler velilerinin izni ile yazları Kur'an kurslarına gidebileceği açıklanır (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, s. 7899).

2.2.2.2.11. Hükümet Programlarındaki Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi

Yukarıda incelenen dönemde 12 hükümet kurulmuştur. 80'li yıllarda kurulan hükümetlerde askerin gölgesinin hissedildiği açıkça görülür. Örneğin; Ulusu ve Özal hükümetleri Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli ve manevi değerleri özümsemiş yurttaş yetiştirmek istemesi bunun bir göstergesidir.

Ulus Hükümeti, bir askeri hükümettir. Dönemin etkisiyle Atatürk milliyetçiliği ve ilkeleri her seferinde vurgulanır. Öğrencilerin zararlı fikirlerden, anarşizmden ve politikadan uzaklaştırılmak istenmesi 12 Eylül döneminin bir sonucudur.

Özal'ın kurduğu hükümetler ve Akbulut hükümeti söylemler açısından birbirine benzerdir. Milli ve manevi değerlere bağlılıktan söz edilir ancak din eğitimi konusuna pek girilmemiştir. Atatürk ilkelerine bağlılık 12 Eylül'ün bir getirisi olarak devam etmektedir.

Yılmaz'ın kurduğu birinci hükümette 12 Eylül etkisinin yavaş yavaş azaldığı görülür. Programa genel itibarıyla bakıldığında ANAP'ın kurduğu diğer hükümet programları ile aynı çizgide olduğu görülür ancak Atatürk inkılaplarına bağlılık, Atatürk milliyetçiliği gibi söylemler yoktur. Bu, 12 Eylül etkisinden çıkıldığının bir göstergesidir. Bunun dışında ANAP hükümetlerinden farklı olarak din eğitiminden, 8 yıllık eğitime geçilmesinden bahsedilir.

Demirel'in VII. Hükümeti'nin programı SHP ile yaptığı koalisyonun izlerini açık bir şekilde taşır. Çağdaş, laik, demokratik ve özgürlükçü bir eğitim sistemi oluşturulması gerektiği dile getirilir. Program incelendiğinde geleneksel milli eğitim sisteminden çok farklı bir anlayış içerisinde bulunduğu açıkça anlaşılır.

Çiller'in kurduğu ilk hükümette SHP ile koalisyon yapması ile Demirel Hükümeti'ndeki amaç maddelerinin aynen tekrarlandığı görülmüştür. Dili, Demirel Hükümeti'ne göre daha yuvarlak ifadeler içerir. Örneğin; "YÖK kaldırılacak!" gibi keskin söylemler yoktur. Bunların dışında Çiller hükümetleri incelendiğinde eğitim konusunun savuşturulduğu, üzerinde çok durulmadığı görülmektedir.

Yılmaz'ın bu dönem içinde kurduğu ikinci hükümet bir önce kurduğu hükümet programı ile benzer çizgidedir. Özel üniversiteler için yasa çıkarılacağına beyan edilmesi, küreselleşmenin yerleşmeye başladığının bir göstergesi olarak gösterilebilir.

Erbakan Hükümeti programı daha önce kurulan standart söylemlere sahip programlardan farklı bir yana sahip değildir. Atatürk ilkelerine, milli ve manevi değerlere bağlılık amaçlarını içerir.

Yılmaz'ın ANASOL-D Koalisyonu ile oluşan son hükümeti tıpkı kendinden önce kurulan Erbakan hükümeti gibi Atatürk ilkelerine bağlı, milli ve manevi değerleri benimsemiş birey yetiştirmeyi istemesi birbirine karşıt olan bu iki hükümetin ve tabi ki bütün hükümetlerin aynı görüşte buluşmaları dikkat çeken bir noktadır.

Bu dönem içinde Ecevit'in kurduğu son iki hükümet programına bakıldığında kısa bir şekilde ele alınmıştır. Çağdaş, günün şartlarına uygun eğitim vurgulanır. Din eğitimine bir

yönelim söz konusu olmuştur ancak bazı kurallar çerçevesinde yapılması gerektiği açıklanmıştır.

2.2.3. 2002-2018 Arası Dönem Eğitim Politikaları

Türkiye; ağır bir ekonomik sınav verdiği dönemde, milli görüşün içinden çıkıp yapılanan yeni parti vatandaşlar için denenmemiş yeni bir yol olarak görülmüştür ve AKP Türkiye'nin içinde bulunduğu bu sıkıntılı günlerde liberal, ılımlı ve muhafazakâr tutumuyla iktidara gelmiştir. Bu iktidara geliş Türkiye'nin son 22 yılına adını vermiş ve damga vurmuştur.

2.2.3.1. Siyasi Parti Programlarında Eğitim

Dönemin aktif siyasetine yön veren beş siyasi parti programı aşağıda ele alınmıştır:

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), eğitimi her alanda kalkınmanın ana unsuru olarak görmektedir. Eğitimdeki zaafları gidermek ve sistemde köklü bir reform hareketi öngörülmekte, yetenek ve ilgiler doğrultusunda eğitim hedeflenir (AKP, 2002).

Okul öncesi eğitim yaygınlaştırılacak, temel eğitim programları çağın gerektirdiği şekilde ve ihtiyaçlarımıza göre yeniden düzenlenecek, zorunlu eğitim 10 yıla çıkarılacak, üniversiteye girişte fırsat eşitliği sağlanacağı belirtilir. AKP; özgür düşünceli, analiz yapabilen, katılımcı üretimi isteklendiren tek başına karar verebilen bir eğitim sistemi hedefler. 1. sınıftan itibaren seçmeli dersler konulacak, meslek okullarına önem verileceği açıklanır (AKP, 2002).

Özelleşme vurgulanır, yabancı dil eğitimine önem verilecek, din eğitimi anayasada yer alan maddeye uygun bir şekilde verileceği açıklanır (AKP, 2002).

CHP, eğitimi aydınlığın yolu olarak tarif eder ve en temel hak olduğunu belirtir. Eğitimde temel amacı (2008): “Atatürk’ün öngördüğü gibi, fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür bir nesil yetiştirmektir.” olarak açıklar. Eğitimin her şeyden arındırılıp bir devlet politikası olması gerektiğini vurgular. Çağdaş eğitim reformunun yapılacağı, fırsat eşitliğinin sağlanacağı, özgür ve bilimsel düşünen bireyler yetiştirmek temel hedefler arasındadır (CHP, 2008).

Laik eğitime aykırı uygulama ve yapılanmalara son verilecek, demokrasi özümsecek ve “demokrasi bilinci” okullarda uygulamalı ders olarak okutulacak, din dersleri din istismarı yapılmadan gerçekleştirilecek ve cemaat ve tarikatların eğitim kurumlarını sarması önleneyecek, İmam Hatip eğitimi din görevlilerine duyulan ihtiyaca göre belirlenecek. Okul öncesi eğitim önemsenir ve 2 yıllık zorunlu eğitimin verilmesi hedeflenir. 10 yıllık kesintisiz

ve zorunlu eğitime geçilmesi öngörülür. ÖSS kaldırılacak lise başarısı ve Yetenek Ölçme ve Değerlendirme Sistemi kapsamında sınav yapılması üstünde durulur (CHP, 2008).

Üniversiteler yüksek nitelikli çağın gerektirdiği eğitimi veren kurumlara dönüştürülecek, YÖK kaldırılacak, rektörlerin öğretim üyeleri tarafından seçileceği açıklanmıştır (CHP, 2008).

MHP, eğitim politikasını “Ait olduğu Türk milletiyle gurur duyan, değerlerimizi benimsemiş, idrak, düşünme ve sorun çözme becerisi yüksek, yeniliklere açık, sorumluluk sahibi, bilim ve teknoloji üretebilen, demokrat ve imanlı kuşaklar yetiştirmek.” olarak açıklamıştır (MHP, 2009).

İmkân ve fırsat eşitliği sağlanacak, çocuklar yetenekleri doğrultusunda yetiştirilecek, Türkçeden başka hiçbir dilde eğitim yapılmayacağı, müfredatlar milli ve çağın gerektirdiği şekilde düzenlenecek, okul öncesi eğitim yaygınlaştırılacak ve temel eğitimin süresi artırılabileceği belirtilmiştir. Üniversite sisteminin daha üretken ve demokratik bir yapıya kavuşturulacağı belirtilmiştir (MHP, 2009).

Türkiye’deki eğitim sorunlarının bir “Eğitim Seferberliği” ile aşılabileceği, bireylerin çağdaş Atatürkçü ve milli değerlere sahip olarak yetiştirilmeleri gerektiği vurgulanır. Milli bayramların coşku ile kutlanması, “Öğretmen Akademileri” açılacağı, iyi insan yetiştirmenin temel hedef olduğu açıklanır. Eğitimin partiler üstü bir konumda olacağı ve eğitime ayrılan payın artırılacağı belirtilir (İYİ Parti, 2017).

Kadın eğitimine önem verilecek, Türkçenin kullanımına özen gösterilecek, okul öncesi eğitim çağdaş tekniklerle yapılacak, 12 yıllık zorunlu eğitim uygar ülkelerdeki seviyelerde yapılacak, müfredatlar düzenlenecek ve yaratıcı ve sorgulayıcı bir yapı kazandırılacağı açıklanır. Fırsat eşitliğinin sağlanacağı ve üniversitelerin özerk, şeffaf, özgür ve bilimsel düşünen bir yapıya dönüştürüleceği ifade edilmiştir (İYİ Parti, 2017).

Halkların Demokratik Partisi (HDP;) eğitimin kamu hizmeti olduğunu, parasız olduğunu, bilimsel, demokratik, özgürlükçü ve eşit olması gerektiğini belirtir. Okul öncesini eğitimin zorunlu olması gerektiği, tüm kademelerde sınavsız geçişin sağlanması, anadilde eğitim, müfredatlar belirlenirken yerelde kurulan Eğitim Meclislerinin taleplerinin öncelikli olarak dikkate alınması gerektiği, ifade edilir (HDP, Tarihsiz).

LGBT; bireylerin eğitim haklarını savunur, insan odaklı ve demokratik bir eğitim politikasına sahip olduklarını ifade ederler (HDP, Tarihsiz).

Yukarıda dönemin siyasetine yön veren partilerin programları incelenmiştir. Partiler, eğitimde köklü reformlar yapılması konusunda aynı görüşü paylaşmışlardır ancak partiler bu reformları sahip olduğu ideolojik fikirler etrafında şekillendirmişlerdir. Ortak bir paydada buluştukları diğer bir konu ise çağın şartlarına uygun, çağdaş bir eğitimin okullarda verilmesidir. 5 siyasi parti de kendi ekseninde bunu açıkça dile getirmiştir.

Din eğitimi konusu ile ilgili açıklamalar bütün parti programlarında özellikle muhafazakâr olarak adlandırabileceğimiz partilerde görece azalmıştır. Eğitimin partiler üstü bir devlet politikasına dönüştürülmesi hedefi CHP ve İYİ Parti'nin aynı görüşe sahip olduğu bir konu olarak yer alır.

Partiler, zorunlu eğitimin artırılması konusunda ve okul öncesi eğitimin yaygınlaşması ve imkânlarının artırılması konusunda da aynı görüşe sahiptirler. CHP ve HDP diğerlerinden farklı olarak okul öncesi eğitimin zorunlu olması gerektiğini savunmuşlardır. Tüm partilerin diğer bir ortak noktası ise ülke genelinde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması konusu olmuştur. Ülke genelinde bunun sağlanması partilerin önem verdiği bir konudur.

AKP programı incelendiğinde; diğer partilerden ayrılan en önemli yanı eğitimi kalkınmanın en önemli parçası olarak görmesidir. Bu yüzden ekonomi odaklı bir eğitim politikasından söz etmek mümkündür. Bunun yanında AKP, kendinden önceki muhafazakâr partilerin aksine “muhafazakâr demokrat” bir görüş sergilemiştir (Balcı, 2023, s. 206). Din eğitimi konusundaki vurguların diğer muhafazakâr partilere oranla azaldığı 2003 programı incelendiğinde açıkça görülmektedir.

CHP programı incelendiğinde; diğer partilerden ayrılan en önemli noktası cemaat ve tarikat oluşumlarına açık karşı duruşudur. Bu programın birçok yerinde tekrarlanmıştır. İncelenen bu dönemde YÖK'ün kaldırılmasından bahseden tek partidir. Genel anlamıyla CHP programı laik, özgürlükçü, çağdaş ve demokrat bir çizgidedir.

MHP programına bakıldığında diğer partilerden ayrılan en önemli yanı daha geleneksel bir çizgide oluşudur. Program milliyetçilik eksenindedir. 2009 programında inançlı nesiller yetiştirmekten bahsederken din eğitimi konusuna değinilmemiştir.

İYİ parti programı; Atatürkçü ve çağdaş bir çizgide bir görünüm içerisindedir. Bunun yanında programın milliyetçi yanını görmekte mümkündür. Milli bayramların coşkuyla kutlanmasından bahseden tek partidir.

HDP parti programının ise diğer parti programlarından ayrılan birçok yanı vardır. Müfredat değişikliklerinde yerelde oluşturulacak bir komisyonun ortaya koyduğu fikirlerin öncelikli olarak uygulanması ve anadilde eğitim hedefi belli bir bölgede ve belli etnik kökene sahip tabana sahip olmasının sonucu olarak açıklanabilir LGBT bireyler için yapılan açıklamalar ise şimdiye kadar hiçbir parti programında yer almayan bir hedeftir.

2.2.3.2. Hükümet Programlarında Eğitim

Uzun yıllar süren koalisyonlar dönemi son bulmuş ve Türkiye'nin siyasi istikrar gösterdiği bir dönem başlamıştır. AKP iktidara geldiği ilk yıllarda AB eksenli yeniden yapılanma başladı. Uyum yasaları hızla çıkarıldı ve AB üyeliği için uğraşıldı. Kürt sorunu, gezi olayları, artan terör saldırıları, darbe girişimi, FETÖ olayları ve değişen hükümet sistemi dönemin önemli olaylarındandır.

2.2.3.2.1. Gül Hükümeti (18 Kasım 2002-14 Mart 2003)

RP içindeki yenilikçiler 28 Şubat sonrası partinin 2001'de kapatılmasını fırsat bilerek parti kurma çalışmalarına başlamışlardır. 14 Ağustos 2001'de Millî Görüş'ün içinde yer alan yenilikçiler AKP'yi kurdular ve tek genel başkan adayı olan Recep Tayip Erdoğan, oy çokluğu ile genel başkan seçildi. Kasım 2002'de yapılan genel seçimlerde çoğunluğu sağlayarak tek başına hükümeti kurma başarısı sağladı. Bütün bunlar olurken siyasi yasağı bulanan Erdoğan'ın genel başkan seçilmesi bazı tereddütlere yol açtı. Başsavcılığın partiye verdiği ihtar ile Erdoğan'ın görev ve yetkilerini kullanmasının tedbiren önlenmesi istendi. Böylece Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, hükümeti kurma görevini partinin ikinci adamı Abdullah Gül'e verdi ve "Gül Hükümeti" kuruldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 464).

Yaşanan sorunların çoğunun çözümünün eğitimde olduğu belirtilmiştir. AKP (2002), eğitimde temel amacı "Hükümetimizin eğitimde temel hedefi, büyük önder Atatürk'ün özdeyişinde ifadesini bulan "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirmektir." şeklinde açıklamışlardır. Eğitim sistemi çağdaş uygarlık seviyesine göre ve insan merkezli olarak yeniden yapılandırılacak, önyargılı ve ezberci sistemin terk edileceği açıklanmıştır (AKP, 2002).

E-eğitim yönteminin yürürlüğe koyulacağı, Türk diline gereken önem verileceği, laiklik, din ve vicdan özgürlüğü işlerlik kazanacağı, dini duyguların suiistimal edilmesine izin verilmeyeceği ve din eğitiminin anayasanın ön gördüğü şekilde yapılacağı beyan edilir. Özel

teşebbüsün payı artırılacağı, fırsat ve imkân eşitliği sağlanacağı, üniversitelerde demokratik bir ortamda her düşüncenin tartışıldığı yasak ve sınırlamaların olmadığı bir yapıya dönüştürüleceği ifade edilmiştir (AKP, 2002).

2.2.3.2.2. Erdoğan Hükümetleri (I-II-III) (14 Mart 2003-29 Ağustos 2014)

Siirt'te yapılan seçimlerin iptali ile Erdoğan'a vekillik yolu açıldı. Gerekli düzenlemeler CHP'nin de yardımıyla yapıldı ve Erdoğan Siirt'ten milletvekili seçildi. Erdoğan I. hükümetini böylelikle kurmuş oldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 471). 2007 yılına gelindiğinde Erdoğan, genel seçimlerde kazandığı galibiyetle II. hükümetini kurdu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 477). 2011 yılında AKP oyların yüzde 50'ye yakınıni alarak büyük bir başarı elde etti ve Erdoğan III. hükümetini kurmuş oldu (Aydın & Taşkın, 2022, s. 487).

I. Erdoğan Hükümeti, eğitimi her alandaki kalkınmanın en önemli faktörü sayar ve eğitim alanında giderek artan zaafırları yok etmek en öncelikli amaç olarak belirlemiştir. Eğitimin kalitesinin artırılacağı ve fırsat eşitliğinin sağlanacağı söylenir. Eğitim konusunda esaslı bir reform yapılacağı, eğitimde insan merkezli eğitime geçileceği, din eğitiminin anayasanın gerektirdiği koşullarda uygulanacağı belirtilir (Nezrioğlu & Yılmaz, 2013, s. 8111).

II. Erdoğan Hükümeti, önceki dönem yapılan çalışmalar anlatılmış ve devam edeceği vurgulanmıştır. Dünya ile rekabet için yatırımların süreceği, ortaöğretimde okullaşmanın artırılacağı açıklanmıştır. Mesleki eğitim alan öğrencilerin iş hayatında kendilerine yer bulabileceği sistem oluşturulmak istenir (Nezrioğlu & Yılmaz, 2013, s. 8236).

III. Erdoğan Hükümeti, eğitime erişim sorununu sıfıra indirmek ve nitelikli bir eğitim sistemi oluşturmak ve ülke geneline yaymak en temel hedef olarak açıklanmıştır. Erdoğan (2013) "Okul öncesinden üniversiteye uzanan eğitim basamaklarında millî değerlerimizi ve uluslararası standartları esas alarak eğitim sistemimizi tamamen gözden geçirecek ve kaliteyi merkeze alan bir dönüşüm programı uygulayacağız." açıklamasıyla eğitim sistemini yeniden yapılandıracaklarını açıklamıştır. Öğrenci ve öğretmen arasında elektronik iletişimin sağlanacağı, öğrenciler için elektronik kitap dağıtılacağı açıklanmıştır. Üniversite sisteminin reform edileceği, daha özerk olacakları, özel üniversite kurulması önündeki engellerin kaldırılacağı belirtilmiştir (Nezrioğlu & Yılmaz, 2013, s. 8355).

2.2.3.2.3. Davutoğlu Hükümetleri (I-II-III) (29 Ağustos 2014-24 Mayıs 2016)

AKP genel başkanı Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi sonucu Ahmet Davutoğlu'na hükümeti kurma görevini vermiş ve "I. Davutoğlu Hükümeti" kurulmuştur. Genel seçimler sonucu AKP, tek başına iktidar olamamış ve Davutoğlu istifa etmiştir. Yeni hükümet kurulana kadar görevde kalmıştır. Böylece "II. Davutoğlu Hükümeti" kurulmuştur. Genel seçimlerden sonra AKP'nin tek başına iktidar olacak oyu almasının ardından Cumhurbaşkanı, Davutoğlu'nu hükümeti kurmak ile görevlendirmiş ve "III. Davutoğlu Hükümeti" kurulmuştur.

I. Davutoğlu Hükümeti; yeni Türkiye'nin insanını, nitelikli, evrensel ve ülke değerlerine uyumlu yurttaş olarak tanımlamıştır. Eğitim reformunun devam edeceği, öğrencilerin sanat ve spor etkinliklerine zaman ayırmasının sağlanacağı ifade edilmiştir. Öğrencilerin Türkçe ve yabancı dil öğrenme konusundaki sıkıntılarına çözüm bulunacak, milli, manevi ve evrensel değerleri benimsemiş öğrenciler yetiştirmek için gereken müfredat oluşturulacak denilmiştir. Mesleki eğitim önemsenmiş, nitelik ve niceliklerinin geliştirileceği vurgulanmıştır. Okullaşmanın artırılacağı, kız çocuklarının okumasına öncelik verileceği ve okul öncesi eğitimin teşvik edileceği açıklanmıştır. YÖK'ün reform edileceği belirtilir (AKP, 2014).

II. Davutoğlu Hükümeti, seçim hükümetidir bu yüzden meclise program sunmamıştır (Balcı, 2023, s. 115).

III. Davutoğlu Hükümeti, "İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın" anlayışıyla hareket edileceği programda belirtilir. Hayat boyu devam eden eğitimin kalkınmanın odağı olduğu söylenir. Eğitimin bütün aşamalarında insan hakları konusunda şuur oluşturulacak, değerler eğitime ve eğitimde kaliteye önem verilecek, Öğretmen Akademisi sistemi başlayacak ve Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılacağı açıklanmıştır. Oyun tabanlı öğrenme etkinleştirilecek, yabancı dil öğrenimine öncelik verileceği ve fırsat eşitliğinin sağlanacağı belirtilir (AKP, 2015).

2.2.3.2.4. Yıldırım Hükümeti (24 Mayıs 2016-9 Temmuz 2018)

Davutoğlu'nun istifa etmesi üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan, Binali Yıldırım'ı hükümeti kurmakla görevlendirmiştir.

Yıldırım Hükümeti; III. Davutoğlu Hükümeti'nin programında yer alan konulara bire bir yer vermiştir. Değerler eğitimi, eğitimde kalite, Öğretmen Akademisi sistemi, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması gibi konular tekrarlanmıştır. (AKP, 2016).

2.2.3.2.5. Hükümet Programlarındaki Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi

2002 yılı sonrasında kurulan sekiz AKP Hükümeti vardır. Hükümet politikaları bu dönemde ekonomi eksenli bir eğitim sistemine vurgu yapmıştır. Çünkü kalkınmanın temel kaynağı, eğitim olarak görülmüştür.

AKP'nin ilk hükümeti olan Gül Hükümeti; fikri, vicdanı ve irfanı hür nesiller yetiştirmeyi amaçladığını beyan eder. Burada Atatürk'ün eğitim hakkındaki görüşüne bir atıf vardır. Gül Hükümeti çağdaş, demokratik ve evrensel eğitim söylemi her seferinde vurgulanmış, eğitimi daha laik bir zeminde ele alacaklarını ifade etmiş, din eğitimi konusuna anayasa çerçevesinde olacağı beyanı dışında başka bir söylem getirilmemiştir. Bu söylemler günün koşullarına uygun ve AKP'nin ilk zamanlarında benimsediği ılımlı muhafazakâr demokrat yapısına uygun söylemlerdir. Özelleşmenin yolunun açılması ise iktidarın ekonomi politikalarının bir sonucu olduğu söylenebilir.

Erdoğan'ın kurduğu hükümetler incelendiğinde ise; daha ekonomi odaklı olduğu görülür. Özellikle ilk hükümeti Gül'ün kurduğu hükümete benzer söylemler içerir. Esaslı bir eğitim reformunu öngörür. Tıpkı Gül hükümetinde olduğu gibi anayasa çerçevesinde din eğitiminin verilmesini uygun bulmuşlardır. Bu ifadeler muhafazakâr demokratlığın devam ettiğinin göstergesidir.

Erdoğan'ın kurduğu ikinci hükümete bakıldığında daha çok bir önceki dönem yapılan çalışmalar uzun uzun anlatılır. Bir önceki dönemin hedefleri tekrarlanır, meslek lisesi öğrencilerinin mezun olduktan sonra iş bulma imkânlarının fazla olduğu bir sistem öngörülür.

Erdoğan'ın kurduğu son hükümet, milli değerlerimizi ve evrensel standartları temel alacak bir sistem oluşturmayı hedefler. Milli değerler söyleminden bahsedilmeye başlanmıştır. Söylemlerde keskin değişiklikler olmadığı, programlar incelendiğinde görülmektedir.

Davutoğlu hükümetlerine bakıldığında ise ilk kurduğu hükümet diğer kurulan AKP hükümetlerine göre daha fazla siyasi söylemlere sahiptir. Öğretmenlerin başörtüsü yasağının kalkması, 28 Şubat'ta atılan öğretmenlerin mesleğe iadesi, milli-manevi değerlere yönelme,

“Siyer-i Nebi, Kur’an-ı Kerim ve değerler eğitimi” derslerinin getirilmesi gibi konular din dersi eğitimine ağırlık verildiği program incelendiğinde anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Davutoğlu’nun ikinci hükümeti seçim hükümetidir ve programı okunmamıştır. Kurduğu üçüncü hükümet ise “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın.” ilkesini benimsediğini açıklamıştır. İnsan hakları ve değerler eğitimi üstünde durulur ve müfredatın değiştirilmesinden bahsedilir.

Yıldırım’ın kurduğu hükümet, Davutoğlu’nun kurduğu son hükümetin programını kelimesi kelimesine tekrarlamıştır.

Sonuç olarak bakıldığında her gelen hükümet müfredatı değiştirmeyi, eğitimde köklü değişiklikler yapmayı amaç edinmiştir. Bu sorunlara çözüm üretilmedi, nitelik açısından bir değişimin olmadığı bir göstergesidir. AKP’nin muhafazakâr demokrat eğilimi yıllar içinde değişmiş ve parti programından yer alan söylemlerle ters düşmüştür. Bunu Davutoğlu’nun kurduğu hükümetlerde açıkça görürüz.

2.3. İlgili Araştırmalar

Özkan (2008) “1924, 1926, 1936, 1948 İlkokul Programlarına Göre Hazırlanmış Ders Kitaplarında Tarih Konuları ve Öğretimi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 4. ve 5. sınıf öğretim programlarını ve ders kitaplarını incelenmiştir. İlkokul düzeyinde yapılan bu çalışmada 1924-1926-1936 ve 1948 ilkokul programları tarih konuları bazında incelenmiş ve ders kitabına yansımalarına bakılmıştır. Bu çalışma sadece ilkokul 4 ve 5. sınıf programlarını inceleyerek değerlendirmelerde bulunmuş ve 1924-1948 yılları arası dönem ile sınırlı kalmıştır.

Yılmaz (2006), “1938-1960 Yıllarında Türkiye’de Kullanılan Tarih Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 6, 7 ve 8. sınıf programlarını ve dersin kitapları analiz edilmiştir. Çalışma ortaokul düzeyinde yapılmış olmasına rağmen 1938-1960 yılları arasında uygulanan 1938-1949 öğretim programı ve ders kitapları ile sınırlı kalmıştır.

Keskin (2012), “Türkiye’de 1970’li Yıllardan Günümüze Kadar Yayınlanmış İlkokul, Ortaokul ve İlköğretim Okulu Programlarında Yer Alan Tarih Dersi Konularının Dönemlere Göre İncelenmesi” isimli makalesinde 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf tarih programları 1970’li yıllardan 2005 yılına incelenmiştir. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu öğretim programlarının incelendiği bu çalışmada 1968 ilkokul programı, 1970-1971 ortaokul Sosyal Bilgiler

programı, 1985 ortaokul Milli Tarih dersi programı, 1981 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük programı, 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler programı ve 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler programları incelenmiştir. Bu çalışma öğretim programlarını incelemekle sınırlı kalmış ders kitapları bu incelemeye dâhil edilmemiştir.

Yazıcıoğlu (2023), “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımların Tarih, Vatandaşlık ve Coğrafya Boyutunda İncelenmesi” adlı makalesi 2018 yılında yayınlanan öğretim programını kazanımlar boyutunda incelemiştir.

Dallı ve Çakmak (2020), “2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Türk Tarihi ve Kültürü Konularının Yeri” isimli makalesinde Türk kültür ve tarihi temalarına ilişkin değer, beceri ve öğrenme alanı ile ilgili kazanımları incelemiştir.

Boz (2022), “2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Disipliniyle İlgili Kazanımların Karşılaştırılması” adlı makalesinde 2005 ve 2018 programlarının tarih disiplini açısından benzerlik ve farklılıklarını incelemiştir.

Çelebi (2010), “Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Tarih Konularının İçerik Düzenleme İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında dersin kitapları tarih temalarının içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyini değerlendirmiştir.

Dağ (2018), “Sosyal Bilgiler Derslerinde Yerel Tarih Konuları ve Yaklaşımları (1968-2018)” isimli makalesinde sosyal bilgiler dersi merkezinde tarih eğitiminde yaşanan gelişmelerin yerel tarih konularını hangi yönde etkilediği sorgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemsel kısmı ele alınmıştır. Araştırmanın modeli, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, araştırmanın amacına hizmet etmek amacı ile nitel bir araştırma modeli olan doküman incelemesi yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yönteminin kullanılmasının temel nedeni elde edilecek olan verilerin sistemli bir şekilde analiz edilebilmesidir. Doküman incelemesi yöntemini belgesel tarama olarak da ifade edebiliriz. Ulaşılan belgenin incelenip yorumlanması ve veriler elde edilmesi (Sak , Şahin Sak, Öneren Şendil, & Nas, 2021, s. 230). Wach (2013, s. 2)’a göre ise “Yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmeye yönelik bir araştırma yöntemidir.” Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 156) ise “Doküman incelemesi araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” şeklinde tanımlamıştır bu modeli. Bir başka tanımda inceleme sonuçlarının esas kökü olarak farklı yazılı metin türlerinin ilk toplanması, sonrasında incelenmesi, sorgulanması ve son olarak analiz edilmesidir şeklindedir (O’leary, 2014, s. 200). Diğer bir tanımda ise “yapılacak çalışmada olay veya olgularla ilgili açıklama içeren yazılı-görsel-işitsel malzemelerin analizinin yapılması” şeklinde ifade edilmiştir (Sığırı, 2018, s. 150).

Doküman incelemesi yönteminde diğer araştırma yöntemlerinde olduğu gibi bazı aşamalar mevcuttur. O’Leary (2016, s. 203) bu aşamaları “(1) Tüm olasılıkların planlanması, (2) Dokümanların toplanması, (3) Dokümanların güvenilirliklerinin gözden geçirilmesi ve onların kasıtlı ve kasıtsız kanıtlarını sorgulanması, (4) Verilerin analiz edilmesi” olarak sıralamıştır. Forster (1995) ise “(1) Dokümanlara ulaşma, (2) Orijinalliğin kontrol edilmesi, (3) Dokümanları anlama, (4) Veriyi analiz etme, (5) Veriyi kullanma” şeklinde bir sıralama yapmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 1969 yılından 2018 yılına kadar oluşturulmuş olan Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları içerisindeki öğrenme alanlarının içerdiği tarih disiplini ile ilgili içerikler oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu kararları ve 1962-2017 yılları arasında yayınlanan Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi kullanılmıştır. Araştırılan dönemlerde öğrenimde olan sosyal bilgiler ders kitapları Milli Kütüphaneden temin edilmiştir.

Bu çalışmada; araştırmanın amacında belirtildiği üzere 1968 yılından 2018 yılına kadar yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programlarındaki tarih içeriğinin, dönemin siyasi olayları ve buna istinaden değişen hükümetlerle birlikte değişim seyri incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle tezin kapsamı belirlenmiştir. Belirlenen bu kapsam neticesinde kullanılacak olan materyalleri toplamak için geniş çaplı bir araştırma yapılmıştır. Tebliğler Dergisi ile Talim ve Terbiye Kurulu başta olmak üzere birçok kurumdan doküman toplanmıştır.

Toplanan dokümanların orijinalliğinin kontrolü önemli olduğundan Foster (1995)'in aşamaları takip edilmiştir. Bu noktada öncelikle dokümanlara ulaşılmıştır. Bu dokümanların 7 tanesi öğretim programı ve 34 tanesi ise ders kitabıdır. İkinci aşamada ise konu alanında yapılan çalışmalar (Boz, 2022; Çelebi, 2010; Dağ, 2018; Keskin, 2012; Yazıcıoğlu, 2023) ile karşılaştırılmalı olarak elde edilen kaynakların orijinal olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü aşamada elde edilen öğretim programları ve ders kitapları okunmuştur. Dördüncü aşamada dokümanlar analize tabi tutulmuştur ve son aşamada elde edilen analiz sonuçları raporlaştırılmıştır.

Araştırmada aşağıda Tablo 1'de verilen Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait programlar incelenmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programları

Sosyal Bilgiler Programları	İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programları
1969 Tarihli Sosyal Bilgiler Programı	1981 Tarihli T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı
1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Programı	2006 Tarihli T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı

Sosyal Bilgiler Programları	İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programları
2005 Tarihli Sosyal Bilgiler Programı	2018 Tarihli T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı
2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Programı	

İncelenen dönem kapsamında dört tane “Sosyal Bilgiler” programı ve üç tane “İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersi programı oluşturulduğu belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersine ait 1969 programı Demirel’in II. hükümeti döneminde, 1998 programı Yılmaz’ın III. hükümeti döneminde, 2005 programı Erdoğan’ın II. hükümeti döneminde ve son 2018 programı ise Yıldırım’ın hükümeti döneminde yayınlanmıştır. İnkılap tarihi dersinin 1981 tarihli ilk programı Ulusu hükümeti döneminde, 2006 programı Erdoğan’ın II. hükümeti döneminde ve son 2018 programı ise Yıldırım’ın hükümeti döneminde yayınlanmıştır.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kitapları

Yıllar	Kitap Adı	Yazarlar	Basımevi
1972-1974	Sosyal Bilgiler Orta 1	Selman Erdem İsmet Parmaksızoğlu İsmet Konuk	Remzi Kitabevi
1971-1972-1973	Sosyal Bilgiler Orta 2	Selman Erdem İsmet Parmaksızoğlu İsmet Konuk	Remzi Kitabevi
1972	Sosyal Bilgiler Orta 3	Selman Erdem İsmet Parmaksızoğlu İsmet Konuk	Remzi Kitabevi
1973	Sosyal Bilgiler Orta 1	Niyazi Akşit Ferruh Sanır	Ders Kitapları Anonim Şirketi
1973-1974	Sosyal Bilgiler Orta 3	Niyazi Akşit Ferruh Sanır	Ders Kitapları Anonim Şirketi
1975	Sosyal Bilgiler Orta 1	Selman Erdem İsmet Parmaksızoğlu İsmet Konuk	Remzi Kitabevi

Yıllar	Kitap Adı	Yazarlar	Basımevi
1975	Sosyal Bilgiler Orta 2	Selman Erdem İsmet Parmaksızoğlu İsmet Konuk	Remzi Kitabevi
1975	Sosyal Bilgiler Orta 3	Selman Erdem İsmet Parmaksızoğlu İsmet Konuk	Remzi Kitabevi
1976-1980	Sosyal Bilgiler Orta 1	Ferruh Sanır Tarık Asal Niyazi Akşit	Milli Eğitim Basımevi
1976-1978-1979- 1980-1981-1983	Sosyal Bilgiler Orta 2	Ferruh Sanır Tarık Asal Niyazi Akşit	Milli Eğitim Basımevi
1976-1978-1979- 1980-1981-1982- 1983	Sosyal Bilgiler Orta 3	Ferruh Sanır Tarık Asal Niyazi Akşit	Milli Eğitim Basımevi
1978-1979-1981- 1983-1984	Sosyal Bilgiler Orta 1	Kazım Saymalı	Türk Tarih Kurumu Basımevi
1984	Sosyal Bilgiler Orta 3	Tarık Asal Niyazi Akşit	Milli Eğitim Basımevi
1999-2000-2001- 2002-2003-2004- 2005	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	G. Şenünver Dr. E. Karabulut H.S. Kesim R. Turgut N. Ercan M. Küçükbaycan H. Uslu A. Akay	Milli Eğitim Basımevi

Yıllar	Kitap Adı	Sosyal	Yazalar	Basımevi
1999-2000-2001- 2003-2004-2005- 2006	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	G. Şenünver Dr. E. Karabulut H.S. Kesim R. Turgut N. Ercan M. Küçükbaycan H. Uslu A. Akay	Milli Eğitim Basımevi
2002-2004	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	Fuat Sarıalioğlu	Cemre Yayıncılık
2006-2007-2008- 2009-2010-2011	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	E. Genç M.M. Polat S. Başol N. Kaya H. Azer S. Gökçe M. Koyuncu A. Gök A. Yıldız D. Yılmaz A. Özcan	Devlet Kitapları
2007-2008-2009- 2010-2011-2012	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	N. Kaya M.M. Polat M. Koyuncu A. Özcan	Milli Eğitim Yayınevi
2012	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	Mehmet Arslan	Metin Anıttepe Yayıncılık
2013	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	Sami Tüysüz Şenol Yıldırım	Tuna Matbaacılık
2013-2015	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	Sami Tüysüz Şenol Yıldırım	Tuna Matbaacılık

Yıllar	Kitap Adı	Sosyal	Yazarlar	Basımevi
2014	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	Erol Karabıyık	Ünal Evren Yayıncılık
2014	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	Erol Karabıyık	Ünal Evren Yayıncılık
2015-2016	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	Zahide Tekten	Yakın Çağ Yayınları
2016-2017	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	Ömer Evirgen	Faruk Ekoyay Yayınları
2017	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	F. M. Karakaya A. Midilli M.N. Güven	Sevgi Yayınları
2018	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6		F.G. Yılmaz H. Bayraktar M.K. Özden M. Akpınar Ö. Evin	Devlet Kitapları
2018	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7		G. Gültekin M. Akpınar M. Nohutcu P. Özerdoğan S. Aygün	Devlet Kitapları
1983-1984-1985-1986-1987-1988	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük		İsmet Parmaksızoğlu	Türk Tarih Kurumu Basımevi
1989-1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük		Komisyon	Milli Eğitim Yayınevi
2000-2004-2005-2006-2007	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük		G. Şenünver H.S. Kesim R. Turgut A. Akay N. Ercan	Milli Eğitim Basımevi

Yıllar	Kitap Adı	Yazalar	Basımevi
2008-2009-2010- 2011-2012-2013- 2014-2016	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	A. Yıldız Ö.F. Evirgen S. Başol M. Koyuncu T. Yıldırım	Milli Eğitim Yayınevi
2015	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Sami Tüysüz	Tuna Matbaacılık
2018	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Sinan Baydar Ferhat Öztürk	Devlet Kitapları

Yukarıda Tablo 2’de verilen Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait ders kitapları incelenmiştir. Araştırmanın kapsamı gereği 1969-2018 yılları arasında okutulan ders kitapları seçilmiştir. 1969-1971 yılları arasındaki ders kitapları Milli Kütüphane ve Tebliğler Dergisinde bulunmadığından dolayı bu yıllar içerisindeki kitaplara yer verilmemiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada, verilerin analizi için nitel bir analiz yöntemi olan “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 180)’ya göre “Elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanmasıdır.” Bilgiler araştırma soruları ile elde edilen temalara göre veya görüşme ve gözlem sürecinde sorulan sorular hesaba katılarak düzenlenebilir (Yıldırım & Şimşek , 2016, s. 180). Sıgır (2018, s. 190)’e göre betimsel analizinde dört aşama vardır bunlar; “(1) Betimsel analiz için bir kavramsal çerçeve oluşturma, (2) Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, (3) Bulguların tanımlanması, (4) Bulguların yorumlanması” şeklinde açıklanmıştır.

Bu çalışmada, Sıgır (2018)’in betimsel analiz aşamaları takip edilmiştir. Bu aşamada ilk olarak analize tabi tutulacak kavramsal çerçeve belirlenmiştir. Bu çerçeve içerisinde; 1969-2018 yılları arasında yayınlanan sosyal bilgiler ve inkılap tarihi öğretim programları, 1969-2018 yılları arası yayınlanmış ders kitapları, 1969-2018 yılları arasında seçimlerde aldıkları oy oranına göre meclise giren siyasi partilerin programları ve bu yıllar arasında kurulmuş olan hükümetlerin programları yer almıştır.

İkinci aşamada oluşturulan alt problemler doğrultusunda toplanan veriler anlamlı hale getirilmiştir. Elde edilen dokümanlar okunmuş, oluşturulan alt problemlere göre veriler azaltılarak anlamlı hale getirilmiştir.

Üçüncü aşamada anlamlı hale getirilen veriler tanımlanmış. Bu aşamada, bir önceki aşamada azaltılan veriler özetlenmiştir. Dördüncü ve son aşamada ise bu veriler yorumlanmıştır. Özetlenen veriler alt problemler doğrultusunda tek tek yorumlanmıştır. Birinci alt problem olan “1968-2018 yılları arasında yayınlanan Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında yer alan tarih içeriği nelerdir?” sorusu öğretim programları başlığında kavramsallaştırılmış ve bu program içerisinde yer alan tarih içerikleri tespit edilmiştir. İkinci alt problem olan “Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programlarına dâhil edilmeyen konular var mıdır? Varsa bunlar hangileridir?” sorusu aşağıda Tablo 3’te verilen başlıklar doğrultusunda incelenmiş ve kavramsallaştırılmıştır.

Tablo 3. Tarih Dersi Konu Başlıkları Listesi

1. İlkçağ Tarihi
2. İlk Türk Devletleri
3. İslam Tarihi
4. Türk İslam Tarihi
5. Türk Dünyası Tarihi
6. Osmanlı Devleti Tarihi
7. İnkılap Tarihi
8. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi
9. Orta Çağ Tarihi

Üçüncü alt problem olan “1968-2018 yılları arasında yayınlanan programlardaki amaçların tarih konuları açısından değişimi yıllara göre farklılık göstermiş midir?” sorusu belirlenen programlardaki amaçların bir araya getirilerek tarih içeriği açısından karşılaştırılması sonucu kavramsallaştırılmıştır. Dördüncü alt problem olan “Yayınlanan Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programlarında tarih kazanımlarının yıllar içindeki ağırlığı değişmiş midir?” sorusu programlardaki tarih kazanımlarının karşılaştırılması sonucu yorumlanmıştır. Beşinci alt problem olan “Öğretim programlarında belirtilen ünitelerdeki tarih konularının içeriğinde bir değişme söz konusu olmuş mudur?” sorusu üniteler içerisinde yer alan konu başlıklarının

değerlendirilmesi sonucu yorumlanmıştır. Altıncı alt problem olan “Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programları ile ders kitapları arasında tarih içeriği doğrultusunda farklılık var mıdır?” sorusu yukarıda Tablo 1 ve 2’de belirlenen programların ve ders kitaplarının karşılaştırılması sonucunda kavramsallaştırılmıştır. Yedinci ve son alt problem olan “Değişen hükümet politikalarının, öğretim programlarına bir etkisi olmuş mudur?” soru incelenen hükümet programlarının öğretim programları ve ders kitapları ile karşılaştırılması sonucu yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen verilere yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmanın birinci alt problemi; “1968-2018 yılları arasında yayınlanan Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında yer alan tarih içeriği nelerdir?” sorusundan oluşmaktadır.

Bu sorunun cevabına ulaşmak için yukarıda verilen Tablo 1’deki programlar incelenmiştir. Aşağıda, yukarıda verilen alt problem doğrultusunda programlarda yer alan 6, 7 ve 8. sınıf tarih konuları incelenmiştir.

4.1.1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

Araştırmanın bu kısımda öncelikle birinci alt problem olan “1968-2018 yılları arasında yayınlanan Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında yer alan tarih içeriği nelerdir?” sorusuna 6. sınıf programlarında cevap aranmıştır.

1969, 1998, 2005 ve 2018 programları incelendiğinde 69 programında IV, V ve VI. ünitelerde tarih konularına yer verildiği; 98 programında III, IV ve VI. ünitelerde tarih konularına yer verildiği; 2005 programında 3. öğrenme alanında ve 2. öğrenme alanında ara bir kazanım olarak tarih konularının verildiği ve son olarak 2018 programında ise 2. öğrenme alanında tarih konularına yer verildiği belirlenmiştir. Aşağıda Tablo 3’te tarih ünitelerinin isimleri verilmiştir.

Tablo 4. 6. Sınıf SBDÖP İçerisinde Yer Alan Tarih Üniteleri

	1969 SBDÖP	1998 SBDÖP	2005 SBDÖP	2018 SBDÖP
Ünite İsimleri	IV. Ünite: Yurdumuzda Bizden Önce Kim Yaşadı	3. Ünite: Türkiye Tarihi	3. Ünite: İpek Yolu Türkler	2. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

	1969 SBDÖP	1998 SBDÖP	2005 SBDÖP	2018 SBDÖP
Ünite İsimleri	V. Ünite: Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu VI. Ünite: Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu	4. Ünite: Moğollar ve Diğer Türk Devletleri 6. Ünite: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu		

1969 programında üç ünite içerisinde verilen tarih konu başlıkları şöyledir; IV. Ünite: A. Tarih Öncesinde Anadolu, B. Anadolu'nun Tarih Çağına Girişi ve Mezopotamya ile Münasebeti, C. Anadolu'da Hititler, D. Urartular, Frikyalılar ve Lidyalılar, E. Batı Anadolu ve Ege Uygarlıkları F. Anadolu'da Perslerle Makedonyalıların Mücadelesi şeklinde verilmiştir. V. Ünite: Apenin ve İber Yarımadası ve Atlas Ülkeleri, Apenin Yarımadası'nın İlk Ahalisi, Hristiyanlığın Doğu ve Roma İmparatorluğu'nun Bölünmesi, Avrupa Hun İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğunun Yıkılması, Roma Uygarlığı olarak verilmiştir. VI. Ünite: A. Orta Çağ'da Avrupa, B. İslamlığın Doğuşuna Kadar Doğu Roma İmparatorluğu'na Toplu Bir Bakış şeklinde başlıklardan oluşmuştur.

1998 programında tarih konularına üç ünite içerisinde yer verilmiştir. Bu konular, konu başlıkları şeklinde değil daha çok açıklama şeklinde verilmiştir. Bu açıklamalardan çıkarılan konu başlıkları şunlardır; 3. ünite "1. Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinmesi", "2. Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri", "3. Anadolu Selçuklu Devleti". 4. ünite "1. Moğollar ve Diğer Türk Devletleri". 6. ünite ise "1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu" olarak verilmiştir.

2005 programına bakıldığında tarih konuları "Kültür ve Miras Öğrenme Alanı" içerisinde 3. ünite ve ara bir kazanım olarak 2. ünite içerisinde yer almıştır. Bu kazanımlardan çıkarılan konu başlıkları; 3. ünite 1. Orta Asya'da Kurulan İlk Türk Devletleri, 2. İslamiyet'in Doğuşu, 3. Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk-İslam Devletleri. 2. ünite yer alan ara kazanımın konusu ise ilk yerleşimler ve ilk uygarlıklara bu ünite verilmiştir.

2018 programda bir öğrenme alanı içerisinde verilen tarih konularının kazanımlarından çıkarılan konu başlıkları şu şekildedir; 2. ünite 1. Orta Asya'da Kurulan İlk Türk

Devletleri, 2. İslamiyet'in Doğuşu, 3. Türklerin İslamiyet'i Kabulü, 4. Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinmesi, 5. Ticaret Yolları olarak verilmiştir.

4.1.2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

Araştırmanın bu kısmında birinci alt problemin sorusuna 7. sınıf programlarında cevap aranacaktır.

1969, 1998, 2005 ve 2018 programları incelendiğinde; 69 programında I, II, III, IV, V, VI ve VIII. ünitelerde tarih konularına yer verilmiştir. 98 programında II, III, IV, V ve VI. ünitelerde tarih konuları işlenmiştir. 2005 programında 3. Öğrenme Alanında ve 4 ve 5. öğrenme alanlarında ara kazanım olarak verilmiştir. 2018 programında ise 2. öğrenme alanında verilmiştir. Aşağıda Tablo 4'te tarih ünitelerinin isimleri verilmiştir.

Tablo 5. 7. Sınıf SBDÖP İçerisinde Yer Alan Tarih Üniteleri

	1969 SBDÖP	1998 SBDÖP	2005 SBDÖP	2018 SBDÖP
Ünite İsimleri	I. Ünite: Orta Çağ'da İslam'dan Önce Başlıca Türk Devletleri ve Uygarlıkları II. Ünite: İslam'da Nerde ve Nasıl Doğdu, Nerelere ve Nasıl Yayıldı? III. Ünite: Müslüman Türk Devletleri IV. Ünite: Onuncu Yüzyıldan Sonra Anadolu V. Ünite: Yeni Bir Çağ Başlıyor VI. Ünite: Osmanlıların Yükseliş Devri VIII. Ünite: Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama ve Gerileme Devirleri (1579-1699, 1699-1792)	II. Ünite: İstanbul'un Fethi ve Sonrası III. Ünite: Avrupa'da Yenilikler IV. Ünite: 17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti V. Ünite: 19 ve 20 Yüzyıllarda Osmanlı Devleti VI. Ünite: Osmanlı Kültür ve Uygarlığı	3. Ünite: Türk Tarihinde Yolculuk	2. Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

1969 programında yedi ünite içerisinde verilen açıklamalardan çıkarılan konu başlıkları şöyledir; I. ünite “İlk Türk Devletleri” ele alınmıştır. II. ünite “İslam’ın Doğuşu ve Yayılışı” işlenmiştir. III. ünite “İlk Müslüman Türk Devletleri ve Büyük Selçuklu Devleti” konularına yer verilmiştir. IV. ünite “Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti’nin Kuruluş ve İstanbul’un Fethi’ne Uzanan Süreç”, ele alınmıştır. V. ünite “Avrupa’daki Gelişmeler, Rönesans ve Reform” konularına yer verilmiştir. VI. ünite “Osmanlı Devleti’nin Yükseliş Süreci’ne yer verilmiş ve son olarak VIII. ünite “Osmanlı Devleti’nin Duraklama ve Gerileme Devirleri” ele alınmıştır.

1998 programında beş ünite içerisinde verilen konuların başlıkları şu şekildedir: II. ünite “İstanbul’un Fethi ve Sonrası, Osmanlı’nın Batıda, Doğuda ve Denizlerdeki İlerlemesi” III. ünite “Buluşlar, Keşifler, Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Sanayi İnkılabı,” IV. ünite “17 ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti”, V. ünite “19 ve 20. Yüzyılda Osmanlı Devleti”, VI. ünite “Devlet Yönetimi, Hukuk, Ekonomi, Bilim, Sanat, Sosyal Hayat, Eğitim ve Öğretim” konularına yer verilmiştir.

2005 programına bakıldığında tarih konuları “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde 3. ünite ve ara kazanım olarak 4. ünite “Zaman İçinde Bilim” ve 7. ünite “Ülkeler Arası Köprüler” üniteleri içerisinde yer almıştır. Bu kazanımlardan çıkarılan konu başlıkları; 3. ünite “Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu, Türk kültürü, Osmanlı-Avrupa İlişkisi, Osmanlı Yenilik Hareketleri”, 4. ünite “İlk Uygarlıklar, Türk İslam Bilginleri”, 7. ünite ise “I. Dünya Savaşı” konularına yer verilmiştir.

2018 programda öğrenme alanı içerisinde verilen tarih konularının kazanımlarından 2. öğrenme alanında verilmiş, 4. ve 6. öğrenme alanında ise ara kazanım olarak verilmiştir. Çıkarılan konu başlıkları şu şekildedir: 2. ünite “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşundan Yükselişine, Avrupa’daki Gelişmeler, Osmanlı Yenileşme, Osmanlı’dan Kalan Eserler”, 4. öğrenme alanında “Türk İslam Bilginleri” ve 6. öğrenme alanında ise “Cumhuriyetin İlanı ve Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri” konularına yer verilmiştir.

4.1.3. 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

Araştırmanın bu kısmında birinci alt problemin sorusuna 8. sınıf programlarında cevap aranacaktır.

Daha önce belirtildiği gibi 1985 yılında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin 8. sınıflarda okutulmaya başlanmasıyla sosyal bilgiler 8. sınıf programı sadece 1969 programında yer

almıştır. 69 programında II ve III. ünitelerinde tarih konularına yer verilmiştir. Aşağıda Tablo 5'te tarih ünitelerinin isimleri verilmiştir:

Tablo 6. 8. Sınıf SBDÖP İçerisinde Yer Alan Tarih Üniteleri

Ünite İsimleri	1969 SBDÖP
	II. Ünite: XIX ve XX Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, İmparatorluğun Yıkılması ve Başlıca Dünya Olayları III. Ünite: Yeni Türkiye Devletinin Kurulması

1969 programında iki ünite içerisinde verilen tarih konularının başlıkları şöyledir; II. ünite: A. Islahatın Devamı ve Tanzimat Devri, B. Siyasi Olayları, C. I. Meşrutiyet, D. II. Meşrutiyet, III. ünite: A. Kurtuluş Savaşı, B. Devrimlerimiz şeklinde konu başlıklarına yer verilmiştir.

4.1.4. 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi

Araştırmanın bu kısmında birinci alt problemin sorusuna 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programlarında cevap aranacaktır.

1981, 2006 ve 2018 programları incelendiğinde konu başlıkları hemen hemen aynıdır. 2006 programına Kıbrıs Harekâtı, Soğuk Savaş, Türkiye’de Terör Olayları (İrtica-Misyonerlik) konu başlıkları eklenmiş 2018 programında ise 2006 yılında eklenen bu konu başlıkları programdan çıkarılmıştır.

Tablo 7. 8. Sınıf İTADÖP İçerisinde Yer Alan Üniteler

	1981 İTADÖP	2006 İTADÖP	2018 İTADÖP
Ünite İsimleri	1. Ünite: 1. Dünya Savaşı	1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor	1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor
	2. Ünite: Kurtuluş Savaşı Öncesi Osmanlı İmparatorluğu	2. Ünite: Milli Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler	2. Ünite: Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar
	3. Ünite: Mustafa Kemal’in Hayatı	3. Ünite: “Ya İstiklal Ya Ölüm”	3. Ünite: Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!
	4. Ünite: Kurtuluş Savaşı	4. Ünite: Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar	4. Ünite: Atatürkçülük ve

	1981 İTADÖP	2006 İTADÖP	2018 İTADÖP
Ünite İsimleri	6. Ünite: Türk Ordusu ve Milli Savunma 7. Ünite: Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti 8. Ünite: Atatürkçülük 9. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Atatürk Sonrası Dönem	6. Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk'ün Ölümü 7. Ünite: Atatürk'ten Sonraki Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası	5. Ünite: Demokratikleşme Çabaları 6. Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası 7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası

1981 programında konular dokuz ünite olarak verilmiştir. Üniteler içerisinde yer alan konu başlıkları ise şöyledir; birinci ünite başlamadan giriş kısmında “I. Dünya Savaşı Öncesi Genel Durum ve Osmanlı Devleti'nin Durumu” verilmiştir. 1. ünite “I. Dünya Savaşı Neden-Sonuç, Cepheler” çerçevesinde ele alınmıştır. 2. ünite “Mondros Ateşkes Antlaşması, Cemiyetler ve Ateşkes Karşısında Tutumlar” ele alınmıştır. 3. ünite “Mustafa Kemal'in Okul Yılları, Katıldığı Savaşlar ve Kişiliği” işlenmiştir. 4. ünite “Kuva-yi Milliye, Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı, İşgallere Direniş, Genelge ve Kongreler, Temsil Heyeti, Son Mebussan Meclisi, Milli Misak, İstanbul'un İşgali, Meclisin Açılışı, Ayaklanmalar, Sevr, Ordunun Kuruluşu, Cepheler, Ermeni Sorunu, Londra ve Lozan Konferansları” verilmiştir. 5. ünite “Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin Kaldırılması, Ankara'nın Başkent Olması, Çok Partili Rejim Denemeleri, Ayaklanmalar, Atatürk'e Suikast, Menemen Olayı, Teşkilat-ı Esasiye, Medeni Hukuk, Eğitimde Birliğin Sağlanması, Harf İnkılabı, Din Kurumlarının Düzenlenmesi, Kıyafet Devrimi, Takvim, Saat ve Ölçü Değişikliği, Soyadı Kanunu” gibi inkılaplar anlatılmıştır. 6. ünite “Askeri Alanda Gelişmeler ve Milli Savunma” konu başlıklarına yer verilmiştir. 7. ünite “Dış Siyaset, Atatürk'ün Dış Siyaset Anlayışı, Musul Sorunu, Boğazlar ve Montrö Antlaşması, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı ve Hatay Meselesine yer verilmiştir. 8. ünite “Atatürk İlkelerine ve Bütünleyici İlkelerine yer vermiştir. 9. ünite ise “Atatürk'ün Hastalanması ve Ölümü” başlıkları incelenmiştir.

2006 programı konulara yedi ünite içinde yer vermiştir. Üniteler içerisinde yer alan konu başlıkları ise şöyledir; 1. ünite “Selanik şehri, Atatürk'ün Çocukluğu, Okul Hayatı, Savaştığı Cepheler, Karakteri ve Hayatında Önemi Olan Dört Şehir” konu olarak işlenmiştir. 2. ünite “I. Dünya Savaşı, İstanbul'un İşgali, Cemiyetler, Genelge ve Kongreler,

Misakımilli, İsyandar ve Sevr” işlenmiştir. 3. ünite de “İşgallere Direniş, Düzenli Ordunun Kuruluşu, Cepheler, Londra Konferansı, Afgan Dostluk Antlaşması, Moskova Antlaşması, İstiklal Marşının Yazılışı, Maarif Kongresi, Lozan ve Sanat ve Edebiyat Dünyamızda Kurtuluş Savaşımız” başlıklarına yer verilmiştir. 4. ünite “Saltanatın Kaldırılması, Ankara’nın Başkent Olması, Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin Kaldırılması, Eğitimde Birliğin Sağlanması, Çok Partili Rejim Denemeleri, Medeni Kıyafet, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması, Ayaklanmalar, Kabotaj Bayramı, Atatürk’e Suikast, Nutuk Analizi, Harf İnkılabı, Kubilay Olayı, Teşkilat-ı Esasiye, Medeni Hukuk, Takvim, Saat ve Ölçü Değişikliği, Soyadı Kanunu, Türk Kadını ve Üniversite Reformu” gibi başlıklara yer verilmiştir. 5. ünite de “Atatürkçü Düşünce, Atatürk İlkeleri ve Bütüncül İlkeler” verilmiştir. 6. ünite “Dış Politika, Yabancı Okulların Türk Devletine Bağlanması, Musul Sorunu, Nüfus Mübadelesi, Boğazlar, Milletler Cemiyetine Katılım, Hatay’ın Anavatana Katılımı, Atatürk’ün Ölümü” konuları yer almıştır. 7. ünite de ise “II. Dünya Savaşı, Çok Partili Yaşama Geçiş, Soğuk Savaş, Türk Ordusu, Kıbrıs Harekâtı, İrtica, Misyonerlik ve Türk-Ermeni İlişkileri, SSCB’nin Dağılması, Körfez Savaşları, Avrupa Birliği” başlıkları yer alır. 2018 programı ise tıpkı bir önceki program gibi başlıkları yedi ünite içerisinde vermiştir. Konu başlıkları şöyledir; 1. ünite “20. yy. Başlarında Osmanlı Devleti, Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Fikir Hayatını Etkileyenler, Trablusgarp, Balkan Savaşları, 31 Mart Olayı” konu başlıklarıdır. 2. ünite de “Neden-Sonuçları, Cepheler ile I. Dünya Savaşı, Tehcir Yasası, Mondros Ateşkesi, Cemiyetler, Genelge ve Kongreler, Millî Mücadelede Basın, Misak-ı Millînin Kabulü, Ayaklanmalar ve Sevr Antlaşması” başlıkları verilir. 3. ünite “Cepheler, Maarif Kongresi, Tekâlif-i Milliye Emirleri, Kars, Ankara, Mudanya Antlaşmaları, Lozan Antlaşması ve Sanat ve Edebiyatta Millî Mücadele” başlıkları işlenmiştir. 4. ünite de “Atatürk İlkeleri, Saltanatın kaldırılması, Ankara’nın başkent oluşu, Cumhuriyet’in ilan edilmesi, Halifeliğin kaldırılması, Şeriye ve Evkaf Vekâlet’inin kaldırılması ile Erkân-ı Harbiye Vekâlet’inin Kaldırılması, 24 Anayasası, Medeni Kanunu, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Harf İnkılabı, Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu, Üniversite Reformu, Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, Takvim, Saat ve Ölçülerde değişim ile Soyadı Kanunu, Türk Kadınına Verilen Haklar, İktisat Kongresi, Nutuk, Onuncu Yıl Nutku ve Gençliğe Hitabe İncelemesi, Bütüncül İlkeler” yer almıştır. 5 ünite de “Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri, Atatürk’e Suikast ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelik Tehditler” başlıkları yer alır. 6. ünite de “Dış Politikanın Temel İlkeleri, Atatürk Dönemi Dış Politika” konuları ele alınmıştır. 7. ünite de ise “Atatürk’ün

Ölümü, Atatürk'ün Bıraktığı Eserler, II. Dünya Savaşı, Çok Partili Hayata Geçiş" konu başlıklarına yer verilmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu kısmında; ikinci alt problem olan “Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programlarına dâhil edilmeyen konular var mıdır? Varsa bunlar hangileridir?” sorusuna cevap aranacaktır.

Bu soruya cevap aramak için tarih dersi içerisindeki ünitelerin ait oldukları dönem temel alınarak önceden hazırlanan, dokuz ana başlıktan oluşan bir liste oluşturulmuştur. Bu liste yukarıda Tablo 3’te verilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin tüm kademelerindeki programlar bir bütün içerisinde ele alındığında yukarıdaki listede belirtilen ve ihmal edildiği görülen “Türk Dünyası Tarihi” yani “Timur, Moğollar, Babür, Altın Orda, Akkoyun ve Karakoyun Devleti” konu başlıklarıdır. Bu konu başlığı 1998 program değişikliği ile müfredata dâhil edilmiştir.

“Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” başlığı, programlar incelendiğinde sınırlı olarak verildiği görülmüştür. Bu konu başlığı sekizinci sınıf düzeyinde verilmiş dolayısıyla sadece 1973 programında yer almıştır. Çağdaş Türk tarihinde 1950’li yıllardan sonrası geçirilmiştir. Çağdaş dünya tarihinde ise sadece II. Dünya Savaşı’na yer verilmiştir.

“İlk Çağ, Türk İslam, İslam ve İlk Türk Devletleri” başlıkları ise bazı yıllar 4 ve 5. sınıf düzeyinde; bazı yıllar ise 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde verilmiştir.

Tüm bunların sonucunda en örtük konu başlığı “Türk Dünyası Tarihi” olarak belirlenmiştir “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” başlığının incelediği yıllar ile 73 programının tarihinin örtüşmesi başlığın içine aldığı konuların sınırlı olmasına neden olmuştur.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmanın üçüncü alt problemi “1968-2018 yılları arasında yayınlanan programlardaki amaçların tarih konuları açısından değişimi yıllara göre farklılık göstermiş midir?” sorusundan oluşmaktadır.

1969 programında amaçlar, Sosyal bilgiler dersinin amaçları başlığında verilmiştir. Bu başlıkta 50 amaç yer almıştır. Aşağıdaki Tablo 8’de programdaki tarih amaçları verilmiştir.

Tablo 8. 1969 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları

Amaçlar
Öğrencilere geçmişi inceleyerek hali onlara daha iyi kavratmak ve gelecek için önlerinde ufuk açmak
Türk devrimlerinin ilkelerini ve çok yönlü olarak anlatmak, değerini, önemini ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek nasıl büyük fedakârlıklarla gerçekleştirildiğini, korunması ve aynı doğrultuda geliştirilmesi zorunluluğunu kavratmak
Yurt savunmasının ve bu uğurda her türlü mal ve can fedakârlığının kutsallığı hakkında güçlü ve içten inanç vermek
Bunun içinde zengin tarihimizden geniş örnekler göstermek
Başta Türk büyükleri olmak üzere, milletlerin ve insanlığa hizmet etmiş büyük devlet, bilim ve fikir adamlarının hayatlarını ve hizmetlerini uyulmaya değer örnekler olarak takdir ettirmek; özellikle, Atatürk'ün Türk Milleti ve bütün dünya için açtığı geniş ufukları tebarüz ettirmek

(MEB, 1969)

Yukarıda verilen amaçlardan anlaşılacağı gibi beş amaç tarih ders ile ilgilidir. Herhangi bir özel genel ayrımı yapılmadan doğrudan verilmiştir.

1998 programında amaçlar dört ana başlık altında verilmiştir. Bu başlıklar; “Vatandaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden”, “Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden”, “Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yetenekleri Yönünden” ve “Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden” verilmiştir. Bu başlıklar 34 amaçtan oluşmaktadır. Aşağıdaki Tablo 8’de program içerisinde yer alan tarih ile ilgili amaçlar verilmiştir:

Tablo 9. 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları

Amaçlar
Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesindeki onurlu geçmişini ve yerine insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanır.
Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır, tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkların tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.
Türk inkılabının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye’nin refah ve mutluluğuna, ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk inkılabının değerlerine bağlı ve bunları her zaman koruyan hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.

Amaçlar

Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlığa Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarında "milli kültürümüzü çağdaş uygarlıklar seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her türlü fedakârlığı göze alabilme bilinci kazanırlar.

Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.

Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

(MEB, 1998)

Yukarıda verilen amaçlarda görüldüğü gibi altı amaç, tarih dersi ile ilgilidir. Bu altı amacın beş tanesi "Vatandaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden" verilmiştir. "Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar" amacı ise "Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yetenekleri Yönünden" başlığı altında verilmiştir.

2005 programında amaçlar, özel ve genel amaçlar ekseninde verilmiştir. 12 özel amaç 17 genel amaç mevcuttur. Aşağıda Tablo 10'da program içerisinde yer alan tarih ile ilgili genel amaçlar verilmiştir.

Tablo 10. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları

Amaçlar

Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

(MEB, 2005)

Yukarıda verilen amaçlardan anlaşıldığı gibi üç amaç tarih dersi ile ilgilidir. Bu üç amaç genel amaçlar içerisinde verilmiştir.

2018 programında amaçlar; özel amaçlar başlığı altında verilmiştir. 18 tane özel amaç belirtilmiştir. Aşağıdaki Tablo 10'da program içerisinde yer alan tarihle ilgili özel amaçlar verilmiştir.

Tablo 11. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tarih Bağlamındaki Amaçları

Amaçlar
Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri
Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları.

(MEB, 2018)

Yukarıda verilen amaçlardan anlaşılacağı gibi iki amaç tarih dersi ile ilgilidir. Bu amaçlar programda özel amaçlar başlığı altında verilmiştir.

Yukarıda dört programın amaçları tarih özelinde verilmiştir. 1969 programı beş amaç, 1998 programı altı amaç, 2005 programı üç amaç ve 2018 programı iki amaç ile tarih dersine yer vermiştir. 69 ve 98 programlarının daha fazla yer verilen tarih amaçlarının 2005 sonrası dönemde azalmaya başladığını görülmektedir.

2005 döneminde değişen programın felsefesi amaçların sınırlandırmasındaki temel noktalar arasında yer almaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımın ezberci sistemden öğrencinin merkezde olduğu ve anlayarak öğrendiği bir yapıya geçişi sağlamasıyla bütüncül bir bakış açısı gerekli olmuştur (Sağlam & Başkan İşler, 2022).

2005 yılı öncesi yayınlanan programların amaç ve felsefelerinde büyük bir değişme söz konusu olmadığı görülmektedir. 2005 sonrasında ise disiplinlerarası yaklaşımın arttığı amaçlar incelendiğinde anlaşılmaktadır. 2018 programı ise dersin disiplinlerarası yaklaşımla işlenmesi gerektiğini açıkça belirtir (MEB, 2018).

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmanın dördüncü alt problemi “Yayınlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında tarih kazanımlarının yıllar içindeki ağırlığı değişmiş midir?” sorusundan oluşmaktadır. Bu soruya cevap aramak için her sınıf kademesi kendi içerisinde değerlendirilmiştir.

4.4.1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları

1969 SBDÖP kazanımlara üniteler içerisinde açıklamalar şeklinde yer vermiştir. 1969 yılı programının 6. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki açıklamalar, aşağıda Tablo 12, 13 ve 14’te verilmiştir.

Tablo 12. 6. Sınıf Yurdumuzda Bizden Önce Kim Yaşadı Ünitesi Açıklamaları

Konular	Açıklamalar
Tarih Öncesinde Anadolu	✓ Eski Taş Çağı’nda (Paleolitik, Yontma Taş Çağı) yaşam şartları (daha önemli ve serin bir iklim, dağlarda buzullar, bugünkü tuzlu göllerin o çağdaki durumları, daha geniş ormanlar ve daha gür bir bitki örtüsü, o çağda yaşayan bazı hayvanların özellikleri), çağda yaşayış (avcılık toplayıcılık) ve kalıntıları (kalıntıların bulunduğu yerlerden örnekler) ✓ Yeni Taş Çağı (Neolitik, Cilalı Taş Çağı). İlk ziraat hayatı ve yerleşme yerleri (Türkiye’de o çağ kalıntılarının bulunduğu yerlerden örnekler) Türkiye’de Maden Çağı ve kalıntıları, o çağda hayat (kalıntıların bulunduğu yerlerden örnek) ✓ Anadolu’nun tarih öncesi kültürleri (bir okuma parçası)
Anadolu’nun Tarih Çağına Giriş ve Mezopotamya ile Münasebeti	✓ Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri, Mezopotamya’da kimler nasıl yaşadı? (Mezopotamya ve Mezopotamyalıların insanlığa bıraktığı miraslar) Sümerler; menşeleri, ana yurttan (İç Asya) coğrafya şartları, göçlerin sebepleri, Türk uygarlığının eskiliği ✓ Hun İmparatorluğunun siyasi tarihi ve uygarlığı (Oğuz Destanı; bir okuma parçası)

Konular	Açıklamalar
Anadolu'da Hititler	✓ Hitit Devleti'nin kurulması, genişlemesi ve yıkılması (özellikle Kadeş Savaşı üzerinde durulacak ve bu münasebetle Mısır uygarlığı hakkında kısa bilgi verilecek). Doğu Akdeniz ülkelerinin coğrafyası ve uygarlığı hakkında bir okuma parçası (Bu parçada özellikle Fenike alfabesi ile İbranilerin dinlerine değinilecektir.) ✓ Hitit Uygarlığı (Devlet örgütü, dil, din, yazı, sanat, savaş araç gereçleri vb.)
Urartular, Frikyahılar ve Lidyalılar	✓ (Bunların sadece uygarlıkları üzerinde durulacaktır.)
Batı Anadolu ve Ege Uygarlıkları	✓ Ege Denizi ve Ege adaları ile Ege Denizi'ni kuşatan topraklar ve Balkan Yarımadası'nda coğrafya şartları Ege havzasında uygarlıklar (Bir okuma parçası) Dorların Yunanistan'a gelişleri Isparta ve Atina şehir devletleri (bu arada kısa Pers savaşları) Yunanistan'da demokrasi, din, dil, edebiyat, spor ve güzel sanatlar (Perikles Devri hakkında bir okuma parçası)
Anadolu'da Perslerle Makedonyalıların Mücadelesi	✓ (Bir okuma parçası) Bergama kültürü (kısaca)

Yukarıda Tablo 12'de 1969 yılına ait 6. sınıf "Yurdumuzda Bizden Önce Kim Yaşadı" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 13. 6. Sınıf Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu Ünitesi Açıklamaları

Açıklamalar
✓ Apenin ve İber yarımadaaları ile Atlas ülkelerinin coğrafya şartları ✓ Apenin Yarımadası'nın ilk ahalisi, Etrüsklerin Batı Anadolu ile ilişkileri, yarımadaaya yerleşmeleri, Roma'nın kuruluşu ve krallık devri (bir okuma parçası). Roma'nın Cumhuriyet Devri, (Roma'nın genişlemesi kısaca belirtilecektir.) Roma'nın İmparatorluk Devri (Ogüst Devri) açıklanacak; imparator sülalesi üzerinde durulmayacaktır. ✓ Hristiyanlığın doğuşu, yayılması ve Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi (kısaca) ✓ Avrupa'da Hun İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu'nun yıkılması

Açıklamalar

- ✓ Roma Uygarlığı (Devlet örgütü, toplum hayatı, hukuk, din, güzel sanatlar hakkında kısaca bilgi. Anadolu’da Romalılardan kalma eserler üzerinde durulacaktır.)

Tablo 13’te 1969 yılına ait 6. sınıf “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu” ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 14. 6. Sınıf Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu Ünitesi Açıklamaları

Açıklamalar

A. Orta Çağ’da, Avrupa’da sosyal, dini ve ekonomik durum (kısaca), Derebeylik (bir okuma parçası)

B. İslamlığın doğuşuna kadar Doğu Roma İmparatorluğu’na toplu bakış (İstanbul’un kuruluşu ve coğrafya yerinin önemi üzerinde Marmara Bölgesinde yer alan bir okuma parçası), yurdumuzda Doğu Roma (Bizans) Devri’nden kalmış eserler, özellikle Ayasofya ve Kariye

Tablo 14’te 1969 yılına ait 6. sınıf “Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu” ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

1998 SBDÖP kazanımlar her ünite içinde özel amaçlar başlığı altında verilmiştir. 1998 yılı programının 6. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki açıklamalar; aşağıda Tablo 15, 16 ve 17’de verilmiştir.

Tablo 15. 6. Sınıf Türkiye Tarihi Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “Türkiye Tarihi” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
 2. Türklerin Anadolu’yu yurt edinmeleri ile ilgili olgular bilgisi
 3. Türklerin Anadolu’yu yurt edinmeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
 4. Malazgirt Meydan Savaşı’nın önemini açıklayabilme
 5. Anadolu’da kurulan ilk Türk devletlerini tanıyabilme
 6. Anadolu’da kurulan ilk Türk devletlerinin Türk tarihi açısından önemini kavrayabilme
 7. Anadolu Selçuklu Devleti ile ilgili olgular bilgisi
 8. Anadolu Selçuklu Devleti ile ilgili olguları açıklayabilme
 9. Anadolu Türk beyliklerini tanıyabilme
 10. Anadolu Türk beyliklerinin Türk tarihi açısından önemini kavrayabilme
 11. Anadolu Selçuklu ve Türk beylikleri dönemi denizciliğin özellikleri bilgisi
 12. Anadolu Selçuklu Dönemindeki kültür ve uygarlık özellikleri bilgisi
-

Özel Amaçlar

13. Beylikler Dönemindeki kültür ve uygarlık özellikleri bilgisi

14. “Türkiye Tarihi” ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Yukarıda Tablo 15’te 1998 yılına ait 6. sınıf “Türkiye Tarihi” ünitesinin özel amaçlar kısmına yer verilmiştir.

Tablo 16. 6. Sınıf Moğollar ve Diğer Türk Devletleri Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “Moğollar ve Diğer Türk Devletleri” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi

2. Moğollar ve diğer Türk devletleri ile ilgili olgular bilgisi

3. Moğollar ve diğer Türk devletleri ile ilgili olguları açıklayabilme

4. Moğol yayılmacılığının Anadolu’nun Türkleşmesi üzerindeki etkilerini kavrayabilme

5. Moğollar ve diğer Türk devletlerindeki kültür ve uygarlık özellikleri bilgisi

6. Moğollar ve diğer Türk devletleri ile ilgili haritaları okuyabilme

Tablo 16’da 1998 yılına ait 6. sınıf “Moğollar ve Diğer Türk Devletleri” ünitesinin özel amaçlar bölümüne yer verilmiştir.

Tablo 17. 6. Sınıf Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi

2. Osmanlı Devleti’nin kurulduğu sırada Anadolu’nun durumu bilgisi

3. Osmanlı Devleti’nin kurulduğu sırada Balkanlar’ın durumu bilgisi

4. Osmanlıların Anadolu’ya gelişi ile ilgili olgular bilgisi

5. Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile ilgili olgular bilgisi

6. Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile ilgili olguları açıklayabilme

7. Balkanlar’da ilerleme ile ilgili olgular bilgisi

8. Balkanlar’da ilerleme ile ilgili olguları açıklayabilme

9. Osmanlı Devleti ile Anadolu Türk Beylikleri arasındaki ilişkiyi kavrayabilme

10. Ankara Savaşı ile ilgili olgular bilgisi

11. Ankara Savaşı ile ilgili olguları açıklayabilme

12. Balkanlardaki gelişmeler ile ilgili olgular bilgisi

13. Balkanlardaki gelişmeler ile ilgili olguları açıklayabilme

14. “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Tablo 17’de 1998 yılına ait 6. sınıf “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” ünitesinin özel amaçlar bölümüne yer verilmiştir.

2005 SBDÖP her ünite için bir öğrenme alanı oluşturmuş ve daha önce özel amaç ya da açıklama şeklinde verilen kazanımlar bu programla birlikte kazanım ismini almıştır. 2005 yılı programının 6. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki kazanımlar; aşağıda Tablo 18 ve 19’da verilmiştir.

Tablo 18. 6. Sınıf Yeryüzünde Yaşam Ünitesi Kazanımları

Kazanımlar
Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.
Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder

Tablo 18’de 2005 yılına ait 6. sınıf “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin kazanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 19. 6. Sınıf İpek Yolunda Türkler Ünitesi Kazanımları

Kazanımlar
Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.
Günümüz Türk Silahlı Kuvvetlerini ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek Türk Silahlı kuvvetlerinin önemini ve görevini kavrar
İpek Yolu’nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.
Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet’in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler.
Türklerin İslamiyet’i kabulleriyle birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.
Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatlarından yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.
Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarını kanıtlar gösterir.

Tablo 19’de 2005 yılına ait 6. sınıf “İpek Yolunda Türkler” ünitesinin kazanımlarına yer verilmiştir.

2018 SBDÖP ünite başlıklarını çıkarmış ve sadece öğrenme alanları başlığı altında konular ve kazanımlar verilmiştir. 2018 yılı programının 6. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki kazanımlar, aşağıda Tablo 20’de verilmiştir:

Tablo 20. 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

Kazanımlar
Bu öğrenme alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılık değeriyle zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.
SB.6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur. (Destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanır.)
SB.6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.
SB.6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleriyle birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.
SB.6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder. (Türkiye Selçukluları Dönemi’nde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlerin Anadolu’nun yurt edilme süreci üzerindeki etkisine vurgu yapılır.)
SB.6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar. (Tarihî İpek ve Baharat yolları, ilgili haritalar üzerinden ele alınır.)

Tablo 20’de 2018 yılına ait 6. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan kazanımlara yer verilmiştir.

Yukarıda yıllar içerisinde yayınlanan dört programın 6. Sınıf dersi tarih üniteleri kapsamındaki kazanımları verilmiştir.

1969 programı incelendiğinde 6 ünite 136 açıklamaya yer verildiği görülmüştür. Tarih konuları ile ilgili 3 ünite içerisinde 18 tane açıklamaya yer verildiği görülmektedir. Bu açıklamalardan 11 tanesi dördüncü ünite olan “Yurdumuzda Bizden Önce Kimler, Nasıl Yaşamışlardı?” başlığına aittir. Diğer 5 kazanım beşinci ünite olan “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu” başlığına aitken son 2 kazanımda altıncı ünite olan “Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu” başlığına aittir.

1998 programı incelendiğinde 6 ünite 107 özel amaca yer verildiği görülmüştür. Tarih konuları ile ilgili 3 ünite içerisinde 34 tane özel amaca yer verildiği görülmektedir. Bu özel

amaçlardan 14 tanesi üçüncü ünite olan “Türkiye Tarihi” başlığına aittir. Diğer 6 özel amaç “Moğollar ve Diğer Türk Devletleri” başlığına aitken son 14 özel amaç “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” başlığına aittir.

2005 programı incelendiğinde 7 ünite 43 kazanıma yer verildiği görülmüştür. Tarih konuları ile ilgili 2 ünite 11 kazanıma yer verilmiştir. Bu kazanımlardan 2 tanesi ikinci ünite olan “Yeryüzünde Yaşam” başlığı altında verilirken kalan 9 kazanım üçüncü ünite olan “İpek Yolunda Türkler” başlığında verilmiştir.

2018 programı incelendiğinde ise 7 öğrenme alanında 34 kazanıma yer verilmiştir. Tarih ile ilgili konular “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde 5 kazanım olarak verilmiştir.

Bütün bu inceleme sonucunda öğretim programlarında tarih kazanımlarının yıllar içerisindeki ağırlığının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.4.2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları

1969 SBDÖP kazanımlara üniteler içerisinde açıklamalar şeklinde yer vermiştir. 1969 yılı programının 7. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki açıklamalar; aşağıda Tablo 21, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27’de verilmiştir.

Tablo 21. 7. Sınıf Orta Çağ’da İslamıktan Önce Başlıca Türk Devletleri ve Uygarlıkları Ünitesi Açıklamaları

Açıklamalar
✓ Göktürk, Kutluk ve Uygur devletlerinin kuruluşu, genişlemesi ve parçalanması (Türk adının tarih safhasına çıkması ve Ergenekon Destanı; Bir okuma parçası); bu devletlerde devlet örgütü, ordu, din, dil, yazı ve edebiyat, kültür ve sanat (Göç Destanı VIII-XI. Yüzyıllar arasında Karadeniz’in kuzeyinden Avrupa’ya yürüten Türklerle Madra ve Piliska yazıları hakkında birer okuma parçası).

Tablo 21’de 1969 yılına ait 7. sınıf “Orta Çağ’da İslamıktan Önce Başlıca Türk Devletleri ve Uygarlıkları” ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 22. 7. Sınıf İslamlık Nerde ve Nasıl Doğdu, Nerelere ve Nasıl Yayıldı? Ünitesi Açıklamaları

Açıklamalar
✓ Arabistan ve Kuzey Afrika’nın tabii coğrafyası, İslamıktan önce Arap yarımadası sosyal durum, Hz. Muhammed’in savaşları, Dört Halife Devri, Hz. Ebubekir ve Ömer, Ömer zamanlarında İslamlığın güçlenmesi ve Arap yarımadasının dışına

Açıklamalar
yayıllışı, Müslümanlar arasında siyasi anlaşmazlıklar (Hz. Osman ve Ali zamanlarındaki anlaşmazlıklar kısaca)
✓ Emeviler Devri: Devletin kuruluşu (kısaca), Kuzey Afrika'nın ve İspanya'nın fethi, Türk illerinin istilası (Türk-Arap mücadelesi, bir okuma parçası)
✓ Abbasiler Devri: Devletin kuruluşu. Harun Reşit. Memun ve Mutasım devirleri (Türklerin Abbasi İmparatorluğu tarihinde ve İslam uygarlığında oynadıkları rol hakkında bir okuma parçası)
✓ Endülüs Emevi Devleti'nin kuruluşu, yükselişi ve yıkılışı (kısaca); Endülüs Emevi Devleti'nin uygarlığı ve bu uygarlığın Avrupa üzerindeki etkileri. Bir okuma parçasıyla açıklanacak.

Tablo 22'de 1969 yılına ait 7. sınıf "İslamlık Nerde ve Nasıl Doğdu, Nerelere ve Nasıl Yayıldı?" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 23. 7. Sınıf Müslüman Türk Devletleri Ünitesi Açıklamaları

Açıklamalar
✓ A. Karahanlılar ve Gazneliler'in Türk kültürüne hizmetleri (Kutadgu Bilig hakkında bir okuma parçası)
✓ B. Büyük Selçuklu İmparatorluğu ve yayılışı alanının coğrafyası, Oğuzlar ve devletin kuruluşu, Tuğrul ve Alparslan zamanları, Alparslan'ının hayatı ve Malazgirt Savaşı, (Ayrıca bir okuma parçası ile belirtilecek.) Melikşah Devri ve İmparatorluğu'nun parçalanması
✓ Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda devlet örgütü, ordu, dil ve edebiyat, bilim ve güzel sanatlar, sosyal ve ekonomik durum

Tablo 23'te 1969 yılına ait 7. sınıf "Müslüman Türk Devletleri" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 24. 7. Sınıf Onuncu Yüzyıldan Sonra Anadolu Ünitesi Açıklamaları

Konular	Açıklamalar
A. Anadolu Selçuklu Devleti	✓ Devletin kuruluşu, Haçlı Seferleri (bu savaşlar sebep sonuçları ile bir okuma parçası içerisinde verilecek, bu okuma parçasında önemli şahsiyetler üzerinde durulacak ve haçlı seferlerinin Avrupa'daki etkileri belirtilecektir.) Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yükseliş Devri, Moğol İstilasası ve Anadolu Selçuklu devletinin

Konular	Açıklamalar
A. Anadolu Selçuklu Devleti	yıkılışı. Anadolu Selçuklu uygarlığı hakkında geniş bilgi verilecek. ✓ Anadolu beylikleri (Adları ve yerleri verilecek, okulun çevresinde kurulanlar üzerinde durulacaktır.) ve Beylikler Devri'ndeki Anadolu Türk Uygarlığı
B. Osmanlılar	✓ Balkan Yarımadası'nın tabii coğrafyası ile Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasındaki siyasi durum(kısaca) ✓ Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri, Edirne'nin alınması, Sırp sındığı ve Kosova savaşları, (Murat Hüdavendigar'ın ölümü bir okuma parçası ile verilecektir. ✓ Yıldırım Beyazıt ve Anadolu'da Türk birliğinin sağlanma gayretleri Bizans'la mücadele. Haçlıların tecavüzü ve Niğbolu Savaşı, Ankara Savaşı'nın sebepleri ve oluşu, sonucu Fetret Devri (Timur hakkında bir okuma parçası) ✓ Çelebi Sultan Mehmet ve Osmanlı Devleti'nin yeniden kurulması ✓ İkinci Murat Devri, Varna ve İkinci Kosova savaşları ✓ Kuruluş Devri'nde padişah, veziriazam, divan, memleket idaresi, ordu, dil, edebiyat, güzel sanatlar, sosyal ve ekonomik durum

Tablo 24'te 1969 yılına ait 7. sınıf "Onuncu Yüzyıldan Sonra Anadolu" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 25. 7. Sınıf Ünitesi Yeni Bir Çağ Başlıyor Ünitesi Açıklamaları

Konular	Açıklamalar
A. Avrupa Kıtasına Toplu Bir Bakış	✓ (Kısaca tabii coğrafya)
B. Yeni Çağ Başında Avrupa	✓ Bilim ve teknikte ilerlemeler, büyük coğrafya keşifleri ve amaçları (Kristof Kolomb, Macellan ve Vasco da Gama'nın seyahatleri, bir okuma parçası içinde verilecek),

Konular	Açıklamalar
B. Yeni Çağ Başında Avrupa	bir okuma parçası içinde verilecek), Amerika kıtalarının tabii coğrafyası, Amerika yerlileri ve iki kıtanın sömürgeleştirilmesi, Rönesans ve sonuçları, Reform'un anlamı, sebep ve sonuçları (kısaca)

Tablo 25'te 1969 yılına ait 7. sınıf "Yeni Bir Çağ Başlıyor" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 26. 7. Sınıf Osmanlıların Yükselme Devri Ünitesi Açıklamaları

Açıklamalar
✓ A. Fatih Sultan Mehmet'in Cenevizlilerle, İsfendiyoğulları, Trabzon Rum İmparatorluğu, Karamanoğulları Beyliği, Akkoyunlular, Dulkadiroğulları ve Memluklerle ilişkileri, Rumeli'de fetihleri, Ege'de, Akdeniz'de ve Karadeniz'de aldığı yerler, Fatih Sultan Mehmet'in kişiliği, devri (bir okuma parçası)
✓ B. İkinci Beyazıt'ın Killi ve Akerman seferleri: Memluklülerle ve Venediklilerle yapılan savaşlar (kısaca), İkinci Beyazıt-Cem anlaşmazlığı (okuma parçası)
✓ C. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı-İran, Osmanlı-Memluk ilişkileri ve bu devletlerle yapılan savaşların sebep ve sonuçları
✓ D. Kanuni Sultan Süleyman Devri'nde Avrupa devletleriyle ilişkiler, Belgrad ve Macaristan'ın fethi, Birinci Viyana kuşatması, Osmanlı-Fransız ilişkileri, kapitülasyonlar (mektuplaşmalarla ilgili okuma parçası), Osmanlı-İran ilişkileri (Bağdat'ın alınması, Amasya Antlaşması), denizlerde genişleme, Rodos'un fethi, Preveze Savaşı (Barbaros'un hayatı ve diğer önemli Türk kaptanları hakkında bir okuma parçası), Hint Seferlerinin sebep ve sonuçları
✓ E. Sokullu Devri: Kıbrıs'ın Fethi ve İnebahtı Deniz Savaşı. Sokullu'nun iç ve dış politikası
✓ Yükseliş Devri'nde Osmanlı uygarlığı: Padişahlar, saraylar, sadrazam, divanı hümayun, divan üyeleri ve görevleri, memleket yönetimi; merkeze bağlı iller, imtiyazlı eyaletler, toprak yönetimi (has, tımar, zeamet). Osmanlı ordusu; kapı kulu askerleri, tımarlı sipahiler, yardımcı kuvvetler (akıncılarla ilgili bir okuma parçası); XV ve XVI. yüzyıllarda Osmanlılarda bilim (başlıca Türk bilginleri, bir okuma parçası); dil ve edebiyat, güzel sanatlar (Mimar Sinan hakkında bir okuma parçası); XV ve XVI. yüzyıllarda Osmanlılarda ekonomik hayat (tarım, ticaret, sanat ve Osmanlı devletinin gelir kaynakları)

Tablo 26'da 1969 yılına ait 7. sınıf "Osmanlıların Yükselme Devri" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 27. 7. Sınıf Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama ve Gerileme Devirleri (1579-

Konular	Açıklamalar
A. Duraklama Devri (1579-1699)	✓ İç ve dış sebepler, iç ayaklanmalar. Siyasi olaylar: Osmanlı-İran Savaşları, Osmanlı-Venedik ilişkileri (Kanije Kuşatması, bir okuma parçası). Islahat hareketleri: Genç Osman, IV. Murat ve Köprülüler (Genç Osman, bir okuma parçasıyla). II. Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması
B. Gerileme Devri (1699-1792)	✓ Bir devrin siyasi olayları (Osmanlı-Rus, Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-Fransız ilişkileri üzerinde durulacak; Osmanlı- Venedik ve Osmanlı-İran ilişkilerine kısaca değinilecektir). Islahat hareketleri (Lale Devri, I. Mahmut, III. Mustafa, I. Abdülhamit ve II. Selim Devirleri). Osmanlı-Avusturya Savaşları, Osmanlı-Lehistan ilişkileri

Tablo 27’de 1969 yılına ait 7. sınıf “Osmanlı İmparatorluğu’nun Duraklama ve Gerileme Devirleri (1579-1699, 1699-1792)” ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

1998 SBDÖP kazanımlara, üniteler içerisinde özel amaçlar başlığı altında yer vermiştir. 1998 yılı programının 7. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki özel amaçlar; aşağıda Tablo 28, 29, 30,31 ve 32’de verilmiştir.

Tablo 28. 7. Sınıf İstanbul’un Fethi ve Sonrası Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar
1. “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. İstanbul’un Fethi ile ilgili olgular bilgisi
3. İstanbul’un Fethi ile ilgili olguları açıklayabilme
4. Osmanlı Devleti’nin Batı’daki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
5. Osmanlı Devleti’nin Batı’daki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
6. Osmanlı Devleti’nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
7. Osmanlı Devleti’nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
8. Osmanlı Devleti’nin doğudaki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
9. Osmanlı Devleti’nin doğudaki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme

Özel Amaçlar

10. Batıda, doğuda ve denizlerdeki gelişmelerde Osmanlı padişahlarının rolünü açıklayabilme

11. “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Tablo 28’de 1998 yılına ait 7. sınıf “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinin özel amaçlarına yer verilmiştir.

Tablo 29. 7. Sınıf Avrupa’da Yenilikler Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “Avrupa’da Yenilikler” ünitesinde geçen kavramaların anlam bilgisi

2. Avrupa’da Yeniliklerle ilgili olgular bilgisi

3. Avrupa’da Yeniliklerle ilgili olguları açıklayabilme

4. Avrupa’da Yeniliklerin önemini kavrayabilme

5. Avrupa’da Yeniliklerin yapıldığı ülkeleri harita üzerinde gösterebilme

Tablo 29’da 1998 yılına ait 7. sınıf “Avrupa’da Yenilikler” ünitesinin özel amaçlarına yer verilmiştir.

Tablo 30. 7. Sınıf 17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesinde geçen kavramaların anlam bilgisi

2. 17. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olgular bilgisi

3. 17. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olguları açıklayabilme

4. 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olgular bilgisi

5. 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olguları açıklayabilme

6. Yenileşme hareketleri ile ilgili temel olgular bilgisi

7. Yenileşme hareketleri ile ilgili temel olguları açıklayabilme

8. “17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Tablo 30’da 1998 yılına ait 7. sınıf “17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesinin özel amaçlarına yer verilmiştir.

Tablo 31. 7. Sınıf 19. Ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesinde geçen kavramaların anlam bilgisi

2. Fransız İhtilali ile ilgili olgular bilgisi

Özel Amaçlar

3. Fransız İhtilali ile ilgili olguları açıklayabilme
4. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olgular bilgisi
5. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olguları açıklayabilme
6. 19. yüzyılda yenileşme ve demokratikleşme çabaları ile ilgili olgular bilgisi
7. 19. yüzyılda yenileşme ve demokratikleşme çabaları ile ilgili olguları açıklayabilme
8. 20. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olgular bilgisi
9. 20. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilgili temel olguları açıklayabilme
10. “19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Tablo 31’de 1998 yılına ait 7. sınıf “19. Ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesinin özel amaçlarına yer verilmiştir.

Tablo 32. 7. Sınıf Osmanlı Kültür ve Uygarlığı Ünitesi Özel Amaçları

Özel Amaçlar

1. “Osmanlı Kültür ve Uygarlığı” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Osmanlılarda devlet yönetiminin özellikleri bilgisi
3. Osmanlılarda hukuk ile sosyal ve ekonomik hayatın özellikleri bilgisi
4. Osmanlılarda eğitim, öğretim, bilim ve sanatın özellikleri bilgisi

Tablo 32’de 1998 yılına ait 7. sınıf “Osmanlı Kültür ve Uygarlığı” ünitesinin özel amaçlarına yer verilmiştir.

2005 SBDÖP öğrenme alanları içerisinde kazanımlara yer verilmiştir. 2005 yılı programının 7. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki kazanımlar; aşağıda Tablo 33, 34 ve 35’te verilmiştir.

Tablo 33. 7. Sınıf Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi Kazanımları

Kazanımlar

1. Türkiye Selçuklular Dönemi’nde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.
 2. Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.
 3. Osmanlı Devleti’nin fethi ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.
 4. Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.
-

Kazanımlar

5. Şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.

6. Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder

7. Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.

8. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

Tablo 33'te 2005 yılına ait 7. sınıf "Türk Tarihine Yolculuk" ünitesinin kazanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 34. 7. Sınıf Zaman İçinde Bilim Ünitesi Kazanımları

Kazanımlar

1. İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarını örnekler verir.

2. Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.

Tablo 34'te 2005 yılına ait 7. sınıf "Zaman İçinde Bilim" ünitesinin kazanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 35. 7. Sınıf Ülkeler Arası Köprüler Ünitesi Kazanımları

Kazanımlar

1. 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.

Tablo 35'te 2005 yılına ait 7. sınıf "Ülkeler Arası Köprüler" ünitesinin kazanımlarına yer verilmiştir.

2018 SBDÖP öğrenme alanları başlığı altında konular ve kazanımlar verilmiştir. 2018 yılı programının 7. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki kazanımlar; aşağıda Tablo 36, 37 ve 38'de verilmiştir.

Tablo 36. 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

Kazanımlar

Bu öğrenme alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılık ve estetik gibi değerlerle kanıt kullanma becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.

Kazanımlar

SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.

(Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemde devletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır.)

(Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.)

SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.

(Gaza ve cihat anlayışı, istimâlet politikası, millet sistemi üzerinde durulur.)

SB.7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.

(Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılâbı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir.)

SB.7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

(Yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklerle yer verilir.)

Tablo 36'da 2005 yılına ait 7. sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanında bulunan kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 37. 7. Sınıf Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımları

Kazanımlar

SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.

(Türk-İslam medeniyetinin bilimsel alanda ulaştığı seviyeye vurgu yapılır. El-Harezmi, Fârâbi, İbn-i Sina,

El-Cezerî, İbn-i Haldûn, Ali Kuşçu, el-Hâzinî, Piri Reis ve Kâtip Çelebi gibi bilim insanlarına ve bunların çalışmalarına değinilir.)

Tablo 37'da 2005 yılına ait 7. sınıf "Bilim Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında bulunan kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 38. 7. Sınıf Etkili Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımları

Kazanımlar

SB.7.6.2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.

(TBMM'nin açılması, Cumhuriyet'in ilanı ve çok partili hayata geçiş denemeleri kısaca ele alınır.)

Tablo 38’da 2005 yılan ait 7. sınıf “Etkili Vatandaşlık” öğrenme alanında bulunan kazanımlara yer verilmiştir.

Yukarıda yıllar içerisinde yayınlanan dört programın 7. sınıf dersi tarih üniteleri kapsamındaki kazanımları verilmiştir.

1969 yılı 7. sınıf öğretim programları incelendiğinde 10 ünite içerisinde 61 açıklamaya yer verildiği görülmüştür. Tarih konularının verildiği 7 ünite içerisinde 28 açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklamalardan 1 tanesi birinci ünite olan “Orta Çağ’da İslamlıktan Önce Başlıca Türk Devletleri ve Uygarlıkları” başlığı içerisinde verilmiştir. 4 tane açıklama ikinci ünite olan “İslamlık Nerde ve Nasıl Doğdu, Nerelere ve Nasıl Yayıldı?” başlığı altında yer almıştır. 3 tane açıklama üçüncü ünite olan “Müslüman Türk Devletleri” başlığında verilmiştir. 10 tane açıklama dördüncü ünite olan “Onuncu Yüzyıldan Sonra Anadolu” başlığında verilmiştir. 2 tane beşinci “Yeni Bir Çağ Başlıyor” ünitesinde verilirken, 6 açıklama “Osmanlıların Yükselme Devri” ünitesinde ve 2 açıklama “Osmanlı İmparatorluğu’nun Duraklama ve Gerileme Devirleri (1579-1699, 1699-1792)” ünitesinde verilmiştir.

1998 yılı 7. sınıf öğretim programları incelendiğinde 7 ünite içerisinde 86 özel amaca yer verilmiştir. Tarih konularının verildiği 5 ünite içerisinde 38 özel amaca yer verilmiştir. Bu özel amaçlardan 11 tanesi “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesine aittir. 5 tanesi “Avrupa’da Yenilikler” ünitesi içerisinde yer alırken, 8 tanesi “17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesinde, 10 tanesi “19 ve 20 Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ünitesinde ve 4 tanesi de “Osmanlı Kültür ve Uygarlığı” ünitesi içerisinde yer almıştır.

2005 programı incelendiğinde 7 ünite içinde 39 kazanıma yer verilmiştir. Tarih konularının verildiği 3 ünite toplam 11 kazanıma yer verilmiştir. Bu kazanımlardan 8 tanesi ikinci ünite olan “Türk Tarihinde Yolculuk” başlığına aitken 2 tanesi dördüncü ünite “Zaman İçinde Bilim” başlığında, son 1 kazanımda 7. ünite olan “Ülkeler Arası Köprüler” başlığı altında verilmiştir.

2018 programı incelendiğinde ise 7 öğrenme alanı içerisinde 31 kazanıma yer verilmiştir. Tarih konularının verildiği 3 ünite toplam 7 kazanım yer almıştır. Bu kazanımlardan 5 tanesi ikinci öğrenme alanı olan “Kültür ve Miras” başlığında, 1 tanesi dördüncü öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” başlığında ve son 1 kazanımda 6. öğrenme alanı olan “Etkili Vatandaşlık” başlığında verilmiştir.

İncelenen öğretim programlardan elde edilen veriler doğrultusunda tarih kazanımlarının yıllar içerisindeki ağırlığının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.4.3. 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları

1969 SBDÖP kazanımlara üniteler içerisinde açıklamalar şeklinde yer vermiştir. 1969 yılı programının 8. sınıf tarih ünitelerinin içerisindeki açıklamalar; aşağıda Tablo 39 ve 40'ta verilmiştir

Tablo 39. 8. Sınıf XIX ve XX Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, İmparatorluğun Yıkılması ve Başlıca Dünya Olayları Ünitesi Açıklamaları

Konular	Açıklamalar
A. Islahatın Devamı ve Tanzimat Devri	✓ III. Selim'in ıslahatı ve buna karşı tepki, Kabakçı Mustafa Ayaklanması, Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olması ve ıslahat, İkinci Mahmut Devri'nde yapılan ıslahat (Alemdar'ın öldürülmesi, Vaka-i Hayriyye, bir okuma parçası). Tanzimat: Mustafa Reşit Paşa ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu, Tanzimat'ın getirdiği yenilikler
B. Siyasi Olaylar	✓ Osmanlı-Fransız İlişkileri (XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren), Viyana Kongresi ve sonuçları (Alman ve İtalyan birliklerin kurulması; bir okuma parçası), Osmanlı-Rus, Osmanlı-İngiliz ilişkileri; Sırp ve Yunan ayaklanmaları, Kavalalı Mehmet Ali Paşa Ayaklanması ve Boğazlar, Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması
C. I. Meşrutiyet Devri	✓ Birinci Meşrutiyet'in ilanı (Kanunuesasi ve Mithat Paşa, bir okuma parçası), Osmanlı-Rus Savaşı, Ayastefanos ve Berlin antlaşmaları, İkinci Abdülhamid'in yönetimi ve bu yönetime karşı tepkiler.

Konular	Açıklamalar
D. II. Meşrutiyet Devri	✓ II. Meşrutiyet'in ilanı ve 31 Mart Olayı, İtalya (Trablusgarp), Balkan Savaşları ve sonuçları, I. Dünya Savaşı'nın (1914-1918) sebepleri, oluşu; Osmanlı Devleti'nin bu savaşa girmesi ve savaştığı cepheler, Mondros Mütarekesi ve uygulanması.

Tablo 39'da 1969 yılına ait 8. sınıf "XIX ve XX Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, İmparatorluğun Yıkılması ve Başlıca Dünya Olayları" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 40. 8. Sınıf Yeni Türkiye Devletinin Kurulması Ünitesi Açıklamaları

Konular	Açıklamalar
A. Kuruluş Savaşı	✓ Türk milletinin direnmeğe başlaması, yurdumuzda kurulan faydalı cemiyetler, İzmir'in işgali
	✓ Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı (1881-1938)
	✓ Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, Erzurum ve Sivas Kongreleri, Son Osmanlı Mebuslar Meclisi, Misak-ı Milli
	✓ İstanbul'un işgali ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması
	✓ İç ayaklanmalar, Sevr Antlaşması; Doğu Cephesi, Ermenilerin yenilgisi (antlaşmalar); Güney Cephesi ve Ankara İtilafnamesi, bu cepheye dair okuma parçaları; Batı Cephesi, I. İnönü Savaşı, Büyük Taarruz ve zafer, Mudanya Mütarekesi.
	✓ Saltanatın kaldırılması
	✓ Lozan Konferansı ve Lozan Antlaşması, kapitülasyonlar hakkında (bir okuma parçası).

Konular	Açıklamalar
B. Devrimlerimiz	✓ Cumhuriyet'in ilanı, halifeliğin kaldırılması, laikliğin ve medeni hukukun kabulü, hukuk ve kadın hakları, şapka, kıyafet, ölçü, takvim ve soyadı kanunları, ekonomi alanındaki gelişmeler ✓ II. Dünya Savaşı ve Türkiye ✓ Türkiye'de çok partili hayata geçiş ve demokratik gelişmeler, 27 Mayıs Devrimi, 1961 Anayasası ve özellikleri

Tablo 40'ta 1969 yılına ait 8. sınıf "Yeni Türkiye Devletinin Kurulması" ünitesinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Yukarıda 1969 programında yer alan 8. Sınıf tarih üniteleri kapsamındaki açıklamalara yer verilmiştir.

8. sınıf sosyal bilgiler dersinin sadece 1969 programında yer almasından dolayı programların tarih kazanımların açısından bir değerlendirilmesi yapılamamıştır.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmanın beşinci alt problemi "Öğretim programlarında belirtilen ünitelerdeki tarih konularının içeriğinde bir değişme söz konusu olmuş mudur?" sorusundan oluşmaktadır.

Öğretim programı içerisinde yer alan üniteler daha önce Tablo 3, 4 ve 5'te verilmiştir. Aşağıda Tablo 41'de programlar içerisindeki konu başlıkları verilmiştir.

Tablo 41. 1969, 1998, 2005 ve 2018 SBDÖP İçerisinde Yer Alan Konu Başlıkları

Sınıf	1969 SBDÖP	1998 SBDÖP	2005 SBDÖP	2018 SBDÖP
6. Sınıf	IV. Ünite: A. Tarih Öncesinde Anadolu B. Anadolu'nun Tarih Çağına Girişi ve Mezopotamya ile Münasebeti C. Anadolu'da Hititler	3. Ünite: A. Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinmesi, B. Anadolu Selçuklu Devleti C. Anadolu'da kurulan İlk Türk Beylikleri Ç. Anadolu .	2. Ünite: İlk yerleşimler ve ilk uygarlıklar 3. Ünite: 1. Orta Asya'da Kurulan İlk Türk Devletleri 2. İslamiyet'in Doğuşu 3. Türklerin İslamiyet'i Kabulü 4. Türklerin Anadolu'yu	2. Ünite: 1. Orta Asya'da Kurulan İlk Türk Devletleri 2. İslamiyet'in Doğuşu 3. Türklerin İslamiyet'i Kabulü 4. Türklerin Anadolu'yu

Sınıf	1969 SBDÖP	1998 SBDÖP	2005 SBDÖP	2018 SBDÖP
6. Sınıf	D. Urartular, Frikyalılar ve Lidyalılar E. Batı Anadolu ve Ege Uygarlıkları F. Anadolu’da Perslerle Makedonyalıların Mücadelesi V. Ünite: Apenin ve İber Yarımadası ve Atlas Ülkeleri, Apenin Yarımadasının İlk Ahalisi Hristiyanlığın Doğu ve Roma İmparatorluğunun Bölünmesi, Avrupa Hun İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğunun Yıkılması, Roma Uygarlığı VI. Ünite: A. Orta Çağ’da Avrupa B. İslamlığın Doğuşuna Kadar Doğu Roma İmparatorluğu’na Toplu Bir Bakış	Selçuklu ve Beylikler Dönemi Türk Denizciliği. D. Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Dönemi Kültür ve Uygarlık 4. Ünite: Ç. Moğollar ve Diğer Türk Devletleri 6. Ünite: Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu	İslamiyet’i Kabulü ve İlk Türk-İslam Devletleri.	Yurt Edinmesi 5. Ticaret Yolları
7. Sınıf	I. Ünite: İlk Türk Devletleri II. Ünite: İslam’ın Doğuşu ve Yayılışı III. Ünite: İlk Müslüman Türk Devletleri ve Büyük Selçuklu Devleti	II. Ünite: İstanbul’un Fethi ve Sonrası, Osmanlı’nın Batıda, Doğuda ve Denizlerdeki ilerlemesi	3. Ünite: Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu, Türk kültürü, Osmanlı-Avrupa ilişkisi,	2. Ünite: Osmanlı Devleti’nin Kuruluşundan Yükselişine, Avrupa’daki Gelişmeler, Osmanlı Yenileşme, Osmanlı’dan Kalan Eserler,

Sınıf	1969 SBDÖP	1998 SBDÖP	2005 SBDÖP	2018 SBDÖP
7. Sınıf	IV. Ünite: Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluş, İstanbul'un Fethine Uzanan Süreç V. Ünite: Avrupa'daki Gelişmeler, Rönesans ve Reform VI. Ünite: Osmanlı Devleti'nin Yükselişi VIII. Ünite: Osmanlı Devleti'nin Duraklama ve Gerileme Devirleri	III. Ünite: Buluşlar, Keşifler, Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Sanayi İnkılabı, IV. Ünite: 17 ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti V. Ünite: 19 ve 20. Yüzyılda Osmanlı Devleti, VI. Ünite: Devlet yönetimi, Hukuk, Ekonomi, Bilim, Sanat, Sosyal Hayat, Eğitim ve Öğretim	Osmanlı Yenilik Hareketleri, 4. Ünite: İlk Uygarlıkların Bilimsel Gelişmeleri, Türk İslam Bilginleri 7. Ünite: I. Dünya Savaşı	4. Ünite: Türk İslam bilginleri 6. Ünite: Cumhuriyetin İlanı ve Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri
8. Sınıf	II. Ünite: Islahatın Devamı ve Tanzimat Devri, Siyasi Olaylar, I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet III. Ünite: Kurtuluş Savaşı, Devrimlerimiz			

Tablo 41'de görüldüğü üzere 6. sınıf konuları 69 programında Tarih Öncesi Anadolu ile başlayıp Mezopotamya, Hititler, Urartular, Frikyalılar, Lidyalılar, Ege uygarlıkları ve Pers-Makedonya mücadelesi, Atlas ülkeleri, Roma İmparatorluğunun kuruluş aşamaları ve bölünmesi Hristiyanlık, Avrupa Hun imparatorluğu, Roma Uygarlığı ve Orta Çağ ile devam etmiştir. Ancak 98 programı ile bu işleyiş tamamen değişmiş bu konu başlıkları çıkarılmış.

2005 sonrası dönemde 98 programında 4 ve 5. sınıf düzeyinde verilen “İlk uygarlıklar, Orta Asya Türk tarihi ve İslam ve Türk-İslam Tarihi” tekrar 6. sınıf ünitelerine eklenmiştir. 2018 programında 2005 programına ek olarak “Türklerin Anadolu’yu Yurt Edinmesi” eklenirken, ilk uygarlıklar çıkarılmıştır.

7. sınıf konuları 69 programında ilk Türk Devletleri ile başlayan işleyiş, Halifeler Devri, Emeviler, Abbasiler, Endülüs Emevi Devleti, Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Osmanlı kuruluş, Avrupa’da gelişmeler, Osmanlı yükselme ve uygarlığı ile devam etmiştir. 98 programı ise Osmanlı yükselişten dağılmaya (I. Dünya Savaşı dâhil) kadar olan süreç, Avrupa yenilik hareketleri ve Osmanlı uygarlığı şeklinde bir işleyiş oluşturmuştur. 2005 programının işleyişi Türkiye Selçuklu Devleti ile başlamış Osmanlı ile devam etmiş Türk kültürünü incelemiş, Islahat hareketlerine yer verilmiş ve ek olarak ilk uygarlıkların bilimsel gelişmeleri ile Türk-İslam bilginleri ve I. Dünya Savaşı yer almıştır. Son olarak 2018 programında ise Osmanlı bir bütün içerisinde kuruluş, yükseliş ve yenileşme olarak verilmiş, Avrupa’daki gelişmeler ile Türk-İslam Bilginleri, Cumhuriyetin ilanı ve çok partili hayata geçiş verilmiştir. 2005’te verilen ilk uygarlıkların bilimsel gelişmeleri ve I. Dünya Savaşı’nın çıkarıldığı görülmektedir.

1969 yılında yer alan 8. Sınıf konuları yayınlanan diğer programlarda yer almamasından dolayı bir karşılaştırma yapılamamıştır.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi öğretim programları içerisinde yer alan tarih üniteleri, yıllar içerisinde içerik ve işleyişinde bazı değişimler meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu içerik değişimleri bir konu başlığının ya da ünitenin sınıf düzeyini değiştirilmesi olarak gerçekleştirilmiştir. Burada en önemli değişim 69 programındaki 6. sınıf ünitesi olan “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu ve Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu” ünitelerinin 98 programından tamamen çıkarılması olmuştur. Bu programın daha Türk tarihi odaklı bir yaklaşım sergilediğinin göstergesidir.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmanın altıncı alt problemi “Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programları ile ders kitapları arasında tarih içeriği doğrultusunda farklılık var mıdır?” sorusundan oluşmaktadır.

Bu soruya cevap aramak için daha önce Tablo 1’de verilen programlar ve Tablo 2’de verilen “Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi” ders kitapları incelenmiştir.

1969 programı ve 1971-1999 yılları arası yayınlanan kitaplar karşılaştırıldığında; kitaplar ve programın büyük ölçüde aynı çizgide olduğu söylenebilir. Ancak bazı noktalarda farklılıklar göstermişlerdir. Örnek verilecek olursa; 69 programı 6. sınıf konularını Yontma Taş Devri ile başlatırken 72 yılı 6. sınıf kitabı tarih öncesi dönem ile başlamıştır. Ayrıca yine bu kitapta programda verilmesi istenen okuma parçası verilmemiştir. 1972 yılı 7. sınıf kitabında Avarlar ve Hazarlar devletlerine de yer verirken program sadece Göktürk, Uygur ve Kutluk devletlerini vermiştir. Yine aynı kitapta Hint Deniz Seferleri verilmemiş oysa program verilmiştir; program Osmanlı-Leh ilişkilerini vermişken kitap bu başlığı işlememiştir. Yine aynı kitapta Islahat Fermanı verilirken program vermemiş, program 61 Anayasası'nın özelliklerini verirken kitap buna yer vermemiştir.

1973 yılı 6. sınıf kitabına bir önceki yıl verilmeyen okuma parçası eklenmiştir. 73 yılı 8. sınıf zararlı ve yararlı cemiyetleri birlikte verirken program sadece yararlı cemiyetleri vermiş, program genelgelere yer vermezken kitap vermiş, Ankara'nın başkent oluşu ve harf devrimini program vermemişken kitap işlemiş ve son olarak bir önceki kitapta yer almayan 61 Anayasası'nın özellikleri eklenmiştir.

Program ve ders kitabı arasındaki uçurumun en fazla olduğu yıl 1975 yılıdır. Birçok ünite eklenmiş, birçoğu da çıkarılmıştır. 6. sınıf programında yer alan “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu ile Orta Çağda Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu” ünitesi kitaptan çıkarılmış, program “Eski Taş Çağı” ile başlarken kitap “Buzul Devri” ile başlamış; kitap, ateşin bulunması üstünde dururken program buna yer vermemiş; programda verilen coğrafi bilgilere kitap yer vermemiştir. Ayrıca yine bu kitapta Kadeş Antlaşması ve Doğu Akdeniz uygarlıklarına yer verilmemiş, Yunan Uygarlığı ve Roma İmparatorluğu kısaca anlatılmış, daha önceki kitapta 7. sınıf konusu olan ilk Türk devletleri, İslam, Türk-İslam devletleri konusu bu kitapta verilmeye başlanmıştır.

1975 yılı değişiklikleri 7. sınıf kitaplarından ilk üç ünitenin çıkarılıp 6. sınıf ders kitabına eklenmesine neden olmuştur. Yine aynı kitapta; programdaki coğrafi bilgiler verilmemiş, daha önce 8. sınıf konusu olan Osmanlı'nın duraklaması ve gerilemesi son ünite olarak bu kitaba eklenmiştir. 75 yılının 8. sınıf ders kitabı ise programın verdiği ilk tarih ünitesi (I. Dünya Savaşı hariç) tamamen 7. sınıfa aktarılmış, programda yer almayan Osmanlı endüstrisi kitaba dâhil edilmiş ve Lozan Antlaşması verilmemiştir.

1976 yılı 6. sınıf ders kitaplarından programda yer alan Mezopotamya uygarlıkları çıkarılmış, Mısır Uygarlığı, Doğu Akdeniz Uygarlığı verilmemiş, Ege Uygarlıkları ve Roma

İmparatorluğu programdaki kadar detaylı değildir; kısaca anlatılmıştır. Kitap diğer Türk boylarına ilk kez yer vermiş ancak bu başlık programda yer almamıştır.

1998 yılı programı ve 1999-2005 yılları arası kitaplar karşılaştırıldığında kitap ve programın hemen hemen aynı çizgide olduğu ancak örtüşmediği bazı noktalarında mevcut olduğu görülmektedir. Bu örtüşmeyen noktalara örnek verecek olursak; 98 programı 6. sınıf konularında Malazgirt Savaşı'nın neden-sonucuna bir vurgu varken 99 ders kitabı kısa geçmiş ve Saltuklara program yer vermemiş ancak kitap vermiştir. 99 yılı 7. sınıf kitabında ise Akılcılık ve bilim konusu programda yer almazken kitap yer vermiş ve Osmanlı-Fransız ilişkileri programda olmasına karşın kitapta yer almamıştır.

2005 yılı programı ve 2005-2018 yılları arası yayınlanan kitaplar karşılaştırıldığında bir önceki yıllarda olduğu kadar bir ayrım söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Birkaç küçük detay dışında ayrım yoktur. Bu detaylar; 2006 yılı 6. sınıf kitabı Mezopotamya medeniyetlerini programda olmasına rağmen vermemiştir ancak 2013 yılında kitaba eklenmiştir. 2012 yılı 7. sınıf kitabı Anadolu'nun Türk yurdu olması ile başlarken program Anadolu Selçuklu Devleti ile başlamıştır. 2014 sonrası süreçte kitap ve program arasında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Bir tek 2017 yılı 6. sınıf kitabında ipek yolu ile ilgili olan kazanıma yer verilmemiştir.

Tablo 2'de verilen İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi 1981 programı ile 1983-2006 arasındaki kitaplara bakıldığında hemen hemen aynı çizgide yer aldıkları görülmüş ve bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Sadece programda yer almamasına rağmen 2000 yılı kitabına II. Dünya Savaşının anlatımı eklenmiştir. 2006 programı ile 2018 programında da aynı şekilde bir farklılaşma yoktur.

Bütün bu incelemeler ışığında program ve ders kitabı arasında ilişki bazı yıllar birçok noktada ayrılırken bazı yıllar bir ayrım söz konusu olmadığı görülmüştür. Program ve kitabın en uyuşmadığı yıllar 69 programının yürürlükte olduğu süreç olduğu söylenebilir. Yıllar içinde bu uyuşmazlık en aza inmiş ve son yıllarda herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmanın yedinci alt problemi “Değişen hükümet politikalarının, öğretim programlarına bir etkisi olmuş mudur?” sorusundan oluşmaktadır.

Bu alt probleme cevap aramak için Tablo 1’de verilen programlar ve Tablo 2’de verilen ders kitapları tek tek incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında ve daha önce bölüm ikide incelenen hükümetlerin eğitim politikaları göz önüne alarak bakıldığında; Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi derslerinin oluşturulmasından bugüne kadar geçen süre içerisinde hükümetlerin eğitim politikalarının ders kitapları ve öğretim programlarında bazı dönemlerde belli başlı etkisi olurken bazı dönemlerde ise belirgin bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır.

İlk sosyal bilgiler dersi programı olan 1969 programı 1985 yılına kadar kullanılmış ve 85 sonrası dönemde sosyal bilgiler dersi müfredattan çıkarılmıştır. 16 yıllık bir süreçte kullanılan 69 programında herhangi bir düzenleme ya da değişiklik yapılmamıştır. Yukarıda ikinci bölümde verilen “Hükümet Programlarında Eğitim” başlığında kurulan hükümetlere yer verilmiştir. Bahsi geçen 1969-1985 yılları arasında 15 hükümetin kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu ilk program arası dönem Türkiye için en karmaşık zaman dilimi olduğu, dönemin siyasi olaylarına bakıldığında anlaşılmaktadır. Türkiye bu süreçte; bir darbe, bir muhtıra, şiddet olayları, sağ-sol kavgası, istifalar gibi birçok olayla baş etmiştir (Aydın & Taşkın, 2022). Bütün bunların sonucunda yeni bir öğretim programının yapılamadığı ve mevcut programda bir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Ders kitapları açısından bakıldığında ise kitaplar ile program arasında ayrışmanın en fazla olduğu dönemin bu yıllar olduğu saptanmıştır. Bu demektir ki hükümetler bu dönemde kısmi de olsa kitaplara müdahale etmiştir.

1998 programı sosyal bilgiler dersinin ikinci programıdır ve dersin okutulmaya başlanmasından tam 29 yıl sonra yayınlanmıştır. Program özünde 69 programı ile aynı içeriği sahiptir. Bazı konu başlıklarının çıkarılması ve ünitelerin verildiği sınıf düzeylerinin değişmesi dışında belirgin bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Çıkarılan konu başlıkları daha önce 75 yılında programda olmasına karşın kitaplardan çıkarılan “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu” üniteleridir. Bu ünitelerin programdan çıkarılması program daha milliyetçi bir çerçevede ele alındığının bir göstergesidir. Kitaplar da program ile bazı noktalar dışında aynı çizgidedir.

7 yıllık bir süre içerisinde program tekrardan değiştirilmiş ve 2005 programı yayınlanmıştır. Bu programın en önemli noktası tarih dersi kazanımlarının sosyal bilgiler içerisindeki ağırlığının azalması olmuş ve 2018 programı ile daha da sadeleşme ile sonuçlanmıştır.

İlk İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programı 1981 yılında yayınlanmış ve bu program 2005 yılına kadar uzunca bir sene kullanılmıştır. Bu süre içerisinde birçok hükümet kurulmasına rağmen programa herhangi bir müdahale yapılmamıştır. Program 2005’te yenilenmiş ve diğer programdan farklı olarak bazı konu başlıklarının eklenmesi dışında bir farklılık gözlemlenmemiştir. Bu eklenen konular daha çok Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ile ilgili olmakla birlikte Kıbrıs Harekâtı ilk kez anlatılmış, “Nutuk” un analizine yer verilmiş, Maarif ve İktisat Kongrelerine yer verilmiş ve Demokrat Parti’nin kuruluşu verilmiş ancak dönemi anlatılmamıştır. 2018 programı da aynı şekilde diğer programlardan çok bir farklılık göstermemiş ve ana çerçevesini korumuştur.

Bütün bunların sonucunda hükümetler program ve kitaplar üzerinde bazı zamanlarda bir müdahalesinin olduğu ve bazı zamanlarda da beklenenin aksine pek fazla bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Hükümetlerin; bölüm ikide verilen hem parti hem de hükümet programlarında eğitim başlıkları dikkate alındığında geliştirdiği söylemlerin sadece söylem olarak kaldığı bunların uygulamaya geçmediği açık bir şekilde görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde 1968-2018 yılları arasında yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan tarih içeriğinin değişim sürecinin incelenmesi amaçlanan araştırmanın sonucu verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi “1968-2018 yılları arasında yayınlanan Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında yer alan tarih içeriği nelerdir?” sorularından oluşmaktadır. Yapılan incelemede iki ders içerisinde yer alan tarih konuları belirlenmiştir. Bu belirlemeler sonucunda ikinci alt problem olan “Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programlarına dâhil edilmeyen konular var mıdır? Varsa bunlar hangileridir?” sorusuna cevap aranmıştır. Dahil edilmeyen tarih konularının “Türk Dünyası” yani “Timur, Moğol, Babür, Altın Orda, Akkoyun ve Karakoyun devletlerinin ve Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” konularının “II. Dünya Savaşı” konusu dışında sınırlı bir anlatımının olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “1968-2018 yılları arasında yayınlanan programlardaki amaçların tarih konuları açısından değişimi yıllara göre farklılık göstermiş midir?” sorusudur. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde bulunan tarih bilim dalı yıllar içerisinde kapsamının daralması sonucunda öğretim programlarındaki amaçlarının da ağırlığını kaybettiği görülmüştür. Bu ağırlığın azalmasında etkili olan sebep; tarih dersi konuları 98 öncesi dönemde 5 yıllık zorunlu eğitim sürecince gelecek nesillere aktarılması kaygısı ile geniş bir yelpazede verilirken, 98 sonrası zorunlu eğitim yılının 8’e çıkarılmasıyla kapsamının daralması olarak ifade edilmektedir (Zabun, 2022, s. 158).

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Yayınlanan Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programlarında tarih kazanımlarının yıllar içindeki ağırlığı değişmiş midir?” sorusundan oluşmaktadır. Araştırma sonunda tarih dersi ile ilgili kazanımların yıllar içerisindeki ağırlığını kaybettiği sonucuna ulaşılmıştır. 1969 6. sınıf programında toplam 136 açıklama yer alırken; 1998 programında 107, 2005 programında 43 ve son olarak 2018 programında

ise toplam 34 kazanıma yer verilmiştir. 1969'un 7. sınıf programında toplam 61, 1998 programında 86, 2005 programında 39 ve 2018 programında 31 kazanıma yer verildiği görülmüştür. Dersin kazanımlarında yıllar içerisinde genel bir düşüşün söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yayınlanan programların değişen eğitim felsefelerinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Özel olarak tarih dersi ele alındığında ise 1969 6. sınıf programında toplam tarihle ilgili 18 açıklama, 1998 programında 34, 2005 programında 11 ve 2018 programında 5 kazanım yer almaktadır. 1969 7. sınıf programında ise toplam 28 kazanım, 1998'de 38 kazanım, 2005'te 11 ve 2018'de 7 kazanım verilmiştir. 8. sınıf için hazırlanan tek program 1969 programıdır. Sonraki süreçte 8. sınıflar için İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi getirilmiş ve yayınlanan diğer programlarda 8. sınıf kazanımlarına yer verilmemiştir. Bundan dolayı bir karşılaştırma yapılamamıştır. Görüldüğü gibi 1998 programında bir azalma eğilimi söz konusu olmasa da ilk programdan son programa bir azalma söz konusu olmuştur.

Araştırmanın beşinci alt problemi “Öğretim programlarında belirtilen ünitelerdeki tarih konularının içeriğinde bir değişme söz konusu olmuş mudur?” sorusundan oluşmaktadır. Yapılan araştırmanın sonucunda bazı dönemlerde tarih konusu ile ilgili ünitelerin içeriğinde değişimlerin söz konusu olduğu görülmüştür. Öncelikle incelenen dört SBDÖP dikkate alındığında bu değişimlerin daha çok bir ünitenin ya da konu başlığının sınıf düzeyinin değiştirilmesi yani örneğin; 1969 programında ortaokul 1 düzeyinde verilen Orta Asya Türk tarihi ve İslam ve Türk-İslam tarihi konu başlıkları 1998 yılı programında ortaokul düzeyinden ilkokul 4 ve 5. sınıf düzeyine çekilmesi gibi değişiklikler yapılmıştır. Bu içerik değişiminin en belirginini 1969 programında yer alan “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu ile Orta Çağ'da Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu” ünitelerinin 1998 yılı programından tamamen çıkarılması olduğu belirlenmiştir. Bu üniteler yerine “Diğer Türk Devletleri” ünitesi konuları programda ilk defa yer almıştır. Avrupa tarihinin sınırlandırıldığı ve Türk tarihinin ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Benzer şekilde Keskin (2012) yaptığı çalışmada 1970 ve 80'li yıllarda tek parti döneminde kalma Hümanizm hareketinin devam ettiğini; eskiçağ Yunan ve Roma tarihi konularına yer verildiğini ifade etmiştir.

Araştırmanın altıncı alt problemi “Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programları ile ders kitapları arasında tarih içeriği doğrultusunda farklılık var mıdır?” sorusundan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda 1969 ve 1998 yılları arasında ders kitapları ve programlar arasında farklılaşmaya rastlandığı ancak sonraki süreçte bu farklılaşmanın azaldığı ve son programlarda herhangi bir farklılaşmaya rastlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin ilk

Türk devletleri verilirken program sadece Uygur, Göktürk ve Kutluk devletlerini ilk Türk devleti olarak alırken; kitap bu devletlerin içerisine Avar ve Hazarları da dâhil ettiği gözlemlenmiştir. Bir başka örnek olarak bu kez programda verilen Hint deniz seferleri kitap içerisine alınmadığı görülmüştür. Islahat Fermanı'na program yer vermezken kitap vermiş ve 1961 Anayasası programda verilmesine karşın kitapta yer almamıştır. En önemli kitap-program ayrımı ise 1975 yılında yaşanmıştır. Daha sonra 1998 programından da çıkarılacak olan “Apenin Yarımadası ve Roma İmparatorluğu ile Orta Çağ'da Avrupa ve Doğu Roma İmparatorluğu” ünitesi 1975 yılında programda olmasına karşılık kitaplardan çıkarılmıştır. Yunan ve Roma uygarlıklarına kısaca değinilmeyi tercih etmişlerdir. 76 yılında Türk boyları programda olmamasına rağmen verilmeye başlanmıştır. 1998 yılı programında fark azalmıştır. Malazgirt Savaşı kitapta kısa bir paragrafla anlatılmışken program önemini detaylı bir şekilde açıklamayı istemiştir ve program Saltuklulara yer vermezken program yer vermiştir. 2005 sonrasında ise birkaç uyumsuzluk dışında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. 1975 sonrası dönemde daha önce de belirtildiği gibi yavaş yavaş Hümanizmin etkisinden çıkıldığının ve daha milliyetçi bir çizgi yakalanmaya başlanıldığı söylenebilir. Bütün bu yaşanan kitap ve program çelişkisinin bir nedeninin de 1973 yılında yayınlanan ve milliyetçi bir yapıya sahip olan Milli Eğitim Temel Kanunu olduğu söylenebilir. Bu kanunun çıkması ve dönemin içinde bulunduğu hükümet karmaşalarının bir yansımasıdır.

Araştırmanın yedinci alt problemi “Değişen hükümet politikalarının, öğretim programlarına bir etkisi olmuş mudur?” sorusundan oluşmaktadır. Bu araştırmanın sonucunda hükümetlerin bazı dönemlerde bir etkisinin söz konusu olduğu bazı dönemlerde ise bir etkinin söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öncelikle incelenen dönem içerisinde dört tane Sosyal Bilgiler ve üç tane İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programlarının yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede 50 yıllık bu zaman diliminde Türkiye’de 36 hükümet kurulduğu ve bu hükümetlerin dört Sosyal Bilgiler ve üç İnkılap Tarihi dersi programı yaptığı düşünüldüğünde bu etkinin kısıtlı olduğu, her gelen hükümetin kendi ideolojisi etrafında vatandaş yetiştirmek için öğretim programlarına müdahale etmediği görülmüştür. Müdahalenin en belirgin olduğu dönemin 70’li yılların başı ve 90’lı yılların sonu arasında kalan dönem olduğu belirlenmiştir. Ancak bu müdahalenin direkt olarak öğretim programlarına yönelik değil kitaplar üstünde bir müdahale olduğu anlaşılmıştır. Yukarıda anlatılan 75 yılındaki kitaplara yapılan müdahalede iktidarın I. Milliyetçi Cephe hükümetinde olduğu ve AP-MSP-CGP-MHP koalisyonundan oluştuğu görülmüştür. Bu

hükümet programında müfredat programında milli değerlere uymayan kısımların değiştirileceği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu yüzden 75 yılında kitaplardan çıkarılan konu başlıkları da göz önüne alındığında hükümetin bu müdahalesi anlaşılmaktadır. Bunun dışında hükümetlerin programlarında belirttikleri söylemlerin uygulamaya geçemediği anlaşılmaktadır. Hükümetler yıllar boyunca eğitime dair bazı söylemler geliştirmiş ancak bu söylemlerin eyleme dönüşmediği görülmüştür (Balcı, 2020). Bunun bir sebebinin hükümetlerin kalıcı olmaması ki bu 2000’li yıllar öncesi için geçerli bir neden olabileceği söylenebilirken bir nedeninin de eğitime dair bir devlet politikasının oluşturulamaması olduğu en öne çıkan neden olarak belirtilebilir.

Bütün bu söylenenler ışığında sonuç olarak sosyal bilgiler içerisinde verilen tarih konu başlıkları yıllar içerisinde aynı kalmış, bu başlıklar içerisinde verilen konularda bazı dönemler ekleme ve çıkarmalar yapılmış, bu ekleme ve çıkarmalar daha çok milliyetçi bir çerçevede gerçekleşmiştir. Konu başlıklarının yanında dersin amaç ve kazanımları ilk programdan son programa bir azalma eğilimi göstermiştir. Bunun en önemli nedeni dersin temel felsefesinin yayımlanan programlarla değişmesi ve sonucunda tarih disiplininin ders içerisindeki ağırlığını kaybetmesi olmuştur. Program ve ders kitapları son yayımlanan programlarda benzer bir çizgide olsa da 2000’li yıllar içerisinde zaman zaman farklılaşmıştır. Bunun en önemli sebebi hükümetlerin programlara müdahale çabasıdır. Ancak bu 2000’li yıllar sonrasında ülkedeki siyasi istikrarın kurulmasıyla etkisini yavaş yavaş kaybetmiştir.

5.2. Öneriler

Araştırmada ders kitapları programlarla karşılaştırmalı olarak sadece ele alınan konular açısından incelenmiştir. Programla birlikte ders kitaplarındaki içeriğin de detaylı bir şekilde incelemesini amaçlayan araştırmalar ile ele alınan ve alınmayan konularla ilgili gerekçe ve bağlantılar ortaya konulabilir.

Yapılacak olan araştırmalarda; öğretim programı ve ders kitaplarında ele alınmayan tarih konularının neden dahil edilmediği irdelenebilir.

Araştırmada tarih dersi amaç ve kazanımları yıllara göre karşılaştırılıp değerlendirilmiştir. Sonraki yapılacak olan çalışmalarda amaç ve kazanımların diğer disiplinler ile ele alınıp alınmadığı sorgulanabilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (2009). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve türkiye'deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ (Dü) içinde, *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1- İçinde* (s. 1-24). Pegem Akademi.
- AKP. (2002, 28 Kasım). 58. *Hükümet programı*. Resmi Gazete.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/11/20021129.htm>
- AKP. (2002, 11 Şubat). *AKP kalkınma ve demokratikleşme programı*. TBMM-Açık Erişim.
<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/3370001d-0a58-415c-bd99-c522d9427e84/content>
- AKP. (2014, 5 Eylül). 62. *Hükümet programı*. resmigazete.gov.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140907-1-1.pdf>
- AKP. (2015, 25 Kasım). 64. *Hükümet programı*. aahaber.com.
https://cdnuploads.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf
- AKP. (2016, 24 Mayıs). 65. *Hükümet programı*. afyonluoglu.org.
https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Reports-TR/Hukumet_Prg/65_hukumet_programi.pdf
- Akpınar, B. (2022, 8 Temmuz). *TÜBİTAK*. TÜBİTAK Ansiklopedi.
https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/egitim_programi
- ANAP. (1983). *Anavatan partisi programı-seçim beyannamesi-Hükümet programı*. Tisa Matbaası.
- AP. (1966, 27-29 Kasım). *Adalet Partisi Program ve Tüzük*. TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/4c9b26c1-4f8d-46d6-b60d-a0f464b5502f/content>
- AP. (1969). *Adalet partisi programı*. Orijinal Matbaa.
- Ataman, K. (2022, 10 Ağustos). *TÜBİTAK*. TÜBİTAK Ansiklopedi.
https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_bilimler#:~:text=Sosyal%20bilimler%2C%20en%20geni%2C%20anlam%2C%20B1yla,te%2C%20Febb%2C%20BCs%20eden%20bir%20disiplinler%20b%2C%20BCt%2C%20BCn%2C%20BCd%2C%20BCr
- Aydın, S., & Taşkın, Y. (2022). *1960'tan günümüze türkiye tarihi*. İletişim Yayınları.
- Balcı, E. (2020). *Türkiye'de eğitim politikaları (1923-1980) I. cilt*. Pegem Akademi.
- Balcı, E. (2023). *Türkiye'de eğitim politikaları (1980-2023) II. cilt*. Detay Yayıncılık.

- Barr, R., Barth, J., & Shermis, S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. Pegem Akademi.
- Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Pegem Akademi.
- Boz, M. (2022). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan tarih disipliniyle ilgili kazanımların karşılaştırılması. *Educatione*, 43-68.
<https://dergipark.org.tr/pub/akuned/issue/71400/988333>
- Bozbeyli, F. (1970). *Parti programları*. Ak Yayınları.
- Carr, E. H. (2022). *Tarih nedir?* İletişim Yayınları.
- CHP. (1965). *1965 milletvekili genel seçimleri seçim bildirgesi*. Rüzgarlı Matbaa.
- CHP. (1969). *C.H.P. programı*. Ulusal Basımevi.
- CHP. (1976). *CHP programı*. Ajans-Türk Matbaa.
- CHP. (1994, Ocak). *CHP programı-yeni hedefler yeni türkiye*. acikerisim.tbmm.gov.
<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/4ff697af-63f4-4c25-9ba6-f788fd323a57/content>
- CHP. (2008, 13 Kasım). *CHP programı, çağdaş türkiye için değişim*. chp.org.
<https://content.chp.org.tr/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf>
- CKMP. (1965). *Müreffeh ve kuvvetli türkiye için c.k.m.p programı*. Ayyıldız Matbaası.
- Collingwood, R. G. (2019). *Tarih tasarımı*. Doğu Batı Yayınları.
- Çapa, M. (2008). Tarih. A. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri- İçinde* (s. 160-168). Pegem Akademi.
- Dağ, M. (2018). Sosyal bilgiler derslerinde yerel tarih konuları ve yaklaşımları (1968-2018). *Tarih Okulu Dergisi*, 893-932.
<http://doi.org/10.14225/Joh1270>
- Demircioğlu, İ. H. (2004). Tarih ve coğrafya öğretmenlerinin sosyal bilimler öğretiminin amaçlarına yönelik görüşleri (doğu karadeniz bölgesi örneği). *Bilig*, 71-84.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25390/267935>
- Demircioğlu, İ. H. (2010). Tarih öğretiminin amaçları. M. Safran (Ed.), *Tarih neden öğretilir? tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri- İçinde* (s. 65-69). Yeni İnsan Yayınevi.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. C. Şahin (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler- İçinde* (s. 31-41). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- DSP. (2003). *Demokratik sol parti programı*. Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş.
- Duverger, M. (1961). *Sosyal bilimlere giriş*. Kırmızı Yayınları.
- DYP. (1983). *Doğru yol partisi tüzük ve programı*. Doğru Yol Partisi.

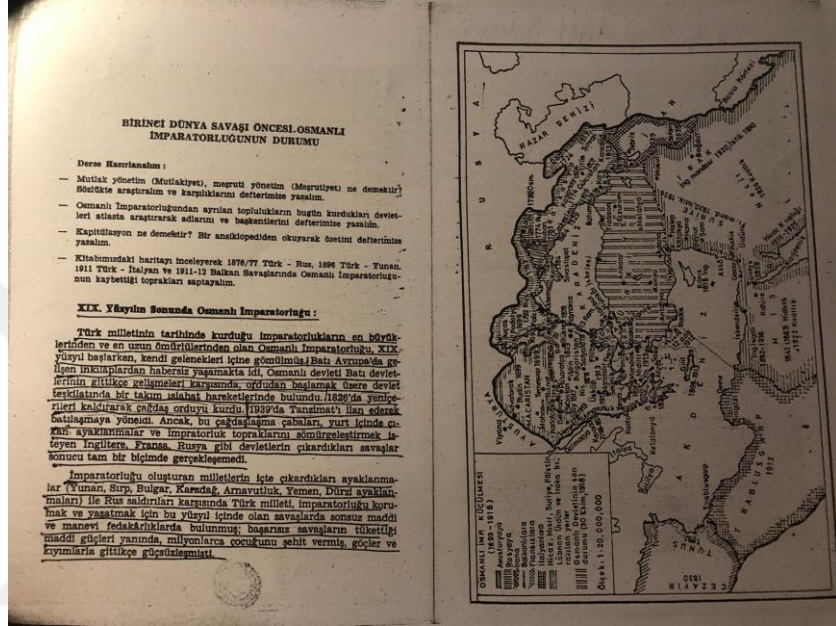
- Garcia, Jesus; Michaelis, John U. (2001)'den akt. Kılıçoğlu, Gökçe. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi- İçinde* (s. 3-16). Pegem Akademi.
- Gardner, W., Demirtaş, A., & Doğanay, A. (1997). *Sosyal bilimler öğretimi*. YÖK.
- Gökdemir, A. (2013). 1924'ten günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi. (Tez No. 330464) [*Yüksek Lisans tezi, Niğde Üniversitesi*]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- HDP. (Tarihsiz). *Halkların demokratik partisi programı*. hdp.org. <https://hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/>
- İYİ Parti. (2017, 21 Mart). *İYİ parti programı*. haberturk.com. https://im.haberturk.com/images/others/2017/10/24/Editor_Program_T.A.C.G_dzenlenmi_24.10.2017V.pdf
- Kaplan, İ. (2019). *Türkiye'de milli eğitim ideolojisi*. İletişim Yayınları.
- Karaköse, H. (2003). Sosyal bilgiler programlarında tarih konuları ve işlenmesi. C. Şahin (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler- İçinde* (s. 325-336). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2012). Türkiye'de 1970'li yıllardan günümüze kadar yayınlanmış ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu programlarında yer alan tarih dersi konularının dönemlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 442-461. [file:///C:/Users/Pc/Downloads/iojes-8-27%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Pc/Downloads/iojes-8-27%20(3).pdf)
- Köstüklü, N. (2014). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*. Çizgi Kitabevi.
- MÇP. (1988). *Milliyetçi çalışma partisi programı*. MÇP.
- MEB (1973)'ten aktaran Turan, R. (2016, 30 Eylül). Milli tarih'ten sosyal bilgiler'e türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, s. 257-278.
- MEB (1985)'ten akt. Turan, R. (2016, Eylül 30). Milli Tarih'ten Sosyal Bilgiler'e Türkiye'de İlköğretim Düzeyinde Tarih Öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, s. 257-278. file:///C:/Users/Pc/Downloads/MILLI_TARİH_TEN_SOSYAL_BILGILER_E_TURKI.pdf
- MEB. (1968). *İlkokul programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1969, 24 Kasım). *Tebliğler Dergisi 1582*. Tebliğler Dergisi. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1969/1582-kasim-1969.pdf>
- MEB. (1969, 1 Aralık). *Tebliğler Dergisi 1583*. Tebliğler Dergisi. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1969/1583-aralik-1969.pdf>
- MEB. (1981, 6 Temmuz). *İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi programı*. Tebliğler Dergisi. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1981/2090-temuz-1981.pdf>

- MEB. (1998, 4 Nisan). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Tebliğler Dergisi. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1998/2487-nisan1998.pdf>
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflar öğretim programı ve klavuzu*. MEB.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve klavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2006). *İlköğretim t.c. inkılâp tarihi ve atatürkçülük (8. sınıf) dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2018, 15 Nisan). *MEB. Sosyal bilgiler öğretim programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- MEB. (2018, 15 Nisan). *T.C. inkılap tarihi ve atatürkçülük dersi öğretim programı*. MEB. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812104016155>
- MHP. (2000). *Milliyetçi hareket partisi programı*. MHP.
- MHP. (2009). *MHP parti programı "Geleceğe doğru"*. MHP.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (1969, 24 Kasım). *1969 Kasım ayı talim ve terbiye kurulu kararları*. Tebliğler Dergisi. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1969/1582-kasim-1969.pdf>
- MNP. (1970). *Milli nizam partisi program ve tüzük*. As Matbaası.
- MSP. (Tarihsiz). *Milli selamet partisi program ve tüzük*. TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/b7e37bcb-5cca-4e0e-b910-f411436ec8cc/content>
- NCSS (1994)'den aktaran Bektaş Öztaşkın, Ö. (2016). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan, & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri- İçinde* (s. 1-34). Anı Yayıncılık.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt IX*. TBMM Basımevi.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt V*. TBMM Basımevi.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt VII*. TBMM Basımevi.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt VIII*. TBMM Basımevi.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt IV*. TBMM Basımevi.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt VI*. TBMM Basımevi.

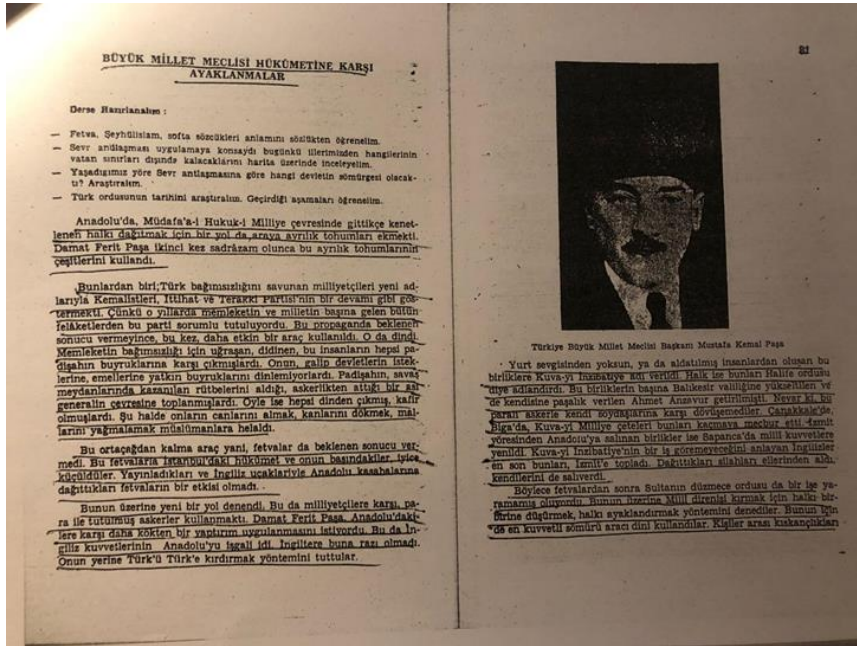
- Nezrioğlu, İ., & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri cilt X*. TBMM Basımevi.
- O'leary, Z. (2014). *The essential guide to doing your research project*. Sage.
- Özkan, M. (2008). 1924, 1926, 1936, 1948 ilköğretim programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında tarih konuları ve öğretimi. (Tez No. 219261) [*Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi*]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özlem, D. (1999). *Siyaset, bilim ve tarih bilinci*. İnkılap Kitabevi.
- Özoğlu, S. (1987). *Ortaöğretim kurumlarında sosyal bilgiler öğretimine genel bir bakış ve ülkemizdeki durum*. Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış*- içinde (s. 1-37). Pegem Akademi.
- Resmi Gazete. (1973, 14 Haziran). Milli Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- Resmi Gazete. (1997, 18 Haziran). Resmi Gazete/23084. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23084.pdf>
- RP. (1986). *Refah partisi programı*. Eser Matbaası.
- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay, & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*- içinde (s. 2-19). Pegem Akademi.
- Sağlam, H. İ., & Başkan İşler, Z. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında disiplinlerarası boyut. Ö. Bektaş, R. Turan, Ö. Bektaş, & R. Turan (Ed.), *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları*- İçinde (s. 55-76). Ankara: Pegem Akademi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 227-250. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1456954>
- Salep, M. (2017). Türk demokrasi tarihinde olağan dışı sürece bir örnek: birinci nihat erim hükümeti'nin kuruluşu. *Journal of History Studies*, 139-156. <http://doi.org/10.9737/hist.2017.554>
- Salep, M. (2019). Siyasi ve hukuki açıdan 1961 anayasası'nda yapılan değişiklikler (1969-1974). *Turkish Studies - Historical Analysis*, 327-357. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22531>
- Salep, M. (2021). Milli nizam partisi ve türkiye işçi partisi'nin ara rejim (1971-1973) döneminde kapatılması. *Tarihin Peşinde*, 315-342. https://www.tarihinpesinde.com/dergimiz/sayi25/TP25_14.pdf
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. R. Sever (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi*- İçinde (s. 1-24). Nobel.

- SHP. (1985, 2 Kasım). *SHP Programı*. acikerisim.tbmm.gov
<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/07950b31-8d18-4b01-b291-66b0cb4a9be3/content>
- Sıgır, Ü. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilimlerde sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 3-13). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Şişman, M. (2015). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Pegem.
- Tay, B. (2022). Sosyal bilgilerin doğası ve temelleri. Ö. Bektaş, & R. Turan (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretim programları- içinde* (s. 21-54). Pegem Akademi.
- TBMM. (Tarihsiz). *E-Kaynaklar*. TBMM Web Sitesi.
https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html
- TİP. (1964). *Türkiye işçi partisi programı*. Ersan Matbaası.
- TİP. (1979). *Türkiye işçi partisi program ve tüzüğü*. Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Turan, R. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi ve tarih. R. Turan, & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri- İçinde* (s. 87-126). Anı Yayıncılık.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper In Brief*, 1-10.
https://www.researchgate.net/publication/259828893_Learning_about_Qualitative_Document_Analysis
- Yazıcıoğlu, A. (2023). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programları'nda yer alan kazanımların tarih, vatandaşlık ve coğrafya boyutunda incelenmesi. *Journal of History School*, 601-615.
<http://doi.org/10.29228/joh.66325>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2006). 1938-1960 yıllarında Türkiye'de kullanılan tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. (Tez No. 188730) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Zabun, E. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında içerik. Ö. Bektaş, & R. Turan (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretim Programları- İçinde* (s. 115-163). Pegem Akademi.
- Zürcher, E. (2022). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İletişim Yayınları.

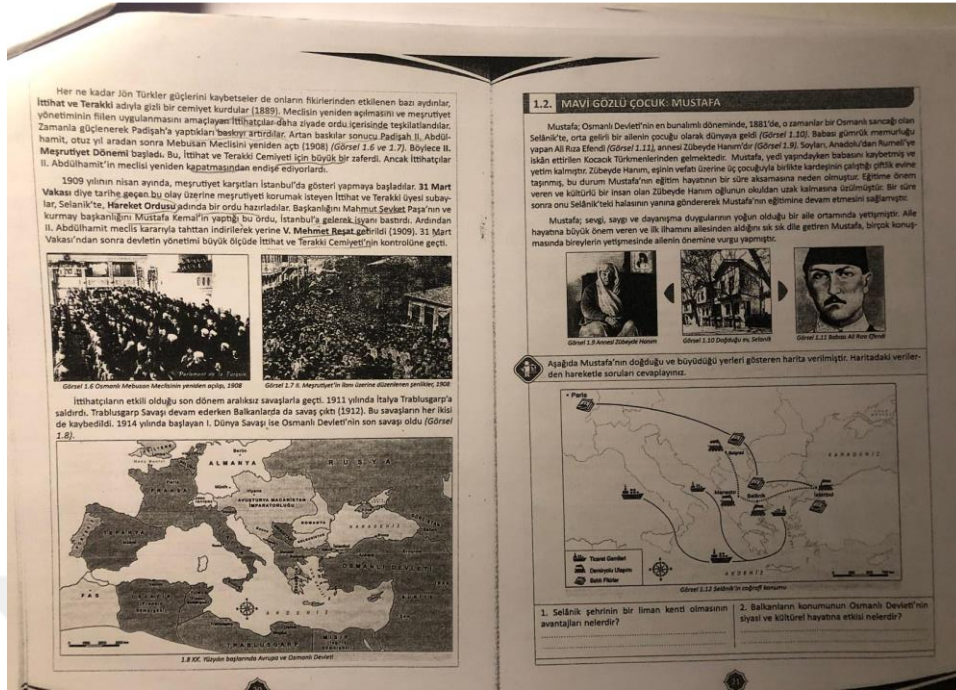
EKLER

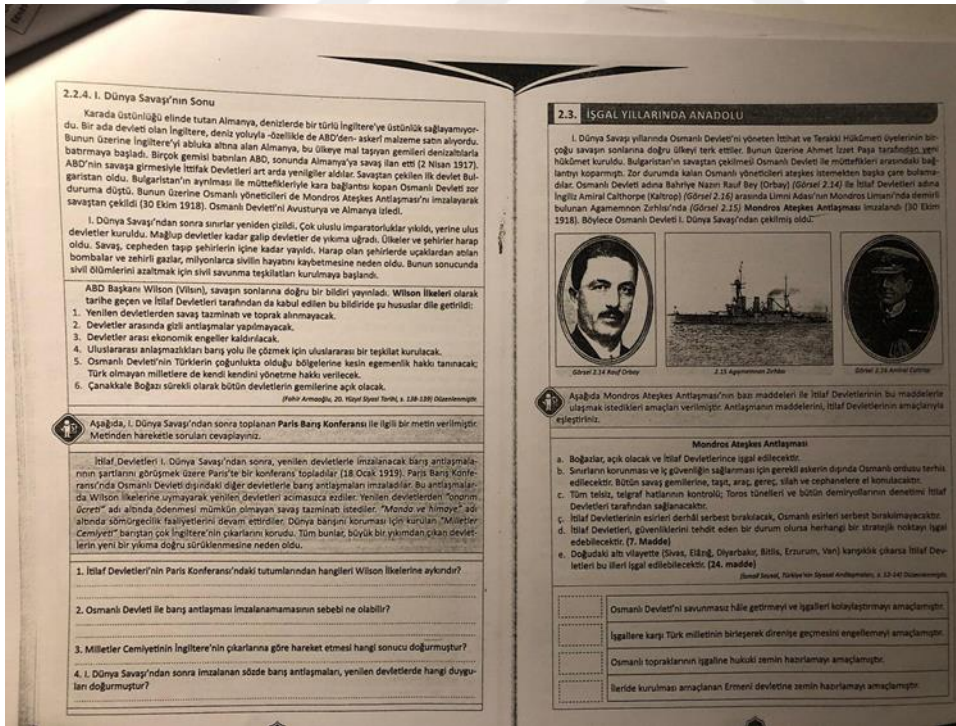
Şekil 1. 1985 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı

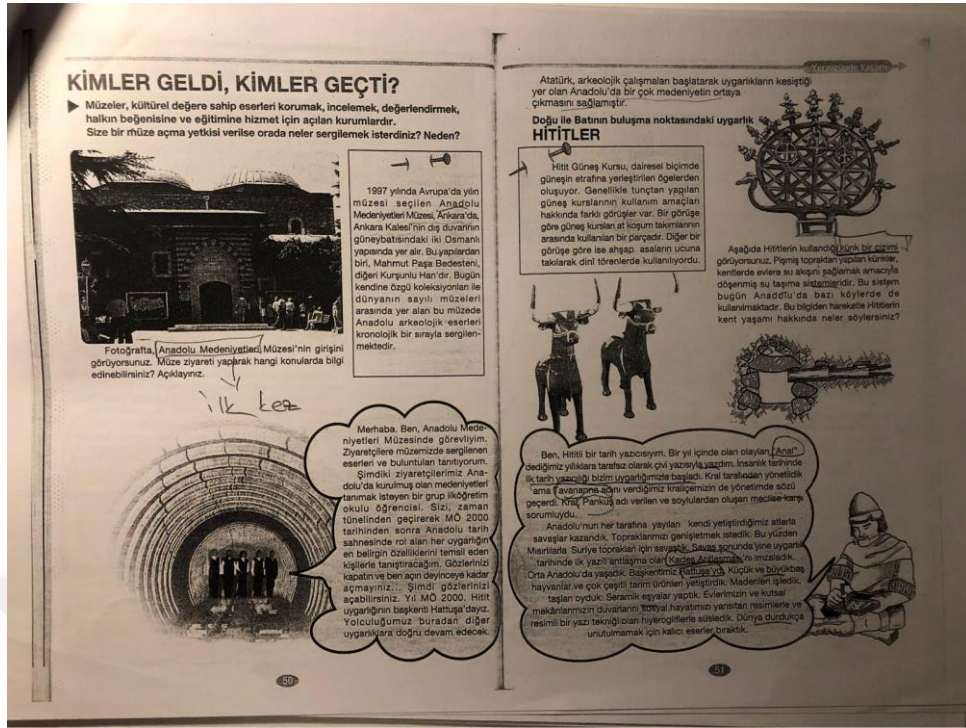
Şekil 2. 1985 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı

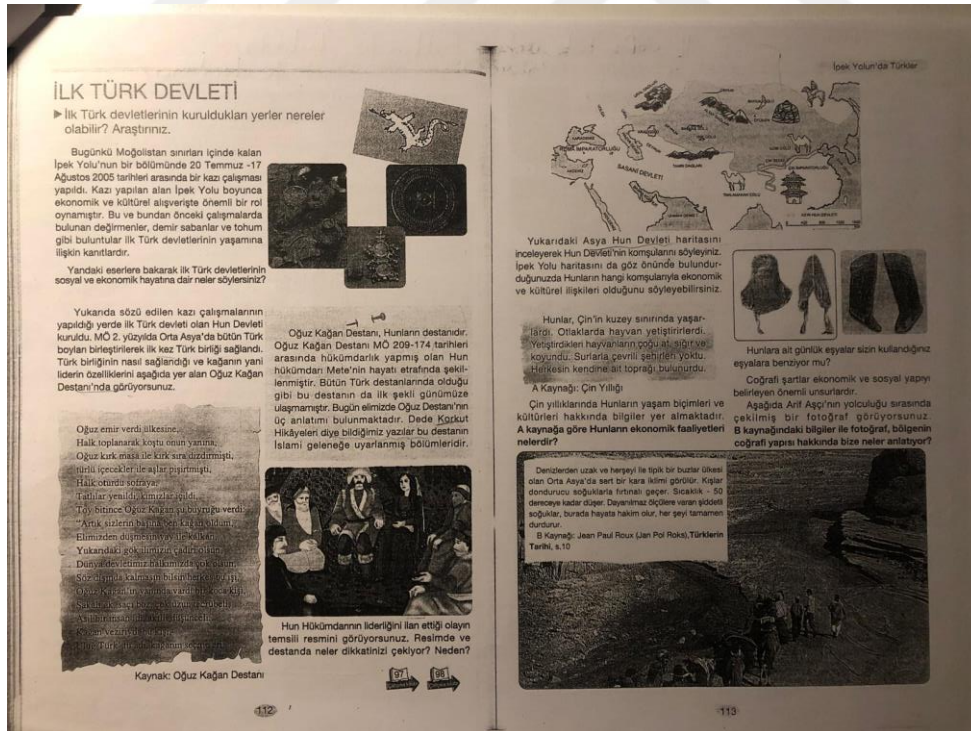
Şekil 3. 2018 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı

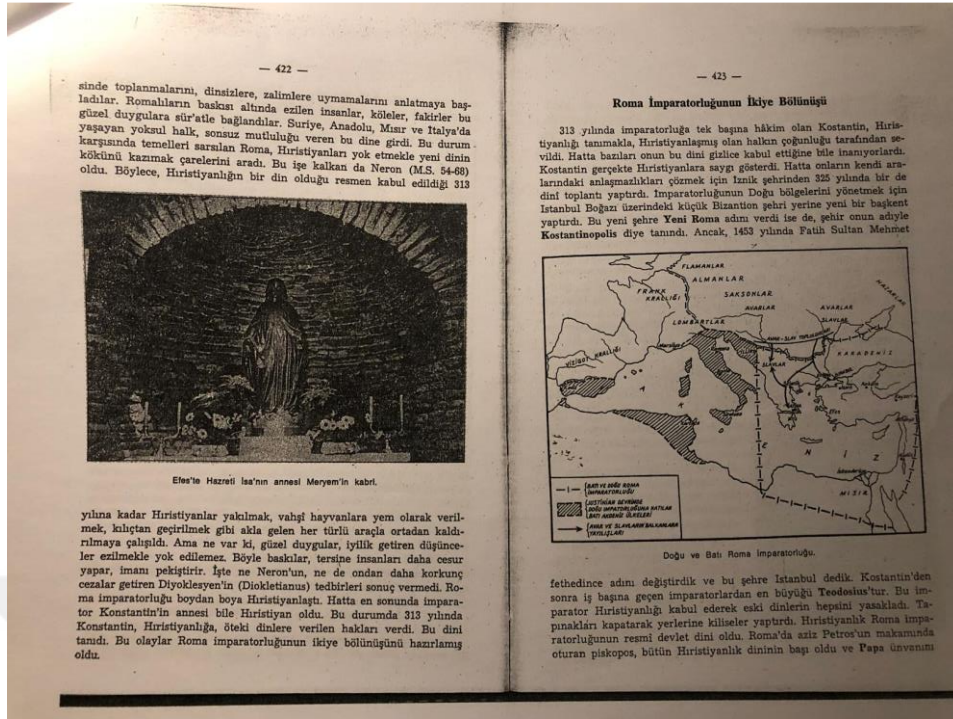
Şekil 4. 2018 İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı

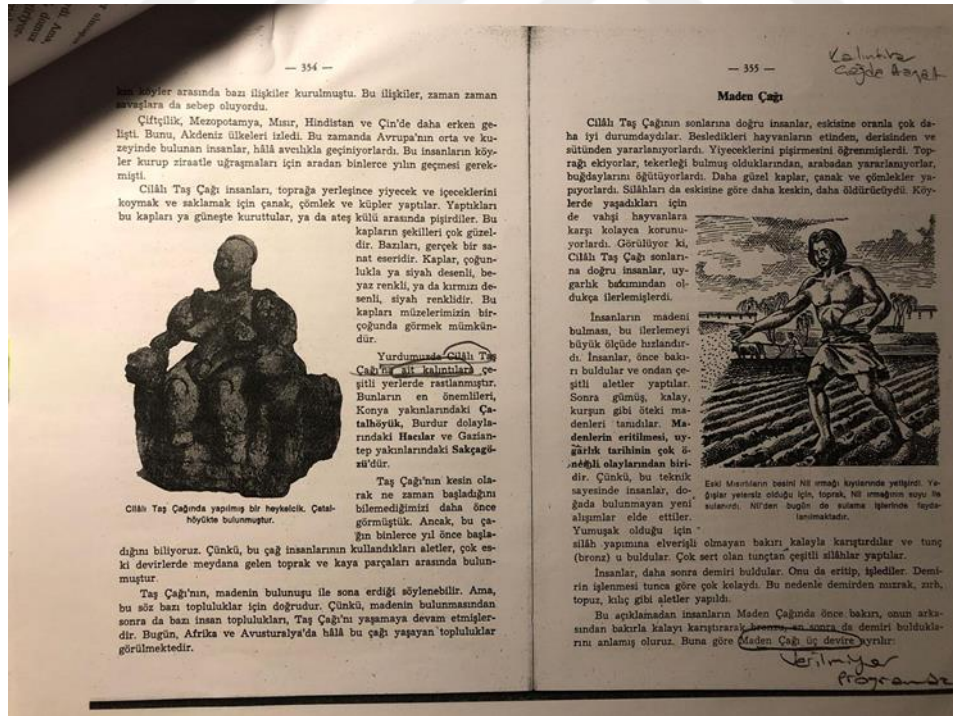
Şekil 5. 2006 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

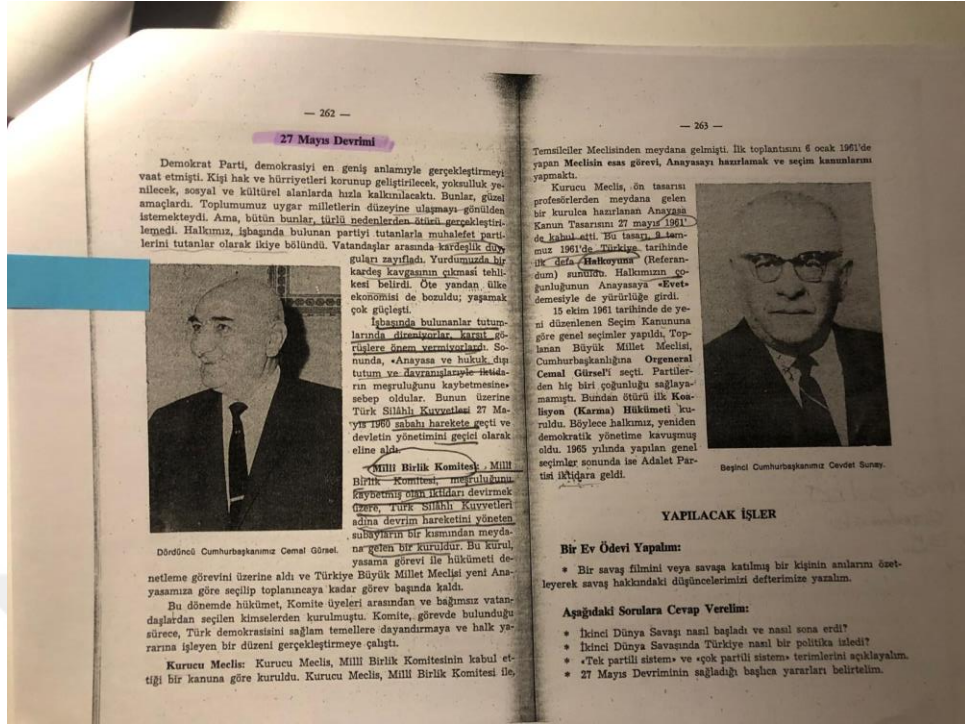
Şekil 6. 2006 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

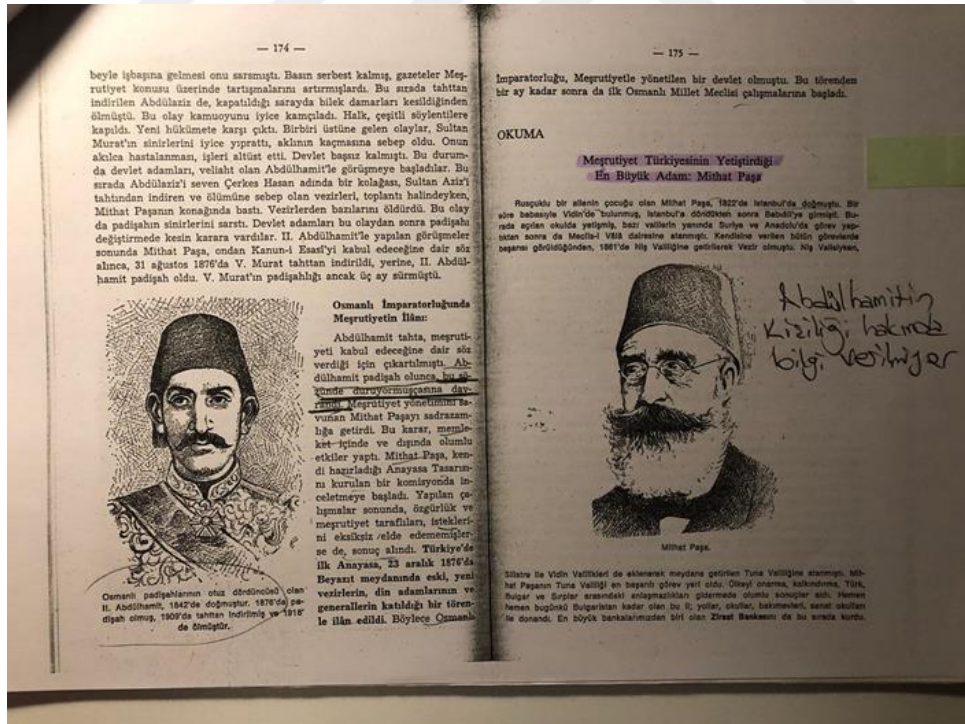
Şekil 7. 1972 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

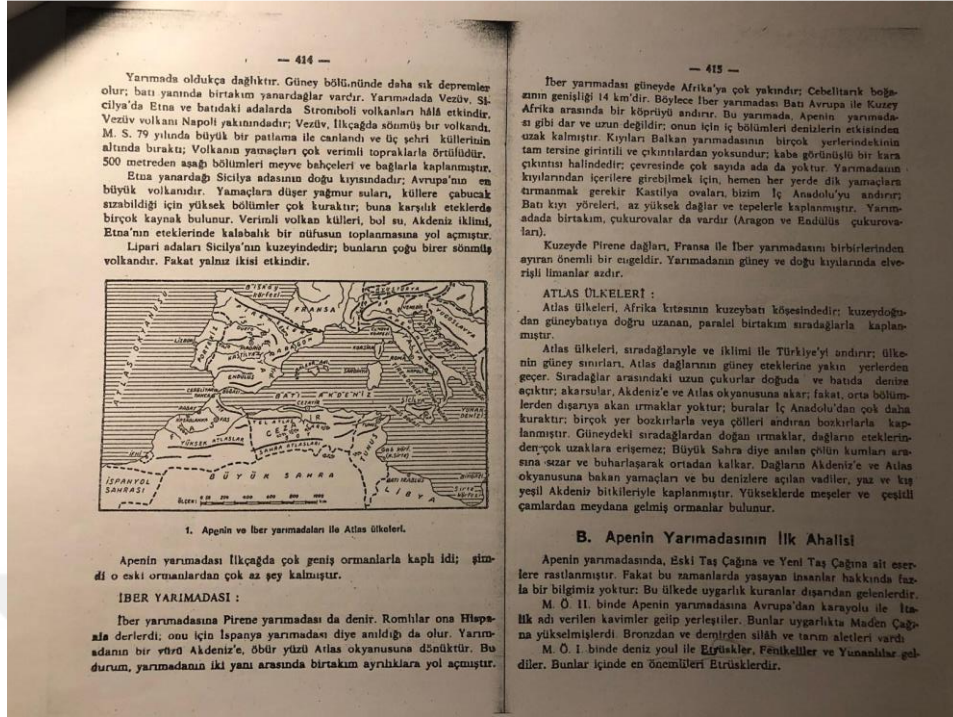
Şekil 8. 1972 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

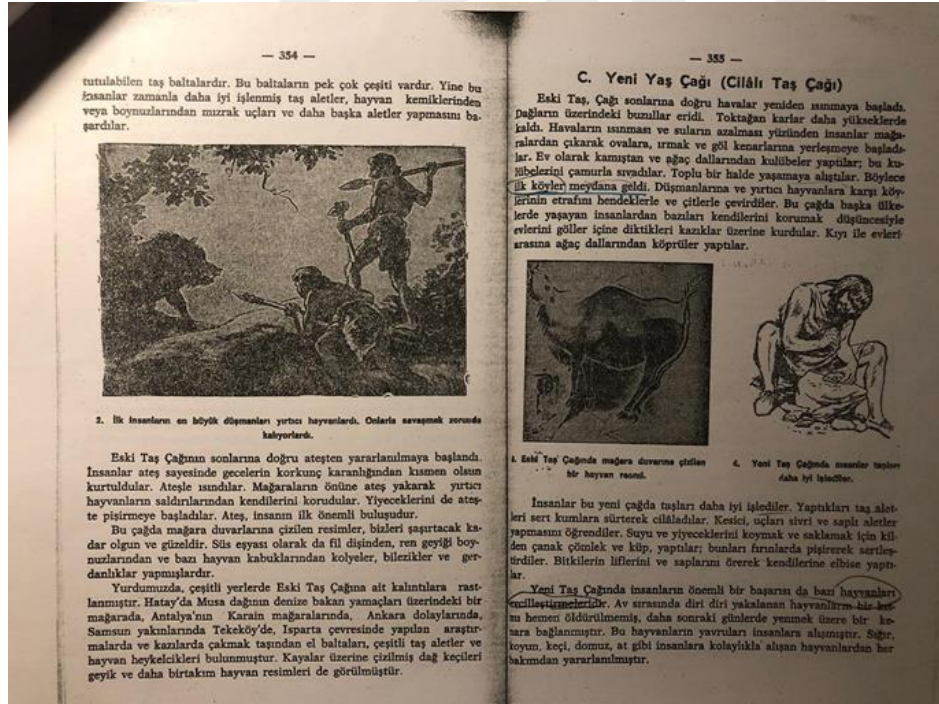
Şekil 9. 1972 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

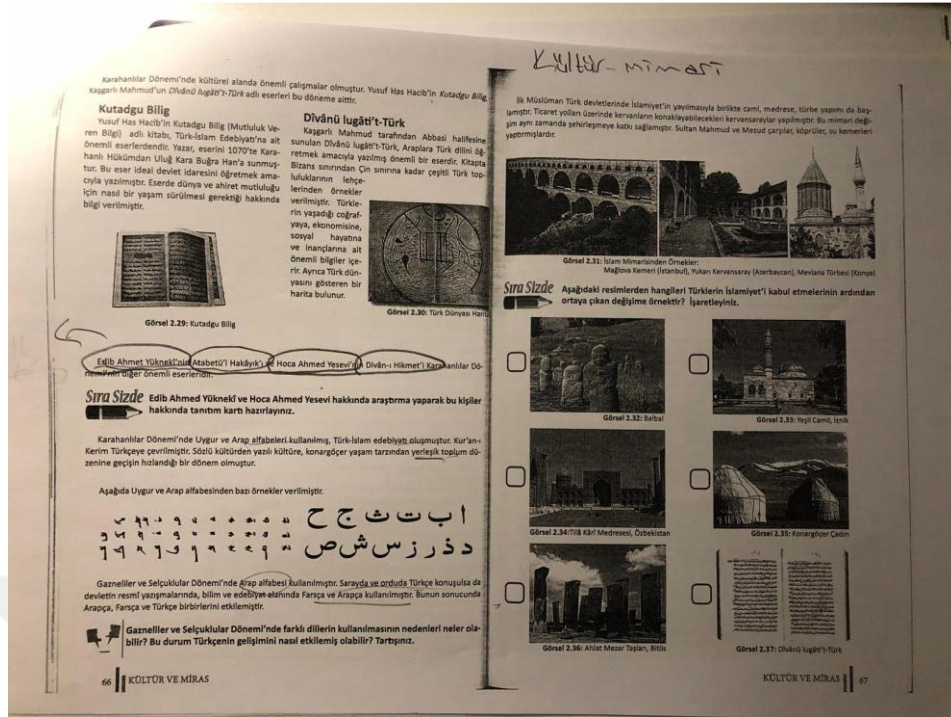
Şekil 10. 1972 8. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

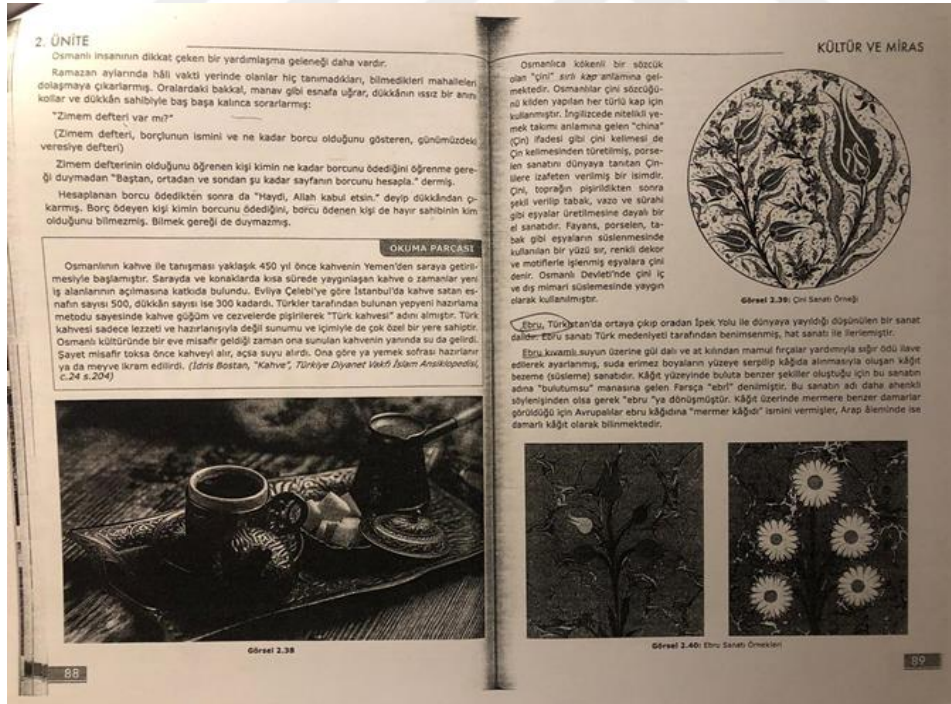
Şekil 11. 1973 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

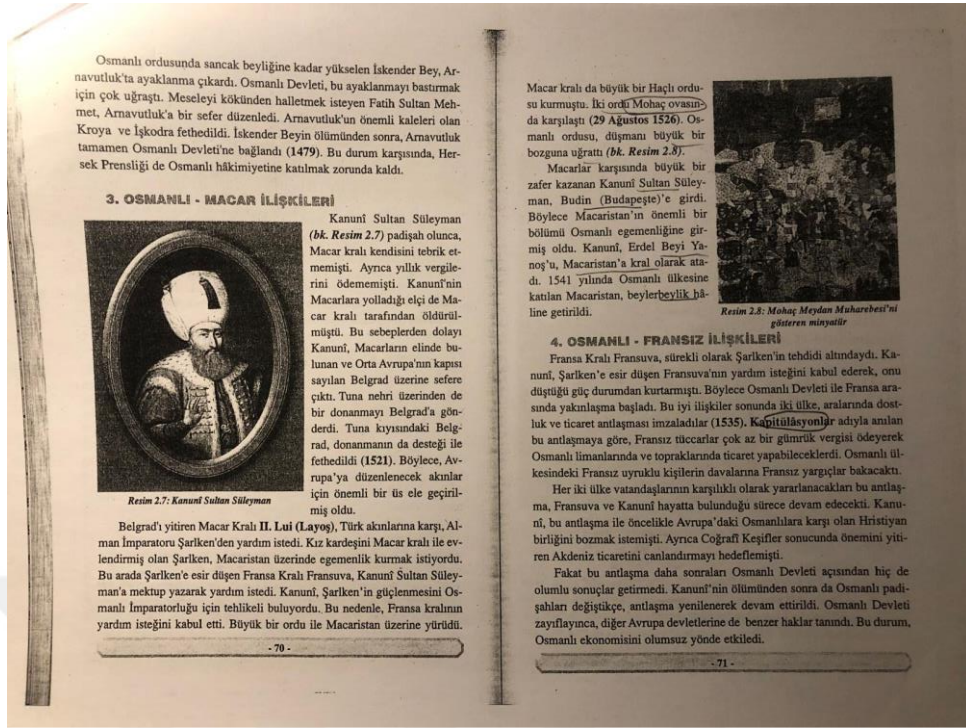
Şekil 12. 1973 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

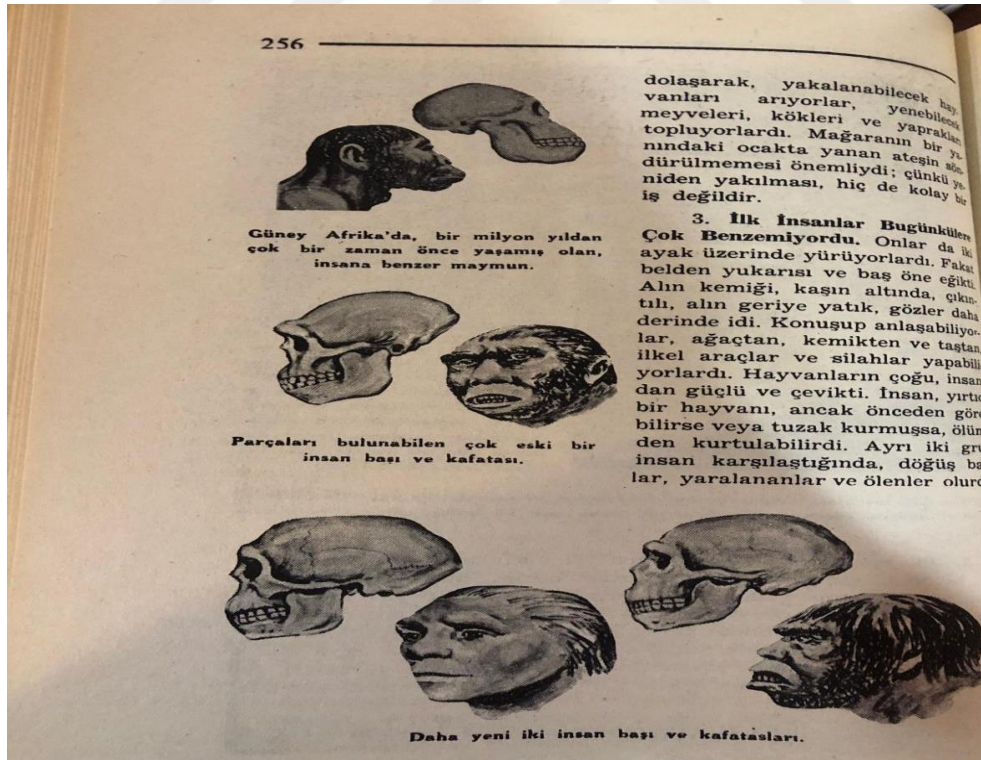
Şekil 13. 2018 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Şekil 14. 2018 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Şekil 17. 2002 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Şekil 18. 1976 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı Soyadı: Kübra Esra BAŞTUĞ		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Vantemi ☒ APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Prof. Dr. Muhammed Sarı

İmza